

నాటకాలు

భక్తి,జ్ఞాన,పురాణ,జానపద

గయోపాఖ్యానము

సదాశివ సమారంభాం
గురు దక్షిణామూర్తి
గురు వేదవ్యాస మహర్షి
గురు శుక మహర్షి
గురు నారద మహర్షి
గురు వాల్మీకి మహర్షి
గురు శ్రీకృష్ణ
శంకరాచార్య మధ్యమాం
గురు దత్తాత్రేయ
గురు బాబాజీ
గురు గౌతమ బుద్ధ
గురు ఆదిశంకరాచార్య
గురు రామానుజాచార్యులు
గురు జ్ఞానేశ్వర్
గురు రవిదాస్
గురు కబీర్ దాస్
గురు చైతన్య మహా ప్రభువు
గురు నానక్
గురు రాఘవేంద్ర స్వామి
గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి
యోగి వేమన
అస్మదాచార్య పర్యంతాం
గురు త్రైలింగ స్వామి
గురు లాహిరి మహాశయ
గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి
గురు వివేకానంద
గురు సాయి బాబా
గురు అరవిందో
గురు రమణ మహర్షి
గురు యోగానంద
గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద
గురు మళయాళస్వామి
గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి
గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య
వందే గురుపరంపరాం..

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

http://www.new.dli.ernet.in

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

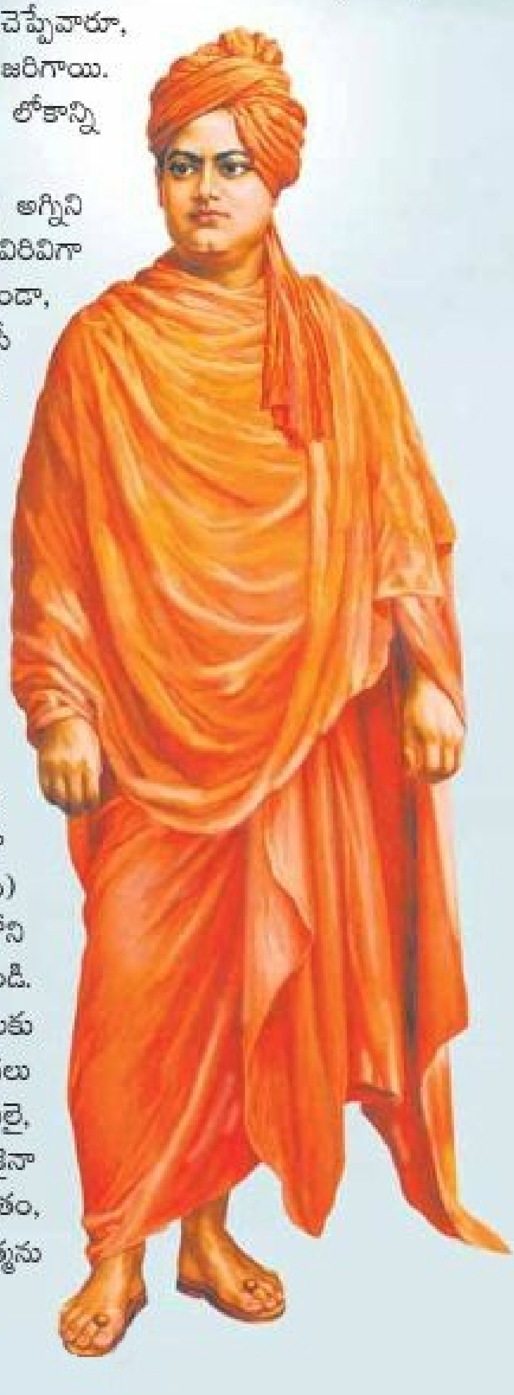
"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్న్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, ఓజసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

గయోపాఖ్యానము

ఇది

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారిచే

రచియింపబడినది.

పునర్ముద్రణము 2000 ప్రతులు

ప్రకాశకులు:

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య అండ్ సన్సు

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో

రాజమండ్రి

1955

 [వెల రు 1—14—0

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు

శ్రీకృష్ణుడు—కథానాయకుడు

బలరాముఁడు—శ్రీకృష్ణుని యన్న

సాత్యకి—శ్రీకృష్ణుని పినతండ్రి కొడుకు

కౌశికుఁడు—శ్రీకృష్ణుని వేడుక చెలికాఁడు

గయుఁడు—గంధర్వరాజు

పుష్పదంతుఁడు—గయుని మంత్రి

బ్రహ్మ—

శంకరుఁడు—

నారదుఁడు—

యుధిష్ఠిరుఁడు, భీముఁడు, అర్జునుఁడు, నకులుఁడు, సహదేవుఁడు } —పంచ పాండవులు

అక్రూరుఁడు—కృష్ణుని రాయబారి

నందకుఁడు—వృద్ధకంచుకి

అభిమన్యుడు—అర్జునుని కుమారుఁడు

దుర్యోధనుఁడు—కౌరవేశ్వరుఁడు

కర్ణుఁడు—అంగరాజు

భటుఁడు—

స్త్రీలు

రుక్మిణి—కృష్ణుని పట్టమహిషి

సత్యభామ—కృష్ణుని రెండవభార్య

చిత్రరేఖ—గయుని భార్య

సుభద్ర—అర్జునుని భార్య, కృష్ణుని చెల్లెలు

దేవకీదేవి—కృష్ణుని తల్లి

హంసపదిక—రుక్మిణీదేవి పరిచారిక

* ఈ గుర్తుగల పద్యములు నూతనముగ రచియింపఁబడినవి.

గయోపాఖ్యానము

నాంది

చ. అణువుల యందు నెల్ల యంతరమందును సూక్ష్మమైన వా
కరమున యందు వారినిధి కర్ణముకం జలచీము యందు శ్రీ
మణి గణరాజముల్ లోకములందు మన్నవసించు సర్వకా
రణముల కారణంబయిన బ్రహ్మము మిమ్ము దయన్ గాచుతన్.

మఱియు

గీ. పురుషులకు కాంచనంబైన భూషణంబు । వర యశస్సౌధమునకు సోపానపఙ్క్తి
ప్రాణభీతార్తులకు నభయాంగణంబు । నైన శరణాగతత్రాణ మతిశయిల్లు.

[నాంద్యంతమున సూత్రధారుడు ప్రవేశించి పుష్పాంజలి జల్లి]

పూజ్యులైన యో సభాసదులారా! ఈ నాటకము రచియించిన కవియే మీతో విజ్ఞాపనము సేయుమనుచున్నాఁడు.

ఉ. వసుధన్ బుట్టినవారిలో నొకఁడు సర్వజ్ఞుండు లేఁడెందు మా
నిని కావించిన కొరమెట్టిదయిన న్నిర్దుష్టమౌ నంట వి
శ్వసనీయంబగు మాటకాదు; కృతులన్ బ్రాశస్త్యముం గాంచినన్
రసముం జిమ్మిన పౌరుషేయములె గావన్ దోషభూయిష్టముల్.

గీ. నిండుచివ్వెలతోడఁ గ్రీనీడలట్లు । అలరు గురివెంద పూసల నలుపులట్లు
గుణగణములతోడ దోసముల్ గూడియుండు । బ్రాజ్ఞులుత్తమింతు రితరులుపరిహరింత్రు

(అని తెరవంకఁ జూచి) ఓసి! ఈ మహాజనులు మన యాలస్యమునకు విసుగుజెందుదురేమో యని భయపడుచున్నవాఁడ. కావున నీ సింగార మిప్పటికిఁ జాలించి యొకసారి యిటురా.

[నటి ప్రవేశించుచున్నది]

నటి—ఆర్యపుత్రా! అలంకారమయినను ముగియకుండ నన్నింత వేగముగా రమ్మని సెలవిచ్చుటకుఁ గారణమేమి?

సూత్ర—సుందరీ!

గీ. రాణ్మహేంద్రపట్టణమందు రసిక పౌరులు । కరుణ కించుక పాత్రతఁ గన్నవాఁడు
చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహ మనఁగ । నున్నవాఁడు కవితఁ జెప్ప నెన్నవాఁడు.

అతఁడు ప్రబంధ రాజమని మహనీయ గయోపాఖ్యానమును నాటకరూపముగ రచియించెను. దానిని మన సామాజికులు ఈరాత్రి యీ భవనంబునఁ బ్రయోగింపఁ దలఁచుకొన్నవారు, దానికిఁ దగు యత్నము నిర్వహించి యీసభాసదుల హృదయముల రంజింపఁ జేయవలయునని కోరుచున్నారు.

నటి—అటులయిన సర్వము సిద్ధముగా నున్నది. ఇఁక విలంబనమున నేసందేహము లేదుగదా!

సూత్ర—సుందరీ! చూడు.

మ. కవికాగ్రేసరు లీసభాసదులు సారగ్రాహులే; గ్రంథక
ర్త సమర్థుండని చెప్పుచుందు రితివృత్తం బారయన్ బూజ్యులౌ
వసుదేవాత్మజ పాండునందనుల సంవాదంబె యౌఁ గాని నా
యసమర్థత్వము గొల్పుచున్నయది నాకత్యంత సందేహమున్.

నటి—ఆర్యా! వినయగర్భితములైన మీ పలుకులు మీ సౌజన్యమును వెల్లడించుచున్నవి. కాని నాటక ప్రయోగములం దసమానులని పలుమారు వినుతి గాంచిన మీకు సందేహింపవలసిన పనిలేదు. కావున మనమిప్పుడు సంగీత పురస్సరముగా నాటక మారంభింపవలసి యున్నది. అందుచేత నే నే ఋతువును గూర్చి గానమును జేయవలసియున్నదో సెలవిండు.

సూత్ర—

గీ. కోర్కె లేనివారికిఁ గోర్కె గొలుపునట్లు। మ్రోడుమ్రాఁకులేనియుఁ గ్రొత్తమొలక లెత్త
నేఋతువు సేయుచుండు నాఋతువుఁ గూర్చి। గానమొనరింపు కలకంఠి కంఠమెత్తి

నటి—అట్లయిన రతిరాజు హాళాహాళికిదావలంబై ఋతురాజం బని పేరు వడసిన వసంతమునుగూర్చియే పాడెదను.

కవిరాజవిరాజితము: నవనవ మంజు కిసాలయపుంజము నాణెపురత్న విభూషలుగాఁ
ప్రవిమల పుష్ప పరాగ వితానము భాసుర చందనచర్చలుగా
హవణిలుకుందలతానటి యాడెడు నాప్రమదావనరంగములన్
భువన మెలర్పఁగ దక్షిణమారుతపోతము పేరిటి సూత్రమనన్

సూత్ర—అహాహా! నీగానము నీమూర్తి యట్లే కడుంగడు మనోహరంబైయున్నది. అనుదినంబును నీ మృదుమధుర గానంబును వినుచున్న నేనే యానందమున నోలలాడ నింక క్రొత్తగా వినిన యీ సభాసదుల యుల్లములు పల్లవించెనని వేఱె చెప్పనక్కఱలేదు.

గీ. సాత్యకియుఁ గాలవుఁడు తెఱచాటునుండి। చూచుచున్నారు మనవంక సుదతి రమ్ము
యేను కృష్ణవేషము ధరియింపవలయు! నీవు రుక్మిణీదేవివై రావలయును.

నటి—చిత్తము. (ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రస్తావన

శ్రీ

ప్రచండ యాదవ నాటక

మను

గయోపాఖ్యానము

ప్రథమాంకము

రంగము:—యమునాతీరమందలి బృందావనము

[అప్పుడు సాత్యకి ప్రవేశించుచున్నాడు]

సత్యకి—(తనలో) పూజ్యుఁడగు శ్రీకృష్ణుండు నిన్న సాయంకాలమున నన్నుం జేరఁబిలిచి "వత్సా! సాత్యకీ! రేపుదయమున మనము కాళిందీజలంబుల భగవానుఁడగు ప్రభాకరున కర్ఘ్యమొసంగి యనంతరము జలక్రీడామహోత్సవ మనుభవింపవలయుఁ గావున నీవు నేఁటి రేయి నాల్గవజామున మేలుకొంచి బలభద్రాదుల మేలుకొలిపి వలయు సన్నాహము చేయునది" యని సెలవిచ్చె. ఆ మహాత్ముని యాజ్ఞాబలమే నన్ను యథాకాలప్రబోధితునిఁ జేసినది. ఇఁక నాలుగు గడియలలో తెల్లవాఱఁగలదు.

తే. గీ. వసుమతీదేవి భర్తయౌ వాసుదేవు
దర్శనముచేయ లజ్జించి తాల్చినట్టి
తెల్లపట్టుమే లుమ్మసుఁగట్టు దేజరిల్లు
నీయుషఃకాల చంద్రిక లింపు లలర.

కువలయానంద సంధాయకుండును, మాకు వంశకర్తయు నగు నీ శీతమయూఖుండు మమ్ముందఱ విడిచి యస్తమింపవలసివచ్చెఁగదా యని ఖిన్నుఁడయినవాఁడు బోలె మొగము వెలవెలఁ బాఱఁ క్రమంబున నస్తగిరిం బ్రాపించుచున్నవాఁడు. అదిగో! త్రిలోకపూజ్యుండగు దేవకీతనయుని మేల్కొలుపుటకై మంగళతూర్యారావము లిప్పుడే ప్రారంభమవుచున్నవి.

[తెరలో మంగళశ్లోకములు చదువుచున్న వైతాళికుఁడు]

మ. నిను ధ్యానించి విముక్తులౌదురు మహాసిద్ధాగరిష్ఠాత్ములై
చనుచున్నార మునీంద్రు లీయమునలో స్నానంబు గావింపగాఁ
నిను సేవించి కృతార్థులౌదురు క్షోణీనాథు లిందందుఁ జే
సినవా రీ వనజాక్ష మేలుకొనవే కృష్ణా! జగన్నాయకా!

మ. గగనాంభోజ సువర్ణకర్ణిక మహత్క్రాంత్యాఖ్యసంధాయకం
బగు భానుం డుదయాద్రిఁ దోఁచెనిఁక లెమ్మంచున్ జనశ్రేణిఁ బి
ల్చుగతిం గూసెను కుక్కుటంబులు కృపాంభోసర్వలోకాశ్రయా
జగదానంద విధాత మేలుకొనవే స్వామీ! జగన్నాయకా!

సాత్యకి—(ఆలకించి) మేలు! వైతాళికా! మేలు. భగవంతుని స్తుతి శ్లాఘ్యముగ నున్నది. (అని ముందుపఁ జూచి) ఇదిగో! కన్నులు నులుపుకొనుచు నెవ్వరో యిటువచ్చుచున్నారు. (పోల్చిచూచి) ఓహో! శ్రీకృష్ణుని వేడుక చెలికాఁడగు కాళికుఁడా! సరిసరి; రానిమ్ము. ఈతనిచే గొంతపని చేయింపవలసియున్నది.

[అప్పుడు కన్నులు నులుపుకొనుచుఁ గాళికుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

కాళి—(తనలో) అబ్బబ్బా! అల్లరి తొత్తుకొడుకులు వైతాళికులకు దేవుఁ డెంత గొప్పకంఠము లిచ్చెనురా. ఈ ముండాకొడుకులు పుట్టినప్పుడు మణుగులకొలఁది వసపోసి తల్లులు వీళ్ళయంగుళ్లు మిక్కిలి యొత్తియుండవలయును. తెల్లవారు జామునసే లేచి చెవులు బ్రద్దలగునట్లు మంగళవాద్యములు మ్రోయించి, పాటలు పాడి నాకు నిద్రాభంగము గావించిరి. ఏనుగు లెక్క ద్రొక్కినను బలివి గలుగనీయక బావురుపిల్లులు పోరాడునట్లు గొప్ప గున్నగల నానిద్ర యేమి కారణమునన్నో నేఁటిరేయి యీ మంగళనాదములచే విఘ్నమొందుటఁ జూడఁగ నాలో నాకే యాశ్చర్యముగ నున్నది. (అని తేఱిపాఱఁజూచి) అదిగో సాత్యకి యిచ్చట నే యున్నాఁడు. కృష్ణుని యాజ్ఞాప్రకార మీతఁడు జలక్రీడ సన్నాహము చేయునో? ఈతని సమీపించి యిప్పు డేమిచేయవలెనో యెఱింగెద. (అని యాతని సమీపించు చున్నాఁడు.)

సాత్య—(చూచి) కాళికుఁడా! మెలకువ వచ్చినదా?

కాళి—ఏమి చెప్పుదు! నా కిప్పుడు చెప్పినన్ని లోకములలో నొక్కొక్క దానిని గాంచవలసి వచ్చినగాని క్రిందికి వచ్చుటకున్ను చెప్పుట బరువయ్యె తమంతపడు చున్నవి. కన్నులలో నిలుకడ లేని యున్నట్లు దృష్టి నిల్పలము గాలేదు.

సాత్య—కాలినడకా! బ్రహ్మదేవుఁడు వరము నొసఁగుము లేవండఁగ జేసి సర్వజ్ఞా రాత్రి రేపు రమ్మంచన్నట్లు గలిగి నీకు నిరంతరాయముగ నిద్ర వచ్చునట్లు వర మిచ్చినను గంగన్కి ... నిద్రహామ్మూ జయించి ప్రస్తుత కార్యమును ... బలదేవుని మేల్కొలుపుము. నేను పూజ్యుఁడయిన శ్రీకృష్ణుఁడు ... చూచి వచ్చెద,

కాళి—అయ్యా! అట్లే చేసెదను గాని వాసుదేవుఁడీసమయమున సకళత్రముగ యాత్రాతీరమునకు వచ్చుటకుఁ గారణమేమి? ఈశంక మనంబునఁ బీడించు చున్నది. అతఁడు కేవలము జలక్రీడార్థము సకుటుంబముగ నింత దవ్వరుగుదెంచునా?

సాత్య—కాదని చెప్పఁగలనా? చెప్పెదవినుము. శ్రీకృష్ణుఁడు బాల్యమునఁ గొంతకాలము వ్రేపల్లెలో నంద యశోదల పెంపుడు బిడ్డఁడై పెరిగెను. ఆయన నిప్పుడు చిన్ననాటి తల్లిదండ్రులగు నంద యశోదలు మాడఁగోరి పిలువనంపిరి. వృద్ధు లగు గోపాలక మాతాపితలను సందర్శించుటకును, శైశవంబునఁ దనకు క్రీడాస్థాన మైన యమునలో సకుటుంబముగ జలక్రీడామహోత్సవము సలుపుటకును సంకల్పించి యదుపుంగవుఁడిప్పుడిచ్చటకు విచ్చేసి యున్నాఁడు. ఇప్పటికే మేలు కాంచి, కాలకృత్యంబుల నిర్వర్తించి ప్రాభాతికసంధ్యావందనంబుల నించుక సేవించి, ప్రభాకరునకు నిరాబాధముగ నర్ఘ్యప్రదానము చేసి, తలిదండ్రుల దర్శనము చేసికొని, మూఁడు నాళ్ళప్పటి నుండి వచ్చుట ద్వారకకుంబోవును.

కాళి—సరిసరి. తెలిసినది. ఎప్పుడో పెంచిన ముసలిగొల్లలం జూచుటకా యీయన బయలుదేరినది? పోనీ ఎందుకైన నేమితే. మన కింక వ్రేపల్లెలోఁ గావలసినన్ని పాలు, కావలసినంత పెరుగు, కావలసినన్ని మేఁకలు. ఇక్కడనుంచి నల్ల మేఁక లేమైన దొరికినఁ దీసికొనిపోయి యజ్ఞము చేయుదును. (అని నిష్క్రమించు చున్నాఁడు.)

సాత్య—సత్వరము బలదేవుని మేల్కొలుపుము. నేను కృష్ణుని గుడారమున కరిగెదను. (అని నిష్క్రమించు చున్నాఁడు)

ఇది విష్కంభము

[అంతట శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

కృష్ణు—(తనలో) ఏమి యీ బృందావన రామణీయకము!

లయగ్రాహి

సుందరలతాకుసుమబృందపరిమళసంపదలు సంతసమయి కన్నులకు విందొసఁగఁగా నిం
దిందిరములోని మకరందములఁ గ్రోలి యనుబంధ మృదుతల్పములయం దమరఁగా నా
నందకరుఁడౌచు నల మందపవమానుఁడు కంపువులవీచి శ్రమలం దరుమఁగా హృ
న్మందిరముసంతసమునొంద నెటులున్నదో పురందరుమహోజ్జ్వలితనందనమువోలెన్.

రుక్మిణీసత్యభామలు మేలుకొంచిరో లేదో తెలిసికొనిరమ్మని పంపఁబడిన కాశికుఁడింకను రాకున్నాఁడేమి? (ముందుకుఁ జూచి) అదిగో వచ్చుచున్నాఁడు.

కాశి—(ప్రవేశించి) వాసుదేవా! నేను ద్వారకనుండి యేదుర్ముహూర్తమున బయలుదేరితినో గాని నాకన్నియుఁ గష్టములే కలుగుచున్నవి. నే నిప్పుడు దిక్కుమాలినవాఁడ నయితిని?

కృష్ణు—కాశికుఁడా! నీకేమి యాపద సంభవించినది? నీవేల దిక్కుమాలినవాఁడ వయితివి?

కాశి—ఏమి యానతిచ్చితివా? నీ యంతఃపుర పరిచారిక ముందర నేను బ్రతుకజాలకున్నాఁడను. అందులకన్నఁ దొత్తుకూఁతురు హంసపదిక మఱిమఱి మిట్టిపడుచున్నది. తాను పట్టపుదేవి యగు రుక్మిణీదేవి పరిచారిక యగుటచే గర్వితయై నల్లేరుమీఁదికి బండి వెళ్ళినట్లు నామీఁదికి మాటిమాటికి జోరబారి వచ్చుచున్నది. ఎందుకెందుకని నేనూరకున్నాను. కాని నాకుఁ గోపమువచ్చిన నన్నెవ్వరాపలేరు.

కృష్ణు—మిత్రుఁడా! నిన్ను హంసపదిక యేమిచేసినదో చెప్పవేమి?

కాశి—ఏమి చేయవలెనో అదియే జేసినది. జగత్త్రయైక పూజ్యుఁడవైన నీకు వేడుక చెలికాఁడనై పవిత్రుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడనై "యిన్నాళ్ళు బ్రతికి యింటివెనుకఁ జచ్చినట్లు" నేఁటికాలమునకు వగలాడియగు హంసపదికచేత గొప్ప పరాభవమును బొందితిని కదా! అని (యేడ్చుచున్నాఁడు.)

కృష్ణు—మాధవుఁడా! జరిగిన వృత్తాంతము చెప్పక యూరక ఆఁడు దానివలె వాపోయెద వేల?

కాశి—అవును. ఆఁడుదానిచే పరాభవింపఁబడిన మగవాఁడు [illegible] [illegible]వంటివాఁడే. నే నంత పాటుపడిగా నీ వనుటలో లోప మేమున్నది? [illegible] కవమానము చేయించిరి. నీ పరిచారికలు చేసిరి. నీవు నన్ను [illegible]

టకు మారగా మూర్ఖుఁడా యనియు నాఁకుమానికారై వాపోవుచుంటి వనియు నన్ను దూషింపఁదొడఁగితివి. ఇంకను నా చెనవమాట వినవలెను. ఏదో పరాభవము జరుగునని నేను మొదటనే యనుకొంటిని. ఉదయమున మనము బయలుదేరు నాఁడు నిద్ర మేల్కాంచి కన్నులు తెఱచినప్పుడనే పాము కుబుసము నాకంటఁ బడినది. వెంటనే వెదురుకఱ్ఱతో దానినిఁ జావగొట్టి, కాళ్ళుచేతులు ముఖముఁ గడుగుకొని ప్రయాణమై పోవుచుండ ముందుగా విధవ యొకర్తు నాకెదురుగా వచ్చినది. ఆమెను గొంతసేపు తిట్టి మరల వెనుకకుఁ బోయి కాళ్ళు కన్నులు కడుగుకొని, కొంతసేపాగి వెండియు బయలుదేరునప్పటికి నూనెకావడివాఁ డెదురయ్యెను. మరల వెనుకకుఁ బోయి జాముసేపాఁగి తిరిగి బయలుదేరినను మార్గమధ్యమున పరుగున వచ్చి మిమ్ము గలిసికొంటిని. ఆ దుశ్శకునఫల మనుభవింపక తప్పునా ?

కృష్ణ—నీమౌఢ్యమునకు మేర లేకున్నది. నిన్న జరిగిన బన్నము నెఱిఁగింతువేని హంసపదికను మందలించెదను చెప్పు చెప్పు.

కాశి—అట్లయిన వినుము. రుక్మిణీదేవి పట్టలించిన గుడారము ముందట నొక చిన్నమంచముమీఁద వెన్నెలలో హంసపదిక పండుకొని గుఱ్ఱుపెట్టి నిద్రపోవుచుండగా మీరు చెప్పినపనిమీఁద నేనక్కడకుఁ బోయితిని. పోయి హంసపదిక నెట్లు మేల్కొల్పుదునని యించుక విచారించి, చిన్నప్పటి పగటివేషములలోఁ దిగి జంతువులకూఁతలు సరిగాఁ గూయుట నేర్చుకొనిన విద్యావంతుఁడ నగుటచే, నామె మంచముక్రింద దూరి కుక్క మొఱిగినట్లు మొఱుఁగ నారంభించితిని. ఆమెయు నదరిపడి లేచి రెండు మూఁడు నిమిషము లాలోచించి మంచముక్రింద మొఱుఁగుచున్నది కుక్క కాదని నిజము గ్రహించి ప్రక్కనున్న బెత్తమును బుచ్చుకొని నాకు నాలుగు వాఁతలు తగులనిచ్చెను. అప్పుడు నేను "నేనే, నేనే, కుక్కను గానే కొట్టకే, కొట్టకే" యని మొఱుఁగుట మాని మొఱపెట్టితిని. అప్పుడది "ఛీ! నీవు కుక్కవే. మాటలు నేర్చిన కుక్కవు సుమా" యని తనపని మానక రట్టించెను. అంతట నేను దెబ్బలు తినలేక, లేచి యావలకు వచ్చి గోళ్ళతో దానిమొగముఁ బరికి, పండ్లతో దానిచేతులఁ గఱచి, గాజులు బ్రద్దలుగొట్టి ప్రాణములు దక్కించుకొని యీవలఁ బడితిని.

కృష్ణ—(నవ్వుచు) సరే నీవు చేసిన హాస్యమునకు, నామె చేసిన ప్రతిక్రియకు సరిపోయినది. ఇఁక నుభయులు సమానులే.

కాశి—సమానులా! ఎగతాళికి నేను కుక్కనై మొఱుగుట యెఱిఁగి నన్నిట్లామె చేయవచ్చునా ?

కృష్ణ—ఎగతాళికి నీవు మొఱిగితివి. ఎగతాళికే యామె నిన్ను మర్దించినది.

కాశి—మంచి తగవు చెప్పితివి గదా! నీతోఁ జెప్పుట నాదే బుద్ధిపొరపాటు. భార్యాపరిచారిక పక్షము చెప్పక నా పక్షము పలుకుదువా? అనినం గదా ఆత్మబంధువులన్న మాటలు యథార్థమా? నా యదృష్టవశమున [illegible] (కొలు) గొనవల మచ్చ పడి నాఁతల వడ్డింపఁబడు యోగ్యుఁడగను [illegible]

కృష్ణ—కాశికుఁడా! నీ సఖుఁడు చెప్పుచుండె నన్ను [illegible] స్త్రీజనము మేలుకొన్నదా? లేదా?

కాశి—ఎట్లు మేలుకొనక యుండును? నేను మొఱగిన మొఱుఁగుల వినియు, నటంతరము నేను వేసిన కేకల నాలించియు [illegible] నేను హంసపదికతోఁ జేసిన ద్వంద్వయుద్ధ ధ్వనుల నాలకించియు, నవశోధనమును [illegible], కింపాకజనసులు వేఁటకుక్కలు, చిలుకలు, గోరింకలు, నెమళ్లు. నేయేల? ప్రాణములు గల సమస్త జంతువులు మేలుకొనితీరినవి. ఎట్లో నీయాజ్ఞ మాత్రము నెఱవేర్చినది. సంకల్పసిద్ధుఁడవు.

కృష్ణ—(నవ్వుచు) ఇంకను హంసపదిక నిజముగ సుఖకారము చేసినది. ఆమె నిన్నా విధమున గారవింపకున్న స్త్రీజన మంత త్వరగా మేలుకొనును గదా!

కాశి—సరే నీ వాసుసు మెచ్చుకొనుచుందువు. నే నెప్పుడో దానికిఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్తముఁ జేసెదను. ఈ పనాగినను [illegible] మెలఁగుచునే యుండును.

కృష్ణ—వయస్యా! మన మకరోధజనముకొఱకుఁ బోయి జలక్రీడ కుచితమైన వస్త్రాలంకారముల ధరించి సిద్ధముగ నుండుఁడని చెప్పివచ్చెదవు గమ్ము.

కాశి—వచ్చెదను గాని గయ్యాళిగంప హంసపదికతో మరల నాకేమి జగడము వచ్చునో యని భయముగా నున్నది. అది నన్నేమనిన ఫనకపోదు. అన్నచో నాకు కోప మాగదు. నేనలిగిన నన్ను హరిహరాదు లాపలేరను మాట నీ వెఱింగినదే కదా!

కృష్ణ—(నవ్వుచు) నీ కార్యము నే నెఱుఁగనా? వేఱే నీవు చెప్పవలయునా? నేనుదగ్గఱ నేయుండుఁగాన భయములేదు రమ్ము. (అని నడుచుచున్నాడు)

[అప్పుడు రుక్మిణియు హంసపదికయు ప్రవేశించుచున్నారు]

రుక్మి—హంసపదికా! సత్యభామ, మిత్రవింద, జాంబవతి, మున్నగు కాంతలు మేలుకొంచిరేమో యెఱుఁగుదువా?

హంస—అమ్మా! అందఱు మేలుకొంచిరి. అదిగో సత్యభామ నీతోఁ గలసి హృదయేశ్వరు దర్శనము సేయ నిటే వచ్చుచున్నది.

రుక్మి—ఏది! యేది! సత్యభామ?

[అప్పుడు సత్యభామ ప్రవేశించుచున్నది]

సత్య—అక్కా! ఈయుషఃకాలమున జలకేళికేగితే మనకు మేలు గొలుపుఁజయ్యెను.

రుక్మి—హంసపదిక మనలను మేలుకొల్పుటకై ప్రయత్నించి నానావిధముగా గాళికుని చేఁ బ్రబోధింపఁజేసినది.

హంస—అమ్మా! ఇది యాతని స్వయంకృతాపరాధము గాని నాదోషము కాదు.

సత్య—అక్కయ్యా! అదిగో కాళిక సమేతులై భర్తగారు ఇటె వచ్చుచున్నారు.

[అప్పుడు కృష్ణ కాళికు లెదురుగా వచ్చుచున్నారు]

కృష్ణ—వయస్యా! రుక్మిణీసత్యభామ లిటేవచ్చుచున్నారు. హంసపదిక వెంటనున్నది. నీవు నా వెంట నుండుము.

కాళి—నేను వెంట నుండుటకు నేనేమి పిఱికివాఁడనా? మంచముక్రింద నిలుపుకొనిపోఁబెట్టి యేమి చేయుటకును వీలులేక యాఁడుదాని చేత దెబ్బలు తినవలసి వచ్చెఁగాని లేకున్నచో నా—

రుక్మి-సత్య—(వారిదగ్గఱకు వచ్చి) ప్రాణేశ్వరా! జయమగుగాక! జయమగుఁగాక!

కృష్ణ—కళ్యాణులారా! శీఘ్రమే జలక్రీడా మహోత్సవ ప్రాప్తిరస్తు.

కాళి—తథాస్తు.

హంస—(నవ్వుచు) ఈ బ్రాహ్మణుని యాశీర్వచన మమోఘము.

కాళి—(కోపముతో) నాజోలికి నీవు రావద్దు. నా యాశీర్వచన మమోఘము గాకేమి? నీవరుస యేమియు బాగున్నదిగాదు. ఒకనిమిషముక్రిందట రుక్మిణీ సత్యభామలతో నీ వేదో నన్నుఁగూర్చియే చెప్పుచుంటివి. వారు నీమాటలు విని నన్నుఁ జూచి ముసిముసి నవ్వులు నవ్వఁదొడంగిరి. నీకు నాకు ప్రొద్దుటనుండియు మాటలు లేవుగదా! నాప్రచారము వారితోఁ జెప్పవలసినంత యవసరము నీకేమి వచ్చినది? నీయంతదానవు నీవు; నాయంతవాఁడను నేను. నీవమ్మగారి సేవకురాలవు నేనయ్యగారి మిత్రుఁడను. దాసీపుత్రికవు నీకే యింత తెగనీలుగుండగా నగ్రజాతి వాఁడను. నాకెంత సామంత ముండవలసినది? నీ కనులకు నేను తేలికగాఁ గనబడుచున్నాను కాబోలు! జాగ్రత్త!

హంస—నీకడుపులో నసమానము నిన్నుఁ బీడించుచున్నదిగాని నీవిప యమున నేనెవ్వరితో నేమియుఁ జెప్పలేదు. అనేకావతారము లెత్తిన శ్రీమన్నారాయణుని చెలికాఁడవగుటచే నీవును గొన్ని యవతారములెత్త నేర్చితివని మాత్రము వీరితోఁ జెప్పఁదలంచితిని.

కౌశి—ఏమి యవతారము లెత్త నేర్చితిని?

హంస—ఆయన నారసింహావతార మెత్తెను. నీవు కడియక్రింద గ్రామసింహావతార మెత్తితివి.

కౌశి—ఆమాట నే నెత్తవద్దని చెప్పితిని.

కృష్ణ—హంసపదికా! నీవూరకుండుము. కౌశికుఁడా! ఉడికినకొలఁది నుడికింతురు. కావున దానిమాటలు లెక్క చేయకుము.

రుక్మి—కౌశికుఁడా! అనుగ్రహించి క్షణ మాత్ర మూరకుండుము. పూజ్యుఁడైన గోపాలదేవుని శైశవ క్రీడావ్యవహారములచేతఁ బవిత్రీభూత మయిన బృందావనమునకు వచ్చితివి; కావున నిచ్చటి విశేషంబులఁ గొన్నింటి నందనందనుని నోట విని సంతసింతము.

సత్య—నా మనోరథ మిదియే. ప్రాణేశ్వరా! అదియేనా? యమునాతరంగిణి?

కృష్ణ—సుందరులారా!

మ. అదియే యయ్యమునాతరంగిణి, త్రిలోకైక ప్రపూజ్యంబు; ని
య్యదె బృందావన మస్మదీయమగు బాల్యక్రీడకుం దొల్లి యీ
యదె రంగస్థలమై తనర్చె; నహహా! యాయాటలుం బాటలున్
మదికిన్ జ్ఞప్తికి వచ్చెనేని యిపుడున్నా దేహ ముప్పొంగెడున్.

సుందరులారా! నాజనకుఁడు వసుదేవుఁడు. నేను జనియించిన కొన్ని నిమిషములకు నాకు లోకత్రయనృశంసుం డగు కంసునివలనఁ బ్రాణాపాయంబు శంకించి శిశువగు నన్ను నాఁడే నిటికించుకొని యర్ధరాత్రంబున మధురాపురంబునుండి వ్రేపల్లెకుం జని పురుటాలగు యశోదాదేవి మంచమున నన్నుఁ బాఱవైచి యొద్ద లెఱుంగకుండ నమ్మహాత్ముం డఱుఁగుటయు, నేనునందుని యింటఁ బెఱుగుటయు జగద్విదితవృత్తాంతములు గదా!

సత్య—ఈకథను నేను మాతండ్రి ముఖమున నింటిని.

రుక్మి—ఇవి మాయయ్య కటిఁగింప నే నాకర్ణించితిని.

కౌశి—అలాగా! ఇంతగొడవయున్నదని నేనెన్నఁడువినిని ఎఱుంగనుజూడీ!

కృష్ణు—ఆదినములలో,

చ. భుజములఁ జల్దిచిక్కములు, మోవినిఁ బిల్లనగ్రోవి, మౌళి న
క్కజముగ బర్హిబర్హములుఁ గంఠమునం గురివిందపేర్లు, కా
ళ్ళఁ జిఱుతగజ్జియ, ల్గరముల న్మనికోలయు నొప్పియుండఁగా
నిజముగ గొల్లకందునయి నేనిటఁ గాచితి నాలమందలన్.

సత్య—ఆహాహా! విశ్వమోహనమై నాఁటి మీదివ్యసుందరవిగ్రహమును జూచినవారెంత యదృష్టవంతులో గదా!

కాళి—అపుడొక పశువునై యీ మహాత్మునిచే గాఁచఁబడు భాగ్యము నాకబ్బినది కాదుగదా!

హంస—అబ్బ కేమి నీకోరిక సిద్ధించియే యున్నది.

కాళి—ఏమి నేను బశువునా? అట్లయిన మనమిద్దఱ మొకమందలోని వారమే.

హంస—అవమానపడి కోపగింపకుము. నిన్ను రక్షించు చుండుటచే యీయనకు గోపాలశబ్దము సార్థకమైనది.

రుక్మి—కాశికుఁడా! కథాప్రవాహముల కడ్డుగట్లు వేయకుము.

సత్య—హంసపదిక నోటికి బుద్ధి చెప్పినచో నీయుండ్లడొంక కదలదు.

కృష్ణు—ఈ బృందావనవిశేషము లింకనుఁ జెప్పెద వినుఁడు.

ఉ. హాయిగ మేపి పచ్చికబయళ్ళనుఁ గ్రేపుల, నిమ్మహానదీ
తోయములం గుతూహలముతో జలకేళి యొనర్చి సందడుల్
సేయుచు నాకులం బఱచి చిక్కములన్నియు విప్పి, యీతరు
చ్ఛాయల నారగించితిమి చద్దుల బువ్వము బంతులాడుచున్.

అనంతరమందు

మ. అనుమానంబులు లేని డెందములతో నాయాస మొక్కింత చెం
దని నెమ్మేనులతో విముక్త కచబంధశ్రేణితో నొండొరుం
గనుచుం బిల్చుచుఁ గేరుచుం దుముకుచు న్భాషించుచుం గానవె
క్కిన చెట్టెక్కక యాడుకొంటి మతిరక్తి న్గోతికొమ్మచ్చులన్.

కౌశి—ఆపాట యాడుకొనవలయునని నాకుఁ జిరకాలమునుండి యభిలాషము కలదు.

హంస—నీవాడితివా కోఁతికొమ్మచ్చి యనుపేరు దానికి సార్థకమగును!

కౌశి—అబ్బబ్బ! నాకీ హంసపసికతో సవతిపోరు వచ్చినది కదా! మాధవా! నానోట నిది యూపిరియైనను రానీయదేమి పాపము ష్యా!

సత్య—పానకములోని పుడకవంటి యీ బ్రహ్మచారి పలుకులు సరకు చేయక మీ శైశవచరిత్రామృతము మాకుఁ గర్ణపేయముఁ జేయుఁడు,

రుక్మి—ఉత్తరోత్తరవిచిత్రములగు మీక్రీడలు మఱిమఱి వినఁదలతు.

కృష్ణ—ముద్దుగుమ్మలారా! నాశైశవక్రీడలన్నియు వర్ణించుటకుఁ జాలా కాలము పట్టును. స్థానసందర్భనముచేత నెన్నియో జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నవి. అన్నిఁటి మాటకేమిగాని యిది ముఖ్యముగా వినుఁడు.

సీ. ముచ్చిచేసిన లక్క-బొమ్మలో యనఁ బసుల్
నెమరువేయుట మాని నిలిచియుండ
మంత్రౌషధముల మహిమంబుచేఁ బలెఁ
ద్రాఁచుపాములు మెచ్చి తలలు ద్రిప్ప
జాబిల్లి వెలుఁగునఁ జంద్రకాంతము లట్లుఁ
జేరువ శిలలెల్లఁ జెమ్మగిల్ల
వన కారునం బలె ననువొప్ప జిగురించి
మోడుమ్రాకులు వెండిమొగ్గ దొడుగ
హరిణములుఁ గూడఁ బారవశ్యమును జెంది
చలనములు మాని మోదబాష్పములు విడువ
నీమహీరుహశాఖపై నెక్కి తొల్లి
మురళి మ్రోయించితిని జగన్మోహనముగ.

కౌశి—ఎన్నఁడో జరిగిన యీకథ వినుచు నేను కునికిపాట్లు మానియుంటిఁగా నిజముగా మురళి మ్రోయించినప్పుడు పశువులు నెమరు మానుట యొక యాశ్చర్యమా?

సత్య—దేవా! జగన్మోహనముగ మరల నొకసారి మురళీనాదము జేసి మమ్ము ధన్యలఁ జేయ వేఁడెదము.

రుక్మి — ఆయన వృష్టిశేషమున కున్న యిందుకుసుమము ప్రేంఖణ్ణోలోనే జన్మించి యుండును.

కృష్ణ — ఇందుముఖులారా! అలవాని తప్పటచేత నిద్ర చెడి మునుపటి యట్లు శ్రావ్యముగ రాదు. అది యట్లుండఁ గాక యుష్ణ చాతుర్యమున కెల్ల నైశ్వరమే. నెచ్చెలీ చిత్రప్రాయమునం దిదె మంగళము చెప్పుకొని లేవక దా.

క. అతిశయము సౌఖ్యప్రదమై
సతతము క్రొత్తయి యశోక సంవర్ధనమై
ఋతువులలోన వసంతము
గతిఁ బ్రాయములందు బాల్యకాలము మెఱయున్.

[తెరలో]

ఓహో పరిచారకులారా! కృష్ణుఁ డెందున్నవాఁడు? తెల్లవారుచున్నది అర్ఘ్యప్రదాన మొసంగుటకు యమునకుఁ బోవలయును.

కృష్ణ — (ఆలకించి) అదిగో! సాత్యకి బలభద్రులు నానిమిత్తము వెదకుచున్నారు. తెల్లవాఱవచ్చినది.

కాశి — ప్రాతఃకాలము.. నా మొగమునఁ గనఁబడు విభూతి పెండెకట్ల వలెఁ దూర్పునఁ దెల్లరేఖలు తోఁచుచున్నవి. పైన వచ్చినప్పుడు పెట్టుకొను గంధంపుబొట్టువలెఁ జంద్రమండలము కొంచెము తెల్లనై కనఁబడుచున్నది.

రుక్మి — భగవానుఁడు శీతమయూఖుఁ డస్తమింపఁ బోవుచున్నాఁడు.

కృష్ణ — కళ్యాణులారా!

తే. గీ. నిశయుఁ బవలును, నవ్వు వెన్నెలలు గాయు
మీ ముఖేందు మండలములు భూమిఁ గలుగఁ
దన యునికి నిష్ప్రయోజనం బని యెఱింగి
యరుగుచున్నాఁడు సిగ్గున నబ్జవైరి.

సత్య — ద్విజరాజానకు సంభవించుచున్న మహాపదకు ద్విజసంతతు లెంత విలపించుచున్నవో చూడుఁడు.

కాశి — అవును, ఇది మరణముఖములాగుననే యున్నది.

కృష్ణ — ఈ విహంగముల కలకలధ్వనిని నే నిట్లు భావించెదను.

తే. గీ. కమలబాంధవుఁ డుదయపుఁ బ్రొద్దుఁ గనెడువేళ
తూర్పుదిక్కును బాలారి యుప్పొంగు
ప్రసవవేదన గని [illegible] జెవికిఁ
సుమములాడి కిలకిల పలుకు యెలుంగు.

కాశి—బాలకృష్ణా! [illegible] ప్రసాని పై బిడ్డలి బొడ్డుకోయుము.

[illegible]—[illegible] బాలకృష్ణ నామకరణ ముల సల్పుము.

కృష్ణ—సుందరు [illegible]! [illegible] సాత్యకులు వచ్చుచున్నారు. మీరింక గుడారము [illegible] ధరించి యమునకు రండు. ఈరడుపు [illegible] ప్రభాత [illegible] నగుము.

స్త్రీలు—[illegible], (అని నిష్క్రమించు చున్నారు)

[అంతట సాత్యకియు బలభద్రుండును ప్రవేశించు చున్నారు.]

కృష్ణ—(బలరామునితో) [illegible]! అభివందనము సేయుచున్నాఁడను.

సాత్య—(కృష్ణునితో) దేవా! జయము నగుఁ గాక!

కృష్ణ—వత్సా! సాత్యకి! అవగాహనము స్నానమునకు సిద్ధముగ నున్న దా?

సాత్య—మీరాజ్ఞయే [illegible].

కాశి—అది గోటిచివరనే యున్నది.

బల—తమ్ముఁడా! గోపాలకృష్ణా! ఈ బృందావన ఖేలనము, యమునా స్నానము మన మెన్నఁడో బాల్యమునం జేసితిమి,

కాశి—అం దీవనవిహారము [illegible] తీరినదికదా!

బల—ఇంకఁ గాళిందీస్నానము [illegible] తీరవలయును.

కృష్ణ—ఇప్పుడే యమునకుఁ బోయి ప్రభాకరున కర్ఘ్యవిధిఁ దీర్చి, జల కేళి సలరింతము. రండు పోదము. (అని కొంత దూరము నడచుచున్నారు)

సాత్య—అదిగో! యమునానదీతరంగిణి వసుంధరాదేవి దాల్చిన కీల్జడ చందమున భాసిల్లుచున్నది.

బల—మన మిప్పుడు యమునా సైకతస్థలములమీఁద నడచుచున్నాము.

కాశి—చల్లని యీయిసుకతిన్నెలమీఁదఁ బండుకొనుచున్నచో, హంస తూలికాతల్పముమీఁదఁ బండుకొన్నంత సౌఖ్యముగా నిద్దురపట్టును.

బల—(స్పర్శసుఖము నభినయించి) ఈ సమీర మెంత సుఖప్రదముగా నున్నది!

తే. గీ. పైకెగయు తరంగముల తుంపరలఁ గలసి
క్రమత నెత్తమ్మి పూదుమారములఁ బెరసి
భక్తిఁ గాళింది పంపిన బంటువోలె
స్వాగతము నిచ్చు మనకు నీ చల్లగాలి.

కాళి—ఈ చల్లగాలికతమున మఱల నాకన్నులు మూఁతలు పడుచున్నవి.

సాత్య—నీ కన్నులు మూఁతలు పడక తెఱచుకొనిన దెప్పుడు?

కృష్ణ—అన్నయ్యా! ఈ స్థానములన్నియు మనకుఁ బూర్వపరిచితములు సుమీ చూడుఁడు.

మ. జలజాతాక్షులఁగూడి వెన్నెలల రాసక్రీడల న్సల్పు తి
ప్పలు సుమ్మీయివి; మిత్రులం గలసి యుప్పట్లాడుకొన్నట్టి తి
న్నెలు సుమ్మీయివి; గ్రీష్మమందుఁ బశులన్నీరంబు ద్రావించు రే
వులు సుమ్మీయివి; యిన్నింటింగనుఁగొనంబుల్లాసమ్మెయిందో చెడిన్.

బల—అన్నియుఁ దలంపునకు వచ్చుచున్నవి. ఇందలి మన విహారములు మఱవఁదలఁచినను మఱపురానివిగదా!

సాత్య—పూజ్యులారా! మీచరణారవింద ముద్రితములైన యీస్థలములు మాదృశులకు సేవ్యములగు పుణ్యక్షేత్రములు.

కాళి—ఇసుక పాతరవలెఁ దరుగని వీరిలీలల నిఁక గట్టిపెట్టి వచ్చినపని జేయుదము. ఇదిగో నీటిదరికిఁ జేరితిమి.

సాత్య—అల్లదె భగవానుఁడగు ప్రభాకరుఁడు ప్రాగ్దిశాగహ్వరమునుండి వెడలు మృగరాజుచందంబున లోకానుగ్రహార్థమై బయలుదేరి మనకు దర్శనమిచ్చుచున్నాఁడు.

కృష్ణ—అవును.

చ. ఉదయధరాధరేంద్రమున నుద్భవమయ్యె నినుండు ప్రాక్సతీ
వదన లలాటభాగమున భాసిలు కుంకుమబొట్టుకైవడిన్
గదియఁగఁ బ్రాణనాథు బిగిఁగౌఁగిటఁ జేర్పఁగఁ గేలుజాపునాన్
ముదముగ నంబుజాతసుమము ల్వికసించె దళంబు లేర్పడన్.

బల—తమ్ముఁడా!

తే. గీ. ఘణిహింసనము కారాగృహాభకారి
కిరణమను తాళపుంజేప గిలెచి
దళములను లిప్పలను బిగువ వెడలి నచ్చు
మమ్మెదలు తప్పిమెలఁగుచుండి నొంగలట్లు.

సాత్య—

తే. గీ. ఒక్కచోఁ బుట్టి పెరుగుచు నున్నవయ్యు
నొండొరుల కొనగిట్టకయున్న పకట!
కలువ పూఁదమ్మి పూవుల కొలవశత
జ్ఞాతివైరమ్ముండును బుష్పజాతికైన.

కాశి—తెల్లవారకముసుపే సాయంత్రము కడిపోయినట్లు మన మిక్కడికి వచ్చినందులకు నదీదేవత సంతసము బొంది సంశ్లేషించి నవ్వుచున్నదో యనునట్లు తెల్లదామరలు వికసించినవి. మా నోడలపఁ బొంగుటు కనుగొనిన జేయగుచున్నది సూర్యబింబము ఉదయించినది. ఇఁక మనలకు కర్తవ్యమునకుఁ గడంగుఁడు.

బ్రాహ్మణోత్తముకన్నఁ గర్తవ్య మేమున్నది?

తే. గీ. కమలమిత్రుండు దనుజవర్గంబుచేత
బాధలను బొందకుండఁగ భక్తి మెఱయ
నుభయసంధ్యల నర్ఘ్యంబు లొసగుచుంట
ద్విజులధర్మంబు, దానిని దీర్పవలయు.

కృష్ణ—అట్లయిన సలిలగర్భితమైన యంజలిబట్టి భగవానుఁడగు లోకబాంధవుం బ్రార్థింతము.

కాశి—(తనలో) సంధ్యావందన మంతయును మఱచిన నే నర్ఘ్య మెట్లు విడుతును? నోటిలో గొణుగుకొనుచు నందఱ నర్ఘ్యము విడిచినప్పుడు నేను నిన్ను నీళ్ళ క్రిందఁ బాఱఁబోయుదును.

అందఱు—(హస్తముల జలముం బట్టుచున్నారు.)

కృష్ణ—(సూర్యాభిముఖుఁడై) భగవానుఁడా! లోకబాంధవా!

శా. ఈవే చండగభస్తిమండలముచే నింకింతు వంభోనిధుల్
నీవే విశ్వహితార్థమై కురియుదెంతే వాన మేఘాకృతిన్

ఠావే చేయుదు భస్మరాశిగ వనానీకంబు దావాగ్నినై,
యీవే పెంచెద నెల్ల యోషధుల రేలింపుండనై వెన్నెలన్.

బల— దేవా ! [illegible]

క. జగదుజ్జీవనకరములు
నిగమాత్మక మిత్ర; నీదు నిత్యోదయముల్
జగదస్తంకరణములుగ
యుగకంకర ! ప్రియహారహస్తమయంబుల్.

పాత్ర—స్వామీ ! పద్మబాంధవా !

తే. గీ. దక్షిణోత్తరాయణములు దర్శపౌర్ణ
మాసులుం గ్రహణంబులు, మాసములును,
షడృతువు లహోరాత్రముల్, సంధ్యలు నివి
తపన ! నీదు సంచారభేదములు కావె ?

కాశి—తండ్రీ ! సూర్యనారాయణమూర్తీ !

ఉత్సాహమాలిక

ఎవనిఁ జూచి కలువపూవు లిట్టె మూతి ముడుచునో
యెవనిఁ గాంచి తమ్మిచంక లెగురవేసి నవ్వునో
యెవని మొగము కుంపటట్టు లెఱ్ఱబాఱియుండునో
యెవని యెండ క్షణముఁగాగ నెల్ల చలియుఁ బోవునో
యెవఁడు పొడమ బొజ్జలోన నెంచరాని యాఁకలౌ
నెవఁడు గ్రుంగఁ గనులనిండ హెచ్చునిద్ర వచ్చునో
యెవఁడు చందమామఁ గూడి యేగు తోడుదొంగయో
పవలు జేయునట్టి నీకు బత్తితోడ మ్రొక్కెదన్.

కృష్ణ—హే భువనగేయ ! శతిముఖ చతుర్ముఖ ప్రముఖ నిఖిల బర్హిర్ముఖ సంస్తూయమాన మహామహిమాభి శోభితాయ, పద్మినీ మత్తకాశినీ కిలికించిత క్రియాపాటవహస్తాయమాన సహస్రమయూఖ మండలవిభ్రాజమానాయ, మహాంధ

కార దంతావళ నిర్మూలనాభీల సంరంభ సమన్విత [illegible] సర్వకలుషాప హారిణే భగవతే కర్మసాక్షిణే నమస్తే. (అని [illegible] కృష్ణుని చేతిలో పైనుండి తమ్మి పడును.)

కృష్ణు—(కోపముతో [illegible]) ఆరే దురాత్మా! [illegible] కార ప్రస్తుత [illegible]! నిస్సార [illegible] మహాత్మ్యము [illegible] ఎవఁడవు [illegible]? (అని పైకిఁ జూచును.)

బల—(తెల్లబోయి) తమ్ముఁడా! గోపాలకృష్ణా! ప్రళయకాల రుద్ర భయావహాకారివై, శ్రవణపుటంబు లదరఁగ నదరుచు నయన యుగళంబులనుండి కోపవిస్ఫులింగంబులు రాల నేల యీరీతి నాగ్రహించెదవు? సకలలోకబాంధవుఁడ వగు నీయెడ నెవ్వఁడేని యపచారము గావించెను? సత్యంబు చెప్పుము.

కృష్ణు—అన్నయ్యా! సకల భూతసుఖప్రద ప్రభావుండగు ప్రభాకరునకు విధివిధాన పురస్సరార్ఘ్యప్రదాన లోలుండనై హస్తాంజలిస్థ [illegible] గంగాజలుండనై నిమీలితనయనారవిందుండనై హృదయారవిందనిష్ఠితసుందర [illegible] యుండఁ, దోసిట నిష్ఠీవనంబు పడియెను. అదియే కోప కారణము.

* తే. గీ. తనకు నపకార మీరీతి జనన మొంద
మహిత కోపాగ్ని దందహ్యమానుఁడైన
కమలహితనేత్ర విస్ఫులింగం బనంగ
దమ్మిలపుటుమి బడియె హస్తంబునందు.

సాత్య—కటకటా! యదుకుంజర కోపవహ్ని శలభాయమానుం డగు మందభాగ్యుఁ డెవఁడో గదా!

కౌశి—(తనలో) కొంపత్రవ్వి యీపని నేను చేయలేదుగదా! ఏమో పాపకర్మ మెవ్వఁడెఱుఁగును?

కృష్ణ—(కోపముతో) శ్రీమచ్చతురానన పంచానన షడానన సహస్రానన వజ్రాయుధ పంచాయుధ సిద్ధ సాధ్య యక్ష గరుడ కిన్నర కింపురుష విద్యాధరాద్యఖిల ఖేచరసమూహంబులు తద్రక్షణార్థము ప్రతిఘటించి నిల్చిననిల్తురుగాక! దైత్యరాడ్గర్వనిర్భేదక సువర్ణనమహోభిరామమై బృందారకేంద్ర త్రిదివసామ్రాజ్యైడ సంరక్షణధురంధరమై ప్రళయ సమయకృశానుశిఖా ప్రతిమానసాజ్వల మహాకీలికా [illegible] యలరు నిర్వక్ర పరాక్రమస్ఫురిత చక్రాయుధంబుచే నద్దురాత్ముఁ [illegible] కలితిఁ గావించెద,

సాత్య—ఈ యపరాధి యెవ్వఁడో మంచి ప్రాయశ్చిత్తము ననుభవింపఁగలయునుగదా!

కాశి—ఈ జలదేవత నడిగినఁ దెలియునేమో?

కృష్ణ—(కోపముతో) ఓ యమునా! జలాధిదేవతా! ఆకుటిలస్వభావు నామధేయాదుల నెఱింగింపవేని, దుష్టరాక్షసవిరాముఁ డగు రఘురాముండు రత్నాకరము బంధించిన చందంబున నిన్నిపుడు బంధించెద. కావున సత్వరంబు తెలియఁ బల్కుము.

[తెరలో]

ఓ మహాత్మా! ఈ యపరాధము గావించిన మందభాగ్యుఁడు నిషధగిరిపైనున్న మణిపురం బేలు గంధర్వుఁడు గయుండు.

కృష్ణ—ఓ బలదేవా! ఓ సాత్యకీ! ఇటు రండు.

చ. జలనిధు లింకుగాక, కులశైలము లేడును గ్రుంకుఁగాక, యా
జ్వలనుఁడు వేఁడిమి న్విడిచి చల్లదనంబును దాల్చుఁగాక, యీ
జలజహితుండు పశ్చిమదిశం జనియించెడుఁగాక యింక నా
ఖలు గయు నుత్తమాంగమును ఖండనచేసెదఁ జక్రధారలన్.

మఱియు

ఉ. ఈవిధి నద్దురాత్ము వధియింపక పోవుదునేని దేవకీ
దేవికిఁ బుణ్యమూర్తి వసుదేవునకుం దనయుండ గానిఁకన్
ధీవినుతప్రభావులగు దేవర కేననుజుండఁ గానిఁకన్
పావనమైనయట్టి యదువంశమున న్జనియింప లేదికన్.

సాత్య—మహాత్ములారా! శ్రీకృష్ణ బలదేవాదులారా! మీ రాగ్రహవిముక్తులు గావలయునని వేఁడుచున్నాఁడ. అవతారమూర్తులగు మీ రలుకఁబూన జగంబులు తాళఁజాలవు.

బల—అవును, దండ్యుఁడు దండింపఁబడును గదా! ఇఁక నలుకతోఁ బనిలేదు.

కాశి—(తనలో) ఆగ్రహమునుండి మీరు, భయమునుండి నేను యిప్పటికి విముక్తుల మైతిమి.

కృష్ణ—సాత్యకీ! ఆగ్రహాగ్రహంబు విడిచెను. జలక్రీడకు రావలదని యువరోధజనంబునకుం దెలిపి వారిని సపరివారముగా ద్వారకానగరమునకుఁ గొని పొమ్ము.

*తే. గీ. బలిమిహత్తి నేనిప్పు[illegible] బ్రేస్త్రై తరిగి
కాంచి నందయశోదల గారవించి
ద్వారకకు సత్వరంబుగ వచ్చి పదపఁ
బ్రతినఁ బాలింతు లోకముల్ బ్రస్తుతింప.

సాత్య—చిత్తము. (అని త-లో.

చ. జలజదళాక్షిలం గలసి సాపవసంతవనసంయమంబు ని
ర్మల యమునాతరంగిణీ జలంబులఁ గ్రీడ యొనర్ప నెంచఁగా
ఖలు గయుఁ గూలుపం బ్రతినగైకొనగల్గను; మానవుం డెదం
దలఁచిన దొక్కటౌను మఱిదైవమొనర్చున దన్యమయ్యెడున్.

(శ్రీకృష్ణ బలరాము సాత్యకులు నిష్క్రమింతురు)

కాశి—(తనలో) సరిగా నేననుకొన్నట్లు జరిగెను. ప్రద్యుమ్న మేలు గాంచినతోడనే పిల్లి నాకంట చెప్పగా వినినపో [illegible] కార్యములకు విఘ్నములు గల్గునని నేను నిశ్చయముగ నెంచితిని. నాకంటె బుద్ధిమంతుల మను కొని వీరు నాయుపదేశములు పాటింపరు గాని యెట్టకేలకు నాపలుకులే వేదాక్షరములట్లు జరుగును. ఇంక నీతిగుగ సయనముతో [illegible] నేర్పడిన గర్వభంజనము చేయవలయును. అప్పుడు గాని నాయొజ్జ చల్లఁబడదు.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

శ్రీ

ప్రచండ యాదవ నాటక

మను

గయోపాఖ్యానము

ద్వితీయాంకము

[అప్పుడు పుష్పదంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

పుష్ప—(తనలో) నేఁటిప్రాతఃకాలమున గయమహారాజుగారు నన్నుం బిలిచి మంత్రీ! పుష్పదంతా! నేను చిత్రరేఖాసమేతుండనై బ్రహ్మలోకమున కరిగి భక్తవత్సలుఁడగు పరమేష్ఠి నుపాసించి వరములం బడసివచ్చెద. నేను మరల వచ్చువరకు మణిపురము శ్రద్ధతో రక్షించునది యని యానతిచ్చి చనిరి. పద్మగర్భుఁడు వారిభక్తికి మెచ్చి యేవరము లిచ్చెనో, బ్రహ్మలోకమువంకలి విశేషము లెవ్వియో గనుంగొనవలెనని నాకుఁ గుతూహల మగుచున్నది. కావున మహారాజుగారు వచ్చిరేమో యెఱింగి వారిం దర్శించెద. (అని యాకసమువంకఁ జూచి) ఓయీ! కంచుకీ! మహారాజుగారు బ్రహ్మలోకమునుంచి వచ్చినారా? ఏమనుచున్నావు! ఇప్పుడే వచ్చి మహారాజుగారు భార్యాసమేతులై మందిరమునఁ గూర్చున్నారా! సరిసరి నేనిప్పుడే పోయి వారిని సందర్శించెద.

ఇది విష్కంభము

[అంతట గయుఁడు వానిభార్యయగు చిత్రరేఖయు, మంత్రి పుష్పదంతుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు]

పుష్ప—బ్రహ్మలోకావలోకనమ్మున ధన్యులగు దంపతుల కభివాదము సేయుచున్నాఁడను.

గయు—మంత్రీ! పుష్పదంతా! నీకుఁ గళ్యాణమగుఁగాక!

పుష్ప—దేవా! ఆ ఖొంగమనము చేతను, కరసంగగర్భ్య సేవచేతను మాకు సంబులు మహానంబుగ రెట్టించి యున్నవి!

చిత్ర—అట్లు ఆ గొంతానమనము మహానంద ప్రదముగా నుండెను.

గయుడు—నిజమే, అతిదూరమునకు బోవుచు మేము క్రిందికిఁ జూడఁ,

మ. ఘనశైలంబులు గోష్పదరాశ్య పగిది న్గన్పట్టెఁజూపట్టె గొ
ప్పనమమ్ర స్రోతస్సులు ముక్తమహాములక్రియన్, భాసిల్లె నానామహా
వనము ల్పాసక ముస్తకదోఁచిన గగుర్పాటుల్వాలెన్; మించెఁ బ
త్తనము ల్పాటి ల్సొమ్మరిండ్లగతి నేత్రద్వంద్వసంతుష్టిగన్.

పుష్ప—భూలోకమే యింత దర్శనీయమైనప్పుడు బ్రహ్మలోకముమాట వేఱ యడుగవలయునా?

గయుడు—ఆ సత్యలోక సౌందర్యము వర్ణింపఁగలవాఁడీ త్రిభువనంబుల లేడు. వేయేల! సరస్వతీకళత్రుండైన యప్పరమేష్ఠియే తన లోకము వర్ణింపఁజాలఁడని నేఁ దలంచెద; చూడుఁ.

తే. గీ. మందిరంబులు విజ్ఞానమయము లచట
నాసనంబులు ప్రణవ మంత్రాత్మకములు
పరమహంస లాభూములఁ బ్రాంతకాంపు
లుపనిషత్తులు పనికత్తె లోలగమున.

ఆ రామణీయకము మఱువదలంచినను మఱపు రాకున్నది.

చిత్ర—ప్రాణనాయకా! ఆ బ్రహ్మలోకముముందట మనపురంబు నంతి పురంబు, భవనంబు, నుపవనంబు, చంద్రప్రకాశమునకు దీటుకాని నక్షత్రకాంతి చందంబున నున్నవి. ఇంక మఱపు వచ్చుటెట్లు?

గయుడు—ఆ మందాకినీ కందళిత సుందరారవింద సందోహంబులును, దన్నదీజలబిందుసమ్మిళిత మందమందానిలంబులును, మందార సంతాన పారిజాతాది దివ్యతరుకిసలయ కుసుమసౌరభంబులును, నేత్రోత్సవముగాఁ గాంచి, యనుభవించి, తనిసి మరల స్మరించి సుఖించు పుణ్యం బెంతవారలకు లభించును. మేరుధరాధర గహ్వర ప్రతిమానంబులగు చతుర్వక్త్రంబులనుండి చతుర్వేద సారం బొనరించుచు మునిశార్దూలసంపూజితపదాబ్జాతుండై, యబ్జాత పీఠాసనాసీనుండై, యబ్జాతసంభూతుండు భూతనిర్మాణం బొనరింప సందర్శింపఁగల్గెఁగదా?

మ. కనకాంభోరుహసౌరభంబులను [illegible]
ఘనకల్లోలనటన్మరాళవితతి [illegible]
వనమౌ తజ్జలమందు గ్రుంకులిడి [illegible] సం
జనితస్వాదుమరందమౌ సలిలము [illegible]గాఁ ద్రావితిన్.

చిత్ర—పుష్పదంతా! [illegible]

చూడు.

చ. చతురత సామగానమును సల్పుచుఁ [illegible] యా సర
స్వతికి మనఃప్రమోదమును సల్పఁగ; [illegible] కేలిపుటి ఘా
రతియును ప్రాణనాథు మది రంజిలఁజేసెను, నా పురాణదం
పతులను నెంత చూచినను భావము [illegible] దత్తటిన్.

పుష్ప—అమ్మా! మీ యదృష్ట [illegible].

గయు—పుష్పదంతా! ఇప్పుడు నిశ్చయముగా [illegible] జీవన్ముక్తుఁడ
నైతిని. ఎట్లన?

మ. అరవిందాసనుఁ గొల్వఁబోవుటను ధన్యంబయ్యె దేహంబు; త
చ్చరణాబ్జంబులఁ బూజసేయుటను శస్తంబయ్యె హస్తంబు; త
ద్వరమూర్తి న్గనుట న్ఫలంబుగనె నేత్రద్వంద్వ; మాతేజమున్
స్థిరభక్తి న్మదినిల్పఁ బావనత గాంచె న్మానసం బెంతయున్.

చిత్ర—ప్రాణేశ్వరా! ఆనందనిలయంబగు సత్యలోకంబు సందర్శించి
నందుకే యింత పరవశులమగుచుంటిమి. భక్తజనవత్సలుఁడు, దయామయుఁడు నగు
నా హిరణ్యగర్భుఁడొసఁగిన వరంబులం దలఁచిన నెంతవిగళితాత్ములమగుదుమో కదా?

పుష్ప—దేవా! మాటలసందడి నడుగమఱచితిని. భగవానుఁడు కనక
గర్భుఁడు మీకేమి వరంబు లొసఁగెను?

గయు—చతురాననుఁడు నా భక్తికి మెచ్చి నన్ను వరంబులఁ గోరుమని
యడిగె. అప్పుడు నే నిట్లంటిని!

మ. ధనమీయంగదె పాత్ర యాచకులకు న్దానంబుఁ గావింపఁగా,
ఘనబాహాబల మీఁగదే కుజనశిక్షా దీనరక్షార్థమై

మననీయంగదె చాలకాలమును బ్రహ్మజ్ఞాన మార్జింపఁగా
జననీయంగదె ధర్మమార్గమున నిచ్చల్లోక సౌఖ్యార్థమై.

పుష్ప—ఇంతకంటె నభ్యర్థనీయములగు వరములేవి ?

చిత్ర—ఈవరములను గ్రహించుటచేతనే మేము కడుధన్యులమైతిమి.

గయు—కావుననే యాగిరిజాదులు నాకు ముక్కుమీఁదనే గాని శిరముమీఁద నిచ్చలేదు.

పుష్ప—అమంగళము ప్రతిహతమగుఁగాక !

చిత్ర—అశ్లీలముల నాడెదరేల ?

చ. సరిసరి యేటిమాటలిఁకఁ జాలును మీనుడి యార్యపుత్ర ! యీ
సరసిజగర్భు పాదజ ద్వయసేవల, దొంటికన్న సు
స్థిరవిభవంబులం బడయఁజెల్లునుగాని యమంగళంబు లీ
సరణినిఁ బల్కనొప్పునె విషాదము గల్గదె విన్నవారికిన్.

గయు—(భార్యమీఁద జేయివేసి) ఓ మణిపురాధినాథ గంధర్వ సార్వభౌమ పట్టమహిషీ ! నిరంతర పరంతప శుంభత్ప్రతాపోదయయుండును, ప్రజ్ఞామయుండును, అగు నీ గయుఁ డశ్లీలములచేత భంగమొందునా ? అదియునుంగాక యిప్పుడు నా సహజప్రతాపంబునకు పరమేష్ఠి వరప్రభావంబు తోడైయుండ భయమునకు కవకాశమే లేదు. ఆహాహా ! యువిదలెంత భీరువులు ! ఆనందాతిశయమునఁ బరవశుండనై పలికిన యర్థము లేనివాక్యమున కింత వెఱవవలయునా ?

చిత్ర—హృదయేశ్వరా ! ఆ మాటమీనోట వెలువడినదిమొదలు మనస్సు కీడును శంకించుచున్నది.

పుష్ప—అమ్మా ! మీహృదయదౌర్బల్యమే భయకారణము.

[తెరలో]

తే. గీ. ఒనర పట్టాభిషేక మహోత్సవముల
మణిపురాధీశు లెక్కెడు మదగజంబు
కటకటా పోయె దివికి నిష్కారణంబ
చట్టమగు నింద్రగజమును జూడ ననఁగ.

[అందఱు భయముతో నాలకించుచున్నారు]

చిత్ర—ప్రాణేశ్వరా! ఈ యశుభముచే నా హృదయము కంపమొందుచున్నది.

పుష్ప—అమ్మా! అతిభయమునంది మహారాజు మనస్సును గలంపకుము.

గయు—(భార్యపైఁ జేయివైచి) సుందరీ! ఇది భయమునకు స్థానము కాదు. ఏలయన నా భద్రగజము నా పితృపితామహుల నాఁటనుండి యుండుటచే మిక్కిలి ముసలిది. వృద్ధజంతువులు కాలధర్మమునొందుట లోకవృత్త మెఱింగిన వారికి వింతకాదు. అదియునుం గాక,

తే. గీ. మదపుటేనుంగు వడెనంచు మఱుఁగనేల?
జన్మమెత్తినపిదప నేజంతువైన
బ్రహ్మకల్పాంత మగుదాఁక బ్రతుకఁగలదె?
మరణ మెప్పుడైన నున్నదె మనకు నెల్ల.

కావున సర్వజనులును సిద్ధముగా నుండవలయును.

[తెరలో]

నిజము గంధర్వా! నిజము! సర్వజనులును మరణమునకు సిద్ధముగా నుండవలయును. నీవును సిద్ధముగా నుండుము.

తే. గీ. అవనిభారంబు హరియింప యదుకులమున
నవతరించిన యాదినారాయణుఁడు
దేవకీసూతి నీతలఁ ద్రెవ్వ సేయుఁ
జండతరమౌ సుదర్శన చక్రధార!

చిత్ర, గయు—హా! పరమేశ్వరా! (అని మూర్ఛిల్లుచున్నారు)

పుష్ప—(చెవులు మూసుకొని) హరి హరీ! ఎంత కష్ట మెంత కష్టము!

గయు—(తెలివివచ్చుకొని) హా! అతిదారుణమైన యీ వచనము లెవ్వరివో గదా!

పుష్ప—దేవా! ఇది యశరీరవాణి యని తోఁచెడివి.

చిత్ర—(మూర్ఛఁ దెలిసి దుఃఖముతో) హా! హృదయేశ్వరా!

తే. గీ. దేవకీసూతి సుజనవిధేయుఁ డంద్రు
భక్తవత్సలుం డంద్రు కృపాళుఁ డంద్రు

అసుర కంతలుంతనమైన యతని చక్ర
మనపరాధులమీఁది కెట్లరుగునొక్కొ.

పుష్ప — అమ్మా! కారణం బరయకుండ మించుక యూరడిల్లుము.

చిత్ర — కారణం బరయనేల? చంపఁదలచినవారికి కారణ మెందుకు?

మ. బలి యజ్ఞమొనరించె విష్ణునకు లోపంబెద్ది గావించె ని
శ్చలబాహాబలశాలి వాలి రఘువంశస్వామికిన్. ధారుణిన్
బలవంతుల్బలహీనులం బొదివి చంపంజూతురే కాని, హా!
కలదే! ధర్మపథానువర్తనము లోకంబందు నెవ్వారికిన్.

గయుఁడు — ఓ వాసుదేవా! శిష్టవత్సలా!

సీ. అగ్నిసాక్షిగఁ గొన్న యంబుజాక్షినె కాని
కలనైనఁ బరకాంతఁ దలఁచి యెఱుఁగ
నాటపాటలనైన నరసి సత్యమె కాని
యనృతంబు నెన్నఁడు నాడి యెఱుఁగ
సిరులు హెచ్చుకొలంది సేవఁజేయుటె కాని
మానసంబున నిన్ను మఱచి యెఱుఁగఁ
నలుక యెంతగ నున్న నభయమిచ్చుటె గాని
శరణన్నఁ బగతునిఁ జంపి యెఱుఁగఁ
జేయరాని దుష్కార్యము ల్చేసి యెఱుఁగ
బలుకరాని దుర్భాషలఁ బలికి యెఱుఁగ
నడువరాని దుష్పథముల నడచి యెఱుఁగ
నిట్టి నను జంప కారణమేమొ యెఱుఁగ!

పుష్ప — ఓ యశరీరవాణీ! భగవంతుఁ డగు దేవకీనందనుఁడు నిష్కారణంబుగ నీ మహాత్ము నేలఁ జంపఁదలఁచె?

[తెర లో]

ఈదినమునఁ బ్రాతఃకాలమున బ్రహ్మలోకావన కుతూహలమ్మున గయుఁడాకాశగమనంబు సేయుచు యమునాతరంగిణిలోఁ బ్రభాకరునకు నర్ఘ్యప్రదానతత్పరుఁ డగు వాసుదేవుని హస్తాంజలి నిష్ఠీవనంబు వైచె. అదియే వాసుదేవునకు క్రోధకారణము.

గయుఁ—హా! దేవకీనందనా! ఆకాశ సంచారినై ధరామండలంబున దేవర యర్ఘ్య మొసంగుచుండుట యెఱుంగక నిష్ఠీవనంబు చేసితిని. అంతియకాని బుద్ధిపూర్వకముగా నపచారంబుఁజేసి యెఱుఁగ. నీవాసమయంబున మహీతలంబున నున్న వార్త విన్న నీ చరణాబ్జంబులకడ వ్రాలక మిన్నకుందునా? నీ సందర్శనము కంటె సత్యలోకావలోకన మెక్కుడు ఫలదాయకమే? అదియునుం గాక నీకు,

శా. గంధర్వుల్సుర సాధ్య యక్ష గరుడుల్గారావు భక్తుల్గదా!
గంధర్వుం డను నీదు భక్తుఁడ నినుం గాకన్యుఁ గొల్వన్గృపా
సింధూ! దోసము లున్నవారినయిన న్జేపట్టుదే దోషసం
బంధంబు ల్గనరాని నన్ను వధియింపం బూనుటల్ న్యాయమే.

చిత్ర—అయ్యో! మందభాగ్యుల నెవ్వ రుద్ధరింపఁగలరు?

మ. మునులున్ జ్ఞానులు భూసురుల్ప్రతిదినంబు న్దేవతాదర్శనం
బున భక్తాళి కకాలమృత్యుహరణంబు న్పాపనాశంబు నౌ
నని భాషింతురు భారతీసహితు బ్రహ్మం గాంచి సేవించి వ
చ్చిన మాకు న్విపరీతమై బరిణమించె న్దత్ఫలం బక్కటా!

పుష్ప—దేవా! దేవీ!

ఆ. వె. ఆయు వధికమగునె యాశీర్వచనశక్తి
శాపకారణమునఁ జావుకలదె?
క్షయము, వృద్ధి, సకల జంతుజాలమునకు
గాలవశముచేతఁ గలుగుఁగాక?

గయు—పుష్పదంతా! నీమాటయే నిజమని తోఁచుచున్నది. కాదేని,

మ. చలికి న్వానకు నెంతకోర్చి శతవర్షంబు ల్సమాధి న్హిమా
చలశృంగంబున నే నొనర్చు తప మీచందంబున న్నేఁడు ని
ష్ఫలమౌనే? సురలిచ్చినట్టి వరము ల్వ్యర్థంబులౌనే? దురా
శలచే స్రుక్కుటెగాని. ఘోరతపము ల్సంబాధకంబు ల్సుమీ.

ఇందు నాయదృష్ట మన్యథా యగునేని—

తే. గీ. హోమములు యాగములు నిష్ప్రయోజనములు
నిగమపాఠము లిష్టలు నిష్ఫలములు
అమరసేవలు నుతులు నిరర్థకములు
నీరజాక్షాది దివ్యులు నిష్కరుణులు.

చిత్ర—కటకటా! నే నింక నా యదృష్టమునే నిందించుకొనవలసి యున్నది. ఏలయన?

తే. గీ. నేను నోచని నోములు నేను మ్రొక్కఁ
బోనివేల్పు నాచూపని పుణ్యభూము,
లేను సేయని దానంబు లెందు లేవు,
ఇన్నిటి ఫలంబు లిటులయ్యె నేమి చెప్ప!

గయు—దేవీ! ఇట్లు మనయదృష్టముల నిందించుకొని వగచినఁ బ్రయోజన మేమి? నేను బ్రాయోపవిష్టుఁడనై చిత్తసన్యాసంబు స్వీకరించి హరిచక్రప్రయోగంబు నిరీక్షించుచుండెద. కావున నాయెడ నీ వాస వీడి యంతఃపురంబునకుం జనుము. నీ వెల్లవిధంబుల ధన్యవు.

మ. వరవంశంబున జన్మమొందితివి, నాభాగ్యంబున న్బత్నివై
చిరశుశ్రూష యొనర్చి, తెల్ల గురుల స్సేవించి మెప్పొందితి
సరికిన్నీకును నాకుఁదీఱె ఋణ, మోచంద్రాస్య! నన్ను న్నిరం
తరమున్ నెమ్మదినుంచుకొమ్ము కరుణ న్మైరింపునాతప్పులన్.

ఓయీ పుష్పదంతా!

మ. చెలివై, చుట్టమవై, యమాత్యుఁడవునై సేవించితిన్నాళ్ళు ని
శ్చలభక్తి న్మము; నీసహాయమున రాజ్యం బూర్జితంబయ్యెఁ బి
ల్లలకు న్జిన్నతనంబు, గోలసుమి యిల్లాలెంతయు, న్నాదు బి
డ్డలు నీబిడ్డలు, నీదె భార మిటులౌట న్పోదు నిశ్చింతతో.

చిత్ర—హా! ఎంత కష్ట మెంత కష్టము! నేను క్షమించుటకు మీకులనఁ దప్పు లెన్నఁడైన గలవే? మీవచనములు నా హృదయమును విదారించుచున్నవి. (అని శోకసముద్రంకఁ జూచి) ఓ చక్రపాణీ! నందనందనా!

సీ. అన్యకాంతలు తల్లులని మనంబున నెంచు
పరమ పావనుఁడు నా ప్రాణవిభుఁడు
అపకారులకు నేని హాని సేయఁగ లేని
వరకృపాసంధు నా ప్రాణవిభుఁడు
మూడు మూర్తులసేవ ముప్పొద్దు లొనరించు
భక్తిశేఖరుఁడు నా ప్రాణవిభుఁడు
జగము క్రుంగినగాని సత్యంబు దప్పని
ప్రథమానకీర్తి నా ప్రాణవిభుఁడు
వేదములు నాల్గు శాస్త్రంబు లైదు నొకటి
క్రమత నేర్చిన ఘనుఁడు నా ప్రాణవిభుఁడు
ఇట్టి ధన్యు నిట్టి మహాత్ము నిట్టి ధీరుఁ
జంప నేఁటికిఁ దలఁచితో జలజనాభ!

పుష్ప—దేవా! ఈ భారము మీ సేవకుఁడు సహింపలేఁడు. అతఁడును మీ వెంట వచ్చి జనార్దన చక్రధారకెఱయై మహారాజున కనుచరుఁ డన్నమాట సార్థకము జేసికొనును.

చిత్ర—ప్రాణేశ్వరా! పుష్పదంతుఁడు వచియించినట్లు మే మందఱము మిమ్ము ననుసరింపవలసినవారమే.

గయు—మీ రెంత వెఱ్ఱివాండ్రు. త్రివిక్రమచక్రధారాగతికి నేనే గాని మీరర్హులు గారు. ఏలయన?

తే. గీ. కమలగర్భుని బొడ్డునఁ గన్నవానిఁ
బాదములయందు జాహ్నవిఁ బడయువాని
శ్రీమనోనాథుఁ బరిభవించితిని గాన
దుష్టుఁడను నేనె యిందు వధ్యుఁడను నేనె.

చిత్ర—ఆర్యపుత్రా! పతివ్రతల మార్గము ననుసరింప నా కనుజ్ఞ నొసంగుడు. కులాంగనల కిది యుత్తమ మరణంబుగదా!

ఆ. వె. చందమామతోడఁ జంద్రికయును బోవు
మేఘమాలతోడ మెఱపువోవుఁ
బ్రాణవిభునితోడ వరపతివ్రతవోవుఁ
బ్రకృతి ధర్మమిట్టి బరంగుచుండు.

గయుఁడు—(భయముతో) అయ్యో! అదిగో రివ్వుమని వినఁబడుచున్నది. త్రివిక్రమప్రయుక్తంబగు చక్రంబు గాఁబోలు! హా! హతోస్మి హతోస్మి.

చిత్ర—హరి హరీ! ఎంతకష్ట మెంత కష్టము?

పుష్ప—(దిక్కులఁ జూచి) అయ్యో! ఇది వాయుధ్వని గాని చక్రధ్వని కాదు. భీతిచే మతి కలఁగినవారికి సర్వము భయస్థానములే యగును.

గయు—అట్లయిన నాకొక మహార్త మాయమ్ము కలదు. కావున నేను త్వరపడి చెప్పవలసినది చెప్పుచున్నాను. దేవీ! వినుము.

సీ. చిత్రసేనకుమారు క్షితి నేలుకొమ్మను
మేను వోయినదారి నేగుమనుము
తమ్ముగుఱ్ఱలమీఁద దయయుంచు మనము నా
భృత్యులఁ బ్రీతితోఁ బెంపుమనుము
మంత్రివర్గముమాట మోళి దాల్పుమనుము
చుట్టాల నెనరుతోఁ జూడుమనుము
తర్పణంబులు నాకుఁ దఱచు సేయుమనుము
తనచేతినీళ్లె యాధారమనుము
తే. గీ. అనుఁగుబిడ్డలకెల్ల ముద్దంటిననుము
మానసంబున నామాట మఱువుమనుము
ఏనొనర్చు తప్పులు క్షమియింపుమనుము
గురుజనంబుల బ్రతిమాలుకొంటి ననుము.

చిత్ర—మహాత్మా!

* తే. గీ కమ్మతావుల నీను గంధమ్ముతోడ
మహితమందార కుసుమదామములతోడ
దనరు నీమెడ హరిచక్రధార కూర
కర్పణముజేసి పోదునే యంతిపురికి

పడతికి భర్తృవియోగంబే దుస్సహంబు. అఖిలలోకసామాన్యమరణము గాక బలవన్మరణమైనప్పుడు దుఃఖ మనుభవైకవేద్యముగాని వర్ణింపవలనిగాదు. హా! తపస్యులారా! నేను మందభాగ్యనయినను మీలో నెవరైన సమర్థులంతు లుండరాదా? అందఱు పుణ్యము లొక్కవరుసనే యుండవలయునా?

పుష్ప—దేవా! దేవీ! మీ రీవిధమున వాపోవుటవలనఁ బ్రయోజనము లేదు. ప్రాణమున్నంత కాలము బ్రతుకఁ బ్రయత్నింపవలయునుగదా? మొదటినుండి డియు మన కనేక వరంబులిచ్చి యత్యాదరంబున మనల రక్షించిన యాసితామహు శరణంబు వేఁడుట కర్తవ్యంబు. అతండు భక్తజనసులభుఁడు. శరణంబవశ్యంబొసంగును

గయు—హా! ఇది యొక వెఱ్ఱి. లోకభయంకరంబుగఁ జక్రొంపఁడు వధియింపఁ బ్రతినఁ బూన హంసవాహనుఁ డాటంకముజేసి శరణు నొసంగఁ జాలునే? అయినను ప్రయత్నలోప మయ్యెనని మీరు విచారింపకుండ నేనీతన యుని యుపదేశ మనుసరించెదను.

చిత్ర—దేవా! ఇది మహాభాగ్యము. భగవంతుఁడగు పరమేష్ఠి మీకుఁ దప్పక ప్రసన్నుఁడగును.

గయు—దేవీ! అట్లయిన నిఁక నాలస్యంబు సేయక నీ వభ్యంతర మందిరంబున కరుగుము. నీవు దుఃఖపరవశవై బాలకుల నశింపఁ బెట్టక ధైర్యముఁ బూని యుండుము. పరమేష్ఠివలనఁ బ్రాణరక్షణ మయ్యెనేని మిమ్ముంబఱ నతిశీఘ్రంబునఁ జూచువాఁడ! లేకున్న నిదియే కడపటి సంభాషణము. శారదపూర్ణిమాచంద్రు నవఘళించు నీ వదనబింబంబు కడసారి చూడనిమ్ము. ఇదియే కడసారి నీహస్తపల్లవ స్పర్శనము. (అని చేయి పట్టుకొనుచున్నాఁడు)

తే. గీ. విష్ణుదేవుండు తనపట్టు విడుచునేని
బిసరుహాసనుఁ డభయంబు నొసఁగునేని
వెండి నిను జూచు భాగ్యంబులుండు నాకు;
నితరమగునేని, గడచూపు లివియె మనకు.

చిత్ర—(గద్గదకంఠముచు భర్త కాళ్ళపైఁ బడి) ప్రాణేశ్వరా! మీకు సర్వంబు మంగళమగుగాక! మీయాజ్ఞాబలమే నన్నింతిపురికిఁ బంపుచున్నది. మనసు మనసున లేదు. నడువఁగాళ్లు రాకున్నవి. నావలన నేరములు క్షమియింపుము. నాకు సెల వొసంగుము. (అని లేచి కొంచెము నడచి, కనలో) ఆహరి ప్రతిన యొనర్చినపుడే నాపతికి మరణంబు దప్పదనుకొంటి. ఇంక మరల నీయననుఁ జూచు టెక్కడిది? ఈ గండము గడచినచో నీయన పునర్జన్మ మెత్తినట్లే. అంతటిమహా భాగ్యం బెంతటివారికి లభించును? ప్రతికి ధరణీచక్రమునంగున్న భాగ్యభోగ్యముల ననుభవించెడు యోగ్యత యుండఁగనున్నచో నింత దూరమేల వచ్చును? ఏమయినను గానిమ్ము. ఈయనకు శుభోదర్కముగా నిష్టదైవములఁ బ్రార్థించి యుండెదను.

సీ: నా మనోహరుఁ గాచి నన్ను రక్షింపరే
వేల్పులార! పుడమి వేల్పులార!
నా ప్రాణవిభుఁ బ్రోచి నన్నుఁ బాలింపరే
సిద్ధులార! రణప్రసిద్ధులార!
నా వల్లభుని నేలి నన్ను మన్నింపరే
యక్షులార! బలహర్యక్షులార!
నా నాథుఁ గృపనోమి నన్ను గాపాడరే
మౌనులార! సురసమానులార!
దిక్కులేని వారలకెల్లఁ దిక్కు మీర
గతిదొఱంగు వారలకెల్ల గతియు మీర
మొఱలు వినరయ్య! రారయ్య! పూనరయ్య!
గయుని రక్షింపరయ్య! నన్గావరయ్య!

(నిష్క్రమించుచున్నది)

గయు—పుష్పదంతా! నీయునికియు నాప్రయాణమునకుఁ బ్రతిబంధమే.

పుష్ప—స్వామీ! ప్రభుభక్తి ప్రేరితుఁడనై యెదురాడలేక పోవుచున్నాఁడ. కాని విడువ నా మనసొప్పకున్నది.

గయు—నీభక్తికిఁ జాల సంతసించితిని. వగపుడక్కి చనుము.

పుష్ప — నీకు శుభప్రయాణ మగుగాక! పరమాత్మ నీకుఁ బ్రసన్నుఁ డగుగాక! నీసద్గుణంబులు నిన్నుఁ గాచుఁగాక!

క. అపనింద మోపి తనపై
నపచారము జేసినట్టి యపరాధి మహా
కృపణుని సత్రాజిత్తును
కృపఁగాచిన నందనందనుఁ డేలుత నిన్నున్.

(అని నిష్క్రమించు చున్నాఁడు)

గయుఁడు — అమ్మయ్యా! ఇప్పుడు నాకు బంధవిమోచన మైనది. ఆలుబిడ్డలు మొదలయిన ప్రియజన మవసాన కాలమున దగ్గఱ నుండఁగూడదు.

ఆ. వె. సుఖముపడెడునాఁడు సుతసతీజనములఁ
జేరనిత్తుమేని చింత లడఁగుఁ
జరమదశలవారు సన్నిధి నుండిరా
జ్ఞానచిత్తమయినఁ గలఁత నొందు.

ఇంక బ్రహ్మలోకోన్ముఖుఁడను గావచ్చును. మదీయ దీనాలాపశ్రవణంబున నా మహామహునకు ననుగ్రహము గల్గునే? కృపాసాగరుఁ డగు నవ్విధాత యేల ప్రసన్నుఁడు గాకుండును? గాకుండినఁ గర్తవ్య మేమి? కర్తవ్య మింకేమున్నది? మరణమే. ఆ! మరణం బేల కలుగవలయు? ఆర్తావనదీక్షాపరతంత్రుఁ డగు చంద్రశేఖరుఁడు లేఁడే? ఉండినమాత్రము బ్రోచునా? ఏల బ్రోవకుండును? నేను భక్తవర్గములోనివాఁడను గానా? భక్తుఁడు మాత్రము అపరాధ మొనర్చినప్పుడు దండనార్హుఁడు గాఁడా? అట్లయిన రక్షించునా? నా భాగధేయ మెట్లున్నదో యట్లగును. నేను మణిపురాగతుండ నగుదునో? హరిచక్రధారాహతుండ నగుదునో? ఒకవేళ మరణమే సంభవించునేని సుజనప్రాపణీయంబులగు సద్గతులఁ జెందుదునో కుజనోద్దిష్టంబులగు దుర్గతులఁ బొందుదునో? అజ్ఞానంబున నేమి చేసితినో కాని, యెఱుక గలిగినపిదప బుద్ధిపూర్వకముగా నొక్కదోసమయినఁ జేసి యెఱుఁగ, ఊరక చింతయేల? ఎట్లయినను మంచిదే. పోయి వచ్చెదగాక.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

రంగము—సత్యలోక సభామంటపము

గయుఁడు—(ప్రవేశించి తనలో) ఆహా! నిరస్త నిఖిల ద్వంద్వ సమానస్కుండనై గమ్యస్థానము సమీపించుచు న్నాఁడను. నే నిప్పుడు సత్యలోక సమీప భూముల నున్నవాఁడనే. అల్లదె! మహర్షుల సకల కలుషనాశకంబై నిగమ నినాదము యోగీంద్రలోకంబై కానంబడుచున్నది. ఇదె నేనిలోకంబునఁ బ్రవేశించి యాదవు నన్నుగ్రహింపుమని బ్రహ్మదేవుని పాదంబుల పడియెద. (అని ముంగుకై నడచుచున్నాఁడు.)

[అప్పుడు సరస్వతీ సమేతుండై బ్రహ్మ ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

బ్రహ్మ—సరస్వతీ! నే డుదయమున మావద్ద వరములం బడసిన మణిపురాధినాథుఁడగు గంధర్వుఁడు పొరపాటున వాసుదేవుని హస్తాంజలి నిష్ఠీవనము చేసినందున హరి వానిం జక్రనిహతునిఁ జేయ ప్రతిజ్ఞ పట్టెనని నారదుఁ డింతకు మున్నె నాకెఱింగించి పోయె.

సర—కటకటా! గయున కెంతలో నెంత కష్టము సంభవించెను.

గయు—[ప్రవేశించి]

తే. గీ. సచ్చిదానందమయమూర్తి శరణు! శరణు!
శారదా సుందరీనాథ శరణు! శరణు!
సత్యలోకైకమందిర శరణు! శరణు!
జలజగర్భ! శతానంద! శరణు! శరణు!

మఱియు నో దేవదేవా!

శా. నీనిద్ర ల్ప్రళయంబు లీజగతికి న్నీమేలుకో ల్సృష్టియా
నీనిట్టూర్పులు వేదము ల్ప్రణవమే నీగద్దె నీమూర్తి వి
జ్ఞానైకాత్మిక మీప్రపంచము సమస్తంబు న్భవద్వ్యక్తి నీ
యానందంబు ముముక్షుసంతతికి బ్రహ్మానందమో యీశ్వరా!

మహాత్మా! హిరణ్యగర్భ! ఆర్తావనదీనరక్షాపరతంత్రా!

బ్రహ్మ—గయుఁడా! నీయార్తి నే నెఱుఁగుదును. నీచరిత్ర సింహమ్మున కలుక పుట్టించి యేనుఁగు శరణంబు వేఁడు లేడి కథవలె నున్నది. ప్రతిన పూనిన

వాఁడు పద్మనాభుఁడు. ప్రయోగింపఁ బూనెడి మహాచక్రము. దాని నెవ్వరు నివారింపఁగలరు? అతఁడు మహాత్ముఁడు, కాని మనుష్యుఁడు కాఁడు. ఆతని మహామహిమల సంగ్రహముగాఁ జెప్పెద వినుము.

ఉ. వేదము లుద్ధరించెఁ బృథివీధర మెత్తెఁ, ధరిత్రిఁ దాల్చెఁ, బ్ర
హ్లాదుని నేలెఁ; బల్బలి నడంచెను, మాపెను క్షత్రియాన్వయం
బాదశకంఠుని ద్రుంచి గట్టికె సేతువు గట్టి యాతఁడే
యాదవుఁడయ్యెఁ భూభరము నంతయుఁ బాపఁగ ద్వాపరంబునన్.

గయుఁడు—హా! హతోస్మి హతోస్మి, ఇంక నాకు దిక్కెవ్వరు?

బ్రహ్మ—ఇదిగో! జెప్పెద, వాసోవక వినుము.

తే. గీ. పద్మనాభుఁడు నినుఁ గూల్పఁ బ్రతిన దాల్పెఁ
వానికడుపునఁ బుట్టు నర్భకుఁడ నేను
శరణ మెటు వేయనేర్తు నీసమయమందుఁ
గాచినను మానినను నీలకంఠుఁ డొకఁడె.

(తెరపడును)

గయుఁడు—ఇచ్చట నింతయైనది. ఇఁక కైలాసంబున కరిగి యా శేషముఁ దీర్చుకొనవలయుఁ గాఁబోలు! సకలభూతనిర్మాణనైపుణీధురంధరుండగు నియ్యరవిందసంభవుఁడు సంరక్షింపఁ జాలనప్పుడా పార్వతీవల్లభుఁ డెప్పాట నీ ముప్పు దప్పింపనోపు? హా! ఇంక నేమి జన్మము! నిరాధారజీవితుండ నైతిని గదా! పాతాళాద్యనేకలోకసప్తకంబైనను, బూర్వకాలంబున నాకు మిత్రుఁడు కాని వాఁడు, నేఁటిసమయంబున నట్టి ప్రియమిత్రుం డొకఁడైన గానఁబడఁడేమి? ఆదినుండియు నాదరాయత్తచిత్తుండై యా పరమేష్ఠి నా తపంబులకు, సేవలకు, మెచ్చియిచ్చిన వరములన్నియు నిష్ఫలమయ్యెను. అట్లు నిరర్థకవరప్రదాత యగుటచేత నే కాఁబోలు కించిచ్ఛేదనామాత్రంబున బ్రసన్నుండై యడుగుటయే తడవుగఁ గామితార్థంబుల నొసంగుచు వచ్చె. హా! ఈసమయంబున నింక దిక్కెవ్వరు? అవసానకాలంబునఁ బుత్రమిత్రకళత్రబాంధవాదులు పురుషున కేసహాయంబును జేయఁ గాలరని యార్యులు వచియించు పల్కుల కిదె తార్కాణము. బ్రహ్మాండలవిలసితయశోవిశాలుఁడ నయ్యు యీ వేళ రణరంగలబ్ధవిజయుండ నయ్యు నీ మహావస్థ యందనదనై యుండవలసివచ్చెంగదా. అయ్యో! ఏమి యీ పెట్టు, పరమేష్ఠియే యుపే

క్షించినపుడు నే ననుమా[illegible] [illegible] అహో! నే నిప్పుడే నిరాశాహతుండ నైతి [illegible] గరళకంధరు ననుగ్రహంబున నేవిపత్తినుండి [illegible] ఆ గిరిజాకళత్రుని కృపాపాత్రుండ నగుదు నేని [illegible] నేనిప్పుడే పోయి యాతని పాదపద్మంబుల [illegible].

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

రంగము—కైలాస పర్వతము

గయు—(ప్రవేశించి [illegible]) అల్లదే బృందారకబృంద సేవ్యమానంబై, శిఖరదర్శనమాత్ర భస్త్రీభూత మహాపాతకస్తోమంబై భృంగీశ్వర నందీశ్వర ప్రముఖ నిఖిల ప్రమథగణవిరాజితంబై, రజతాచలంబు మూర్తి గైకొనిన నామనోరథంబుఁ బోలె నెట్టయెదుట గన్పట్టుచున్నది.

ఆహాహా!

మ. ఇది యానంద నికేతనం, బిదియు దేవేంద్రాది దివ్యాశ్రయం
బిది కళ్యాణనిధాన, మియ్యదియె యోగింద్రైకసంసేవితం,
బిది ముక్తిప్రమదావిహార కృతకాద్రీంద్రంబు; శోభాకరం
బిది కామాద్యరివర్గ దుర్గమ మహీభృద్దుర్గరాజం బగున్.

నే నిప్పుడు పోయి యా నాగాభూషణు శరణు వేడెదను. (అని నడచుచున్నాఁడు)

[అంతట శంకరుఁడును పార్వతియును కైలాసంబునఁ గూర్చుండి కనఁబడుచున్నారు]

పార్వ—దేవా! రామచరిత్రంబు మీనోట నెంతవినినను దనివితీఱకున్నది.

శంక—దేవీ! నారాయణావతారుఁడగు శ్రీకృష్ణుని చరిత్రంబు ముందర రామచరిత్రం బేపాటి? వాసుదేవునిలీలలు లోకత్రయగేయములు.

గయు—(ప్రవేశించి) దేవాదిదేవా! శరణు శరణు.

తే. గీ. జయ మహాదేవ దేవేశ జయ గిరీశ
జయ శరన్మేఘ నిభగాత్ర జయ త్రినేత్ర
జయ గజేంద్రాసురవిదారి జయపురారి
జయ కరన్యస్తఖట్వాంగ జయ శుభాంగ.

సీ. ఎవ్వాఁడు నయనాగ్నిఁ గ్రొవ్విన పువ్వువిల్తు
నిమిషార్ధమందున నీఱుఁజేసె
నెవ్వాఁడు చిటికెలో నేను మోములు గల్గు
నాళీకగర్భుని నలువఁజేసె
గుఱుసంబు పూడ్చిన కోడెత్రాఁచులగుంపు
మేన నెవ్వఁడు దాల్చి మేటినగలు
కడలి ద్రచ్చఁగఁ బుట్టుఁ గాలకూటవిషంపు
ముద్దలేనికి వెన్నముద్దలయ్యె
బునుకదంత లెవ్వానికిఁ బూలసరులు
పులికళాస మెవ్వానికిఁ జిలుగువలువ
పూపచందురుఁ డెవ్వాని బొమిడికంబొ
యమ్మహాదేవుఁ గనుగొంటి నార్తిదీఱ.

శంక—గయుఁడా! లోకత్రయైక పూజ్యుండగు నందనందనుని హస్తాంజలి నీవు బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోవుచు నిష్ఠీవనంబు చేసితివని మేము దివ్యదృష్టిని గ్రహించితిమి. నీ కిష్టదైవంబగు కమలాసనుఁ జేరి నీవ శరణ్యుఁడు కాఁడయ్యె?

గయు—మహాత్మా! అతండసమర్థుఁడై నీపాలికిఁ బొమ్మని యానతిచ్చె

శంక—(తనలో)

మ. గయు నిష్ఠీవన మేలొకో పడియె నాకంజాక్షు హస్తాంజలిన్
దయయొక్కింతయులేక రోషమున గంధర్వప్రభున్ద్రుంప శ్రీ
దయితుండేల ప్రతిజ్ఞజేసె, విధియుం దర్కింపకుండ న్వెసన్
గయు నాపాలికి నేల పంపవలె, హా! కర్తవ్య మేమిత్తఱిన్.

(ప్రకాశముగా) గయుఁడా!

తే. గీ. నళినలాభు విరోధులు నావిరోధు
లతని భక్తులు నాభక్తులగుచు నుందు;
రతనికిని నాకు వేరులేదరసి చూడ
నతనివైరికి నీకెట్లు లభయ మిత్తు?

అతని చక్రప్రహారంబు మాన్ప నాతఁడే సమర్థుఁడు. కావున, నాతని పాదంబులే యాశ్రయింపుము.

గయుఁడు—హా కృష్ణ హా కృష్ణ (అని మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు)

(తెర పడును)

గయుఁడు—(మూర్ఛ తెలిసి) హా! యిప్పటికి నాప్రయత్నములు భగ్నము లయినవిగదా,

తే. గీ. అరిగినాఁడను కొండంత యాసతోడ
కమలగర్భుఁడో శంభుఁడో కాచుననుచు
వచ్చినాఁడను పుట్టెడు వగపుతోడ
నాశ లడుగంటి దైవోపహతుఁడ నగుచు.

అపుడు నాకింక నాశ లేటికుండును ?

తే. గీ. ఖలుల సేనియుఁ గావఁ గంకణము దాల్చి
నళిననాభుండు భక్తుని నన్నుఁ జంపఁ
బ్రతినఁ గైకొన రక్షించువాఁ డెవండు ?
కంచెయే చేను మేసినఁ గలదె దిక్కు ?

పోనిమ్ము. ఏదోవిధమ్మున నా యవస్థలు సమర్థించుకొని మరణంబునకు సంసిద్ధుఁడనై యుండునన్న సర్వవిధముల నేరికైన నాశ్రయించి ప్రాణంబు నిలుపఁ బెట్టుకొనవలెనని యున్నది. కాని చావునకు మన సొప్పుటలేదు. ఇందాశ్చర్యమేమున్నది? మృత్యుభీతి జంతుజాలమునకు సహజంబుగదా!

ఆ. వె. ఎన్ని తెగుళులున్న నెన్ని దుర్దశలున్న
బ్రతుకఁ జూచు దేహి బహువిధముల
జావుపేరఁ దలఁపఁ జలియించు ధైర్యంబు
జ్ఞానికైన మేటి మౌనికైన.

ఈభీతి నడంచువా రెవ్వరు? ఓ మహేంద్రజాలాది దిక్పాలకులారా! ఓ యక్షులారా! సిద్ధులారా! సాధ్యులారా! విద్యాధరులారా! కిన్నరులారా! కింపురుషులారా! మీరందఱు నాకేల సాయము చేయరు? ఏమి నా శక్తి? యక్షులకు యక్షుఁడు, సిద్ధులకు సిద్ధుఁడు, దివ్యులకు దివ్యుఁడు నగు నాదిదేవుఁ డాగ్ర[illegible] రక్షించువారు! నా యదృష్టవశమున నందఱకు నామీఁద దయ

తప్పినట్లే. ఈ కాలచక్రము కూడ వేఱు భంగ్యంతరముల నవస్థితమగుచున్నది. అట్లే గాకున్న నీప్రొద్దిట్లు పరుగిడనేల? ఓ ప్రభాకరా! భాగ్యభాగ్యుఁడగు నీ గంధర్వుఁడు నీకేమి యొగ్గు గావించె? నీవు సేవింప సహావేగముగ నేల పోయెదవు? ఈవరకే క్షీణమైన నాయాయువును నీశీఘ్రగమనమున మఱింత క్షీణముఁజేసిన నీకేమి లాభము? ఓ పూషా! ఓ చండకరా! నిజమాలోచించిన నిష్ప్రయోజనముగ నందును. కాని నాకు నేఁడు గల్గిన మహాపదకు నీవే కారణుండవు. ఎట్లంటివేని యీదినము ప్రాతఃకాలమున సత్యలోకప్రయాణోన్ముఖుండనయి యున్నప్పుడు ప్రథమమున నీమొగమునే చూచితిని. నీముఖము నాపాలిటికి మృత్యుముఖమైనది. మాయామయ నందనందనుఁడు నీకర్ఘ్యప్రదాన మొసంగు సమయమున నే నన్నుఁ జంపఁ బ్రతిజ్ఞఁ బట్టె. ఓహో! నేనెంత మూఢుఁడను. భగవంతుఁడును, త్రిమూర్త్యాత్మకుఁడును త్రిలోకోపకార పరాయణుఁడు నగు నీ యంతమంతుని నిష్కారణముగ నిందించు చున్నాఁడను. ఓదేవా! నేను మందబుద్ధినై నా యభాగ్య దోషంబునకు నీవే హేతువని నోటికి వచ్చినట్లు ప్రేలుచుంటిని. భగవానుఁడా! నాదోషము సైరింపుము. ఇది స్వయంకృతాపరాధము గాని భవత్కృతము గాగు. ఈ యాపద నీఁక గడువఁబెట్టువారెవరు? ఏలోకమునకుఁ బోయి నే నిప్పుడు దాగియుందును? ఈ సర్వప్రపంచమున విష్ణువ్యాపకము లేని తావు గలదే?

సీ. పాతాళమున కేగి బ్రతుక వచ్చునఁటన్న
బలిచక్రవర్తి నన్నట్టి యిచ్చు
మర్త్యలోకముఁ జేరి మనవచ్చు ననుకొన్న
నాలోకమునఁ గృష్ణుఁ డవతరించె
స్వర్గలోకముఁ జొచ్చి సౌఖ్యమొందెదనన్న
సుత్రాముఁ డాతని సోదరుండె
నక్షత్రపథమున నక్కియుండెదనన్న
భానుమండలమునఁ బరఁగునతఁడు
ఆకాశగంగలో నడఁగియుండెదనన్న
నతనిపాదములందె యది జనించె
జలధినాయకు వేఁడి శరణు జొచ్చెదనన్న
వటపత్రశాయియై యట వసించు

వనభూముల౦దున వసియించె నటన్న
 నగ్ని నమ్రింగు నేనాటినిగను
గుహలలోపల దాగికొనవచ్చు ననుకొన్న
 సింహరూపము దాల్చి చెలఁగునటఁ

తే. గీ. గడచెఁ గైలాస సత్యలోకముల యాస
 లెందుఁ బోవుదు ? గతియేమి ? యెవఁడు బ్రోచుఁ
 బదియు నాలుగు భువనము లెవ్వదకి చూడ
 నేను తలఁదాచుకొనఁదగు నెలవులేదు.

నాకు సంభవించిన యీ పెనుముప్పు కతమ్మున నే నొక నీతిని నేర్చుకొంటిని.

తే. గీ. బల్లిదుల దోషములు పొరపాటు లగును
 దుర్బలుల పొరపాటులు దోషములగు
 చేవగలవాని పంతమే చెల్లుగాని
 బలవిహీనుని మాటలు పాటియగునె ?

ఓ జగన్నాథా! ఓ దేవకీ గర్భజలధి రాకాసుధాకరా! ఓ భక్తవరద! నాపై నీ కింత యలుక వొడముటకు నా నిష్ఠీవనకారణము తగిన కారణము గాదు. పరమనిష్ఠాగరిష్ఠుఁడవై భాస్కరునకు నీ వొసఁగు నర్ఘ్యవిధికి విఘ్న మొనరించితిని. కావున నీకు నేను క్రోధస్థానమునై యుండవచ్చు. కాని నీవంటివాఁ డది గణింపఁ గూడదు. ఏమనిన, చేసినతప్పు చిన్నది మఱియు,

క. ఉరునిష్ఠలు తపములు న
 ధ్వరములు తుల్యములె భూతదయకు; "నహింసా
 పరమోధర్మ" యటంచుం
 బరమజ్ఞానులు వచించు పలుకులు వినరో.

అదియునుం గాక,

మ. అకలంకాత్మకుఁ డంచు నెంచక మహాహంకారబుద్ధి న్శమం
 తకరత్నాపహరాపవాద మిడు సత్రాజిత్తుఁ జేపట్టువా

నికిఁ బ్రహ్లాద విభీషణాది దనుజానీకంబునుం గాచువా
నికి నన్ బ్రోచుట భారమైన యదె తండ్రీ! దేవకీనందనా!

ఓ, నారదాది దివ్యమునివందిత! కరుణారసైకనిధీ! మాధవా! నన్నేల వధియించెదవు? (మూర్ఛిల్లును.)

[అప్పుడు నారదుఁడు ప్రవేశించు చున్నాఁడు]

నార—(తనలో)

తే. గీ. కలహభోక్తవు కమ్మని కమలభవుఁడు
నాకు విధియించినను గొన్ని నాళ్ళనుండి
కటికి యుపవాసములఁ జేసి గడుపవలసెఁ
గడుపునిండిన జగడము గలుగ కునికి.

ఇప్పుడు వాసుదేవుఁడు మణిపురీంద్రుఁడగు గయుని సంహరింపఁ బూనుట చేత నాకుఁ గడుపునిండఁ గూడు కల్గునని కొంత యాస పుట్టుచున్నది. ఆయన ప్రతిజ్ఞ బీజముగఁ జేసి యొక్క కలహమహా వృక్షమును బెంచి ఫలము ననుభవింప వలయును. అది యేచందమున నిర్మింతును? (అని యాలోచించు చున్నాఁడు)

గయు—(మూర్ఛ తెలిసి నారదుని జూడకయే) అయ్యో! ఆ సుదర్శన చక్రంబునకు నాకంఠంబు నెరఁజేయు నేల? అనేక శత్రుదానవగర్భనిర్భేదకమగు నీఖడ్గంబున మత్కంఠంబు ఖండించుకొనియెద, (అని కత్తిని దూసి) కాదు కాదు. ఆత్మవధ మహాపాతక కారణంబు. దాని నొనర్చి పుణ్యగతులకుఁ దప్పనేల?

మ. సిరి పాణిగ్రహణోత్సవంబునఁ దనర్చె న్సాత్త్విక స్వేదసుం
దరమై యెయ్యది; యేది వామనత దైత్యస్వామియాచించె న
క్కఱతో, నెయ్యది కష్టకాలమున భక్తశ్రేణిచేయూత, యా
హరిహస్తంబునఁజచ్చి యారయసుఖంబవ్వారిగాఁగాంచెదన్.

నార—(తనలో) ఆ స్ఫురించినది! స్ఫురించినది. కృష్ణార్జును లనన్య సామాన్యమైత్రి గలిగి వర్ధిల్లుచున్నారు. వారికిఁ బోరాటంబు బుట్టించుటకిది మంచి యదను. పెట్టిన నట్టి జగడమే పెట్టవలయును. ఇందుఁ గృతకృత్యుండ నైతినేని యాదవ పాండవ కౌరవవంశసముద్రంబులు మహాక్షోభంబు బొందును. అంతకన్నను

గావలసినదేమున్నది? నా హృదయింపఁబోవు కలహాంతరపాకములు దలంపగా నా నోట మాట తూరుచున్నది. సత్వరము తత్ప్రయత్నము జేసెద. (అని గయునితో (ప్రకాశముగా) గంధర్వా! ఊరడిల్లు మూరడిల్లుము.

గయు—(ఆశ్చర్యముతో) మునీంద్రా! ఇదె నా యదృష్టవశమున నొనర్చుచున్నాఁడ. మీరాక నన్ను శోకసాగరమునుండి దరిజేర్పఁ జెప్పయని నాకు ధైర్యము కలుగుచున్నది.

నార—దీర్ఘాయురస్తు. గయుఁడా! నీవంత ధైర్యపడవలసినది లేదు.

గయు—మహాత్మా! దుర్మదాంధ దానవ గంధసింధుర కంఠీరవుం డగు నానరకంఠీరవుండు నన్నుఁ దునుమాడంపఁ బ్రతినఁబూన నాకు దీర్ఘాయువెట్లు కలుగును? నన్నూఱడించుటకో, పరిహసించుటకో యట్లాశీర్వదించిరని సందేహించెద.

నార—ఓయీ! ఎంత వెఱ్ఱివాఁడవు? విపన్నుఁడవగు నిన్నుఁ బరిహసింతునా? నావి యూఱడింపులు గావు. దీవనలు. నీదుర్దశఁ జూచి జాలినొంది నా యూహించిన యుపాయంబు నీకుఁ జేయవచ్చితిని. నీరక్షణకు నిరపాయంబైన యుపాయంబు కలదు. నాయుపదేశము నీ వనుసరింతువేని జెప్పెద.

గయు—అయ్యో! సురమునీంద్రా! మరణంబుకంటె నిరపాయోపాయ మేమి కలదు? అయినను హితోపదేశము జేయుఁగుమనియు నన్నీయాపదనుండి యభ్యుద్ధరించుమనియు శ్రవణానందముగా మీరు పల్కుటచే మనంబున నా కోర్కెలిరికలెత్తుచున్నవి. కావున మీయుపదేశంబు విన నామనంబు తత్తరపడుచున్నది.

నార—గయుఁడా! ఈ విపత్సమయంబున భవదార్తి హరింపఁగల మహాపురుషుఁ డొక్కఁడు గలఁడు. అతం డార్తావనదీక్షాపరతంత్రుఁడును, శూర శిఖామణియు, రాజన్యచూడామణియు నగు పాండవమధ్యముండు అర్జునుండు. అతండు నీకష్టంబును గడువఁబెట్టు సమర్థుఁడు. అతని శరణు వేఁడుము.

గయు—మునీంద్రా! మీపలుకులు నాకు వింతగ నున్నవి. ఆమధ్యమ పాండవుని శరణంబు వేఁడుట, మరణంబు వేఁడుట. ఏమన బదరికాశ్రమంబున బరమనిష్ఠమై తపంబొనర్చు నరనారాయణులను పురాణమునులు, సకల మహీభారావతరణార్థమై పాండవయాదవవంశంబులఁ గ్రమంబునఁ బార్థకృష్ణులై జనియించిరను మిముఁబోటి మునులవలన వినుచుందు. రెండియు నమ్మహాత్ములు ప్రాణమిత్రులు బావమఱదులు. అందొకనికి శత్రుఁడు, రెండవదానికి శత్రుఁడు కాకుండునా?

నార—ఓయీ! అది నే నెఱుంగక పోలేదు. అంతమాత్రమున నీకు భయము లేదు.

గయుఁడు—స్వామీ! నీవు పరమమునీంద్రుఁడవగుటచేతను గోవిందచరణారవిందభజనానందుఁడ వగుటచేతను విష్ణుపక్షపాతమును, నాయెడ గపటమును విడువవైతివని నేఁదలంచెద. కాకేని యెఱింగియెఱింగి నన్నుఁ బార్థుని సన్నిధికేల పంపెదవు? ఆ కృష్ణపార్థుల యట్టి గాఢమైత్రిం దెలుఁగుచుండ శ్రీకృష్ణున కపచారం బొనర్చిన నాకు ఫల్గుణుండు శరణ మొసంగునే? శరణార్థము వాని యంతికంబునకు నరుగుటతడవుగా నక్కిరీటి నన్నుఁ బట్టికొని వాసుదేవుని ప్రతిజ్ఞ దానే తీర్చును. నీవు కలహాశనుండ వగుటచే నావధంబును నీవిధంబునఁ ద్వరపెట్టంబోలునని తోఁచెడిని! కడతేఱిన హరిచక్రాయుధముచేఁ గడతేరవఁగాని పార్థుని గాండీవంబుచే జావను.

నార—గయుఁడా! లేనిపోని సంశయములఁ దెచ్చిపెట్టుకొనెదవేల? ఆయశోదానందసంక్రందననందనులు పరమమిత్రులగుటచే వారన్యోన్యకార్యావలంబనులు. నిన్నుఁ గాచిన యర్జునుండు కావలయుఁగాని ముప్పది మూఁడుకోట్ల దేవతలు వచ్చియు రక్షింపఁజాలరు. ఆ సుభద్రాకళత్రుఁడు నిన్నుఁ గావఁ గంకణముఁ గట్టుకొన్నచో నాతఁడు తన మేనత్త కుమారుఁ డనియు, మఱది యనియుఁ బ్రాణమిత్రుఁ డనియు వారితోఁ బోరుసలుపక శ్రీకృష్ణుఁడు మనస్సులో నిష్టమున్నను లేకున్నను నిన్నుఁ జేపట్టితీరును. ఇదియే యిందలి పరమ రహస్యము. కావున నీవు పాండవుని పాలి కరుగుము.

గయుఁ—అయ్యా! అతనిశరణంబు వేఁడవలయునని మనం బుత్సహించుచున్నది. కాని యే తెఱంగునఁబోయి వానినాశ్రయింతు? నాకథ వినిన నాతఁడు శరణమిచ్చునా?

నార—ఓయీ! ఆ తెఱం గెఱింగించెద నాకర్ణింపుము.

ఉ. ద్వైతవనంబుఁ జొచ్చి యల పాండవులుండెడి చోటెఱింగి, వి
ఖ్యాతుని శక్రనందనుని నర్జునుఁ జూచి నమస్కరించి, ముం
దాతనితోపుత న్శరణ మంచును బల్కి యనంతరంబునన్
నీ తెఱఁగంతయు దెలుపు నీరజనాభకృత ప్రతిజ్ఞలన్.

అగ్గొనర్చెద వేని నీప్రాణంబులు నీకు దక్కును.

గయుఁ—దేవా! వ్రతము చెడినను ఫలము దక్కవలయు గదా! నేను వానిని వేఁడుదునుగాని నన్ను గాచుట కాతనికి సామర్థ్యము కలదా? కొందఱు లేనిప్రతిజ్ఞల నభినయించి కార్యము చెఱుతురు.

నార—ఓయీ గంధర్వుఁడా! పార్థుని పౌరుషంబును విక్రమం బెన్నఁడును విని యెఱుంగవా?

తే. గీ. పశుపతిని గెల్చె ఖాండవవనముఁ గాల్చె
జనకులి నడల్చె, దుష్టరాక్షసులఁ జంపె
నంతవానికి నినుఁ గాచు టెంత నేఁడు?
ఏల గుడి మ్రింగువానికి లింగమెంత?

గయు—అట్లయిన మీ హితోపదేశము శిరసావహించి యిప్పుడే ద్వైతవనమునకుఁ బోయెద. మీ యంతఃకరణశుద్ధి యెఱుంగక నాపలికిన యవాచ్యములకు నన్ను మన్నింపుఁడు. ఇదె నమస్కరించుచున్నాఁడ.

నార—దీర్ఘాయుష్యమస్తు! గయుఁడా! మున్ననతని కేమిగాని నే జెప్పిన విధము మఱువకుము. పార్థుని గనినతోడనే శరణు శరణు వలయును జుమీ! కానిచో కార్యము చెడును. ఇంక నే నరిగెద.

(ముందుకు తనలో)

తే. గీ. కడిమి నభయంబు నీకపోవఁడు కిరీటి
ప్రతిన జెల్లించుకొనకపోవఁడు మురారి
వారి కటమీఁదఁ గాకపోవదు రణంబు
నిరుపమానందవారిధి నేను దేల.

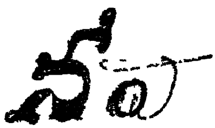
(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

గయు—(తనలో) ఈవఱకొ పితామహేశ్వరతిరస్కారంబులును నారదహితోపదేశంబును నైనవి. ఇఁక నా పాండవమధ్యముని వేఁడవలయును. ద్వైతవనంబు ప్రవేశించువఱకుఁ జక్రనిహతుండను గాకుండ నేను జీవించి యుందునా? ఉండనిచో నామనోవేదనయే తీఱును. ఒకవేళ దైవానుగ్రహంబున నంతవఱకుఁ దుంటినా?—అహో దైవానుగ్రహం బనుచుంటి నది యుండిన నింతయేల వచ్చెడు? సరే పుణ్యవశమున సుఖమున వనప్రవేశను సేయుదునేని పాండవజ్యేష్ఠుండగు యుధిష్ఠిరుఁడు హరిచరణారవింద భక్తుఁడగుటచే హరి కప్రియుండనగు నన్నాదరించునో లేదో సరిగదా! అది యట్లుండె గౌరవకురంగ కంఠీరవుండగు భీమసేనుఁడు గదాదండమండితభుజుండై యుగాంతకృతాంతునిచందంబున నుగ్రుండై నన్ను జూచిన మాత్రమున సమయింపకుండునే! దాని కేమి? ఊర్జితపరాక్రమనిర్జిత శాత్రవవీరాంధ్యు

నుండగు నజ్ఞుండు వాసుదేవ [illegible] నన్ను [illegible]చునా? రాము
లక్ష్మణసమానులగు [illegible] బాల [illegible]లుగ రేమొకదా?
అట్లేల చేయుదురు? వారు [illegible]. ఈ తర్కమి
మేల? కాలము మించకుండ [illegible].

మ. జనవంద్యుండగు [illegible] పొందు నాటస్మనం
బను క్షేత్రంబున [illegible] మొలచెనాశాంకురమొక్కింత య
జ్జనుమేఘంబు [illegible] ఘోషిల్లకుండన్, సుద
ర్శనచక్రానలకీలలి[illegible] యాశాపోతముం గాల్చునో.

(నిష్క్రమించును)

శ్రీ

ప్రచండ యాదవ నాటక

మను

గయోపాఖ్యానము

తృతీయాంకము

రంగము—ద్వైతవనమందొక యాశ్రమము

[అంతట విషాదముతో అర్జునుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

అర్జు—

చ. కడచునెయెన్నఁడైనఁ జిరకాలమునుండియుఁ దీఱకున్న యీ
యడవుల సంచరించువెత ? యారునె నాఁటి పరాభవాగ్ని మా
యెడఁదల నెన్నఁడేని ? యిక నెన్నటికేనియు రాజ్యలక్ష్మిచే
పడునొకో! మాయుధిష్ఠిరనృపాలునకున్ ముదమంద బందుగుల్

ఎన్నఁ డింద్రప్రస్థపురము నేలితిమో, యెన్నఁడు రాజసూయ మొనర్చితిమో, యెన్నఁడు మహావైభవంబున విలసిల్లితిమో, ఆ కథలెల్ల స్వప్నగతవృత్తాంతము లట్లున్నవి. జగజ్జేగీయమాన ప్రతాపవంతులమగు మేము కౌరవులచేత నిష్కారణముగా వంచింపఁబడి కడలేని యిడుములఁ గుడువవలసి వచ్చెగదా యని చింతించుచున్నను గొండొకకారణంబున మేము సంతసింపవలసియున్నది. ఏమన ?

సీ. ఫాలనేత్రునిఁ గెల్చి పాశుపతముఁ గొంట
కాంతారవాసంబు కతనగాదె
కాలకేయులఁ ద్రోలి ఘనకీర్తి దాంచుట
కాంతారవాసంబు కతనగాదె

యమరనాయకుని యర్ధాసనంబెక్కుట
కాంతారవాసంబు కతనగాదె
కౌరవేంద్రుని గావ గంధర్వు గెల్చుట
కాంతారవాసంబు కతనగాదె
తమ్మిచూలికి నెనవచ్చు తాపసులను
గనుట కాంతారవాసంబు కతనగాదె
ధార్తరాష్ట్రులు మాకెగ్గు దలఁచుకొన్న
గీడులో మేలు మాకొనఁగూడె నిందు.

ఈ పాశుపతాదిమహాస్త్రలాభమునకు హృదయము సంతసించుచు దాయలొనర్చిన యపకారమునకుఁ జింతించుచుండఁ గొండొక కాలంబునకైన నీవనవాసక్లేశంబు దొలఁగకుండునే ?

[తెర లో]

తే. గీ. ఉదయ మారంభముగ మృగయోత్సవంబు
ప్రీతి నెఱపితిమిగద కిరాతులార!
మిట్టమధ్యాహ్నమయ్యె నిప్పట్టున నిఁక
వేఁట చాలించి యిండ్లకు వేగఁబొండు.

అర్జు—(ఆలకించి) అదిగో! ప్రాతఃకాలారంభముగ మృగయావినోదారము గహనాంతరంబున సంచరించి వేఁడకాంట్రకు శలవిచ్చుచు సహదేవుం డిటు వచ్చుచున్నాఁడు. కాని యా సుకుమారుం డధికాయాసముఁ జెందినట్లు దోఁచుచున్నయది.

[అప్పుడు సహదేవుఁడు "ఉదయమారంభ" మను పద్యమును జదువుచుఁ ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

సహ—(తనలో) ఈవేఁటవలన రెండు పనులు సమకూడినవి. మా కాహారంబునకుఁ గావలసిన నంజుళ్ళు లభించుటయే గాక సాధుజనంబులకును సంయములకును బాధలు కలిగించు క్రూరసత్వములు వధియింపఁబడినవి. (అని చూచి, మా సహోదరుఁ డర్జునుఁ డిచ్చటనే యున్నవాఁడు. ఈ దినము నితఁ డేమికారణంబుననో వేఁట కరుగలేదు. (అని అర్జునునియొద్దకుఁ బోయి) అన్నయ్యా! మీరొక్కరే యున్నారేమి ?

ధర్మ—[illegible] [illegible]

తే. గీ. గౌతమగు [illegible]
బౌ[illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible] యముగ.

సహదేవా! మునీంద్రులు తమ తమ జప తపంబులు మాని సర్వకాలము కరుగుచున్నారు. [illegible] మహాసాధ్యాయులకుఁ బంతెంచు[illegible]! [illegible]!

సహ—అన్నయ్యా! [illegible] [illegible] [illegible] కాదుగదా! మీకుఁ దమ్ముని [illegible] [illegible] పెంపున జాలినొందియిట్లనియెదరు గాని యిది యనుభవింపక [illegible]? [illegible] మన కష్టములిప్పుడు మొట్టమొదట నుండినంత [illegible] లేవు.

అర్జు—సహదేవా! [illegible] కష్టములు కష్టములుగాఁ గానఁబడక [illegible] [illegible].

తే. గీ. వగరుఁ జేదును నభ్యాసవశముచేత
వెగటుదోఁపక తినెడువారికి రుచించు
బాధ లభ్యాసమున సుఖప్రాయములుగ
నరులు భావింత్రు విషక్రిమి న్యాయమునను.

మన కీయరణ్యము చిరకాలమునుండి వాసయోగ్య మగుటచే సుఖాస్పదమై కానఁబడుచున్నది.

సహ—అగును. అతి దుస్సహములగు నాపద లభ్యాసమున సహ్యము లగుట లోకానుభవసిద్ధము. అయినను మనము విచారింప నక్కరలేదు. సకలలోక సంధాయకుఁడగు దేవకీతనయుఁడు మనల నీయాపత్సముద్రమునుండి దరిఁజేర్పక పోఁడు.

అర్జు—అవ్వుఁడా! అతఁడే మన యాపదఁ గడవఁబెట్టఁ దగినవాఁడు. ఈతఁడు కన్నిమారులు మనపై నాతని కృపార్ద్రసము ప్రవహింపలేదు? లాక్షాగృహ దహనాది మహోపద్రవములనుండి పరిరక్షించి భద్రంబు సేకూర్చి, బలభద్రాది యదు

నీరులు వారించినను వినక సుభద్రను నాకిచ్చి పెండ్లిచేసె. అది యటుండ సభలో నార్తయై విలపించిన ద్రౌపది బన్నంబుఁ దొలఁగించె. ఆవసుదేవనందనుఁడు పాండునందనులకుఁ బరమమిత్రుఁడుగదా !

సహ—అన్నయ్యా ! ఆ వసుదేవనందనుఁడు పాండునందనులకుఁ బరమశత్రుఁడా ! ఏల యిట్లసంభావ్యంబు నత్యంతభయావహంబు నతిదారుణంబునగు పలుకు పలికెదరు ?

అర్జు—తమ్ముఁడా ! వేఁటతమకంబున నీ వెంటకొండ యనక చరించుటచే నట్లంటివి. ఆ నగహారితో వైరంబు రమ్మన్నను మనకు వచ్చునా ? పరమమిత్రుఁడనఁబోయి పరమశత్రుఁడంటివి. దీనికి కారణం బని తోఁచు.

[తెరలో]

అయ్యా ! పాండవమధ్యముఁ డెక్కడ ? ఏమనుచున్నారు ? ఆచెట్టు నీడనున్న యిరువురిలో జ్యేష్ఠుఁడనియా ?

[అప్పుడు గయుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

గయు—మహాత్మా ! పాండవమధ్యమా ! సంక్రందననందనా ! శరణాగతరక్షణబిరుదాంక ! శరణు ! శరణు !

అర్జు—ఓయీ ! దీనజనావనదీక్షాపరతంత్రుఁడగు నీ యర్జునుండు శ్రీప్రభాకర నిశాకరాదిగ్రహంబులు భూమ్యాకాశాది పంచభూతములు సాక్షులుగా నీ కభయదానముచేసె ! ఎవరు వచ్చి నిన్ను విడువుమన్న విడువఁడు. నీవు భయపడకుము. కూర్చుండుము. (అని మీఁదఁ జేయివైచి తట్టుచున్నాఁడు)

గయు—(తనలో) అమ్మయ్యా! నా ప్రాణము లిప్పటికిఁ గుదురుపడినవి.

సహ—(తనలో) ఈతని కభయప్రదాన మొసఁగుట యుక్తమే గాని. యీ పురుషుం డెవఁడో యీతని కేమికారణంబున నెవరితో వైరము గలిగినదో యారయక ముందుగా మా యన్నగారు శరణ మొసంగిరి. (ప్రకాశముగా) అన్నయ్యా ! ఆతఁ డెవ్వఁడో యరయుదమా ?

అర్జు—తమ్ముఁడా ! మహాభీతచేతస్కుఁడైనవానికి భయముఁదీర్చి తదనంతరమాతని చరిత్ర మడుగుట ధర్మము. కావున నాతఁడు కొంతతడవు విశ్రమించిన వెనుక నడిగెదము.

గయు—(తనలో) ఆహా ! కృష్ణుఁడు ప్రతిన జేసినది మొదలిప్పటివఱకు నింత శ్రవణానందకరమైన మాట వినఁబడదయ్యె. ఇఁక బ్రతికితిని. ఆనారదుఁడు నాకు మహోపకార మొనర్చె. అతని మేలు మఱువఁజాల. కాని యీపాండవవీరుఁ డభయదానము జేసె. రక్షింపఁగలఁడా లేఁడా యని శంకించుచున్నాఁడను. ఏల

యున నుపకారముగాఁ జేయఁగలిగియుఁ జేయనివాఁడును, జేయఁజాలక యాడంబరము కొఱకు జేయఁగలనని నటించువాఁడును సమానముగా నిరర్థకులు. ఇతఁ డట్టివాఁడని తోఁచదు.

అర్జు— ఆర్యా ! నీ విప్పుడు భ్రమములేక చెప్ప నోపుదువేని చెప్పుము. నీ వెవ్వఁడవు ? నీ ప్రాణాపహారప్రతిజ్ఞ సేసినవా రెవ్వరు ?

గయు— నే — ? (అని సందేహించు చున్నాఁడు)

సహ—(తనలో) ఈతఁ డేమికతమునన్నో తనవృత్తాంతమును జెప్ప నిష్టములేక నా సహోదరప్రశ్నమునకు నుత్తర మీయక శంకించు చున్నాఁడు. కారణ మేమైయుండును ?

అర్జు— మహాత్మా ! సంకోచ మేల ? ఇందు నీ భయప్రసక్తి యుండదు గాదా ? చెప్పుము. భయ మేల.

గయు— నేను నిషధశైలమున నున్న మణిపుర మేలు గంధర్వరాజును. గయుఁడనువాఁడ; ఈదినమున—

అర్జు— ఆర్యా ! గంధర్వ సామ్రాజ్యము నుండ వగు నిన్నన్యపురుషునిగా భావించితిని, ఇప్పుడు నీకు భయకారణ మేమి ?

గయు— ఆర్యా ! ఈదినమునఁ బ్రాతఃకాలమున బ్రహ్మలోకావలోకన కుతూహలినై గగనమార్గంబున నరుగుచు నిష్ఠీవనంబు పొరపాటున నేలపై వైచితిని.

సహ— అదియొక్కటియే పెద్దనేరమేమి ? అయినను పొరపాటుగదా ?

అర్జు— అమరదర్శనలాలసుఁ డగుట నీవతి ధన్యుఁడవు. తరువాత నేమి జరిగినది ?

గయు— మదీయనిష్ఠీవనంబుఁ బ్రభాకరునికి నర్ఘ్య మొసంగుచున్నట్టి కృష్ణునిహస్తాంజలిం బడియె. అతండు నన్ను వధియింపఁ బ్రతినఁ బూనె.

అర్జు—(ఆశ్చర్యముతో) అనిర్వాచ్యప్రభావుఁ డగు నా మహామహుని హస్తంబుననే యుమిసితివిగా ! ఎంతపని చేసితివి ?

సహ— అర్ఘ్యప్రదాన మొసగునప్పుడే ? ఇది యతనికిఁ గోపకారణమే ?

గయు —(తనలో) ఈయుద్ధమున నన్ను విడుతురో యేమి ?

అర్జు— గయుఁడా ! ఆమాట మొదట నేల నుడువవైతివి ! నిరంకుశప్రతాపుఁడగు నాతనియెడ నీ వపచార మొనర్చుటయు నతఁడు ప్రతిన బూల్చుటయు నేను రక్షించుటయు నా ?

గయు— మొదటనే యెఱిఁగినచో మీరు నాకు శరణ మగుదురా ?

సహ— అంతయు మోసము వాటిల్లె. ఈ వైపరీత్యమ్ము కతన యాదవ పాండవకులసమ్మోదములు ఘూర్ణిల్లు. అన్నయ్యా ! యిపుడు కర్తవ్య మేమి ?

అర్జు—అయ్యో! కడచి కూర్చుండి యసురారితో నకారణ వైరంబుఁ దెచ్చుకొంటిని. గాండీవాది మహాదివ్యాయుధసంప్రాప్తికి కలిగిన కరుణయే కదా! గాంధారేయనిర్మితములగు మహోపద్రవములనుండి బయలుపడుట కా వాసుదేవుని కరుణయేకదా కారణము. అట్టి పాండవపక్షపాతకుఁడైన దేవునితో వైరమెట్లు తప్పించుకొందును? అయ్యో! శ్రీకృష్ణునకుఁ బ్రతికూలముగ నింతకు ముందు సహదేవునితోఁ బలికితిని. అది నిశ్చయముగా బ్రమాదము మయ్యెనే? ఏది తెంపు? శరణాగతావనబిరుదాంకితుఁడ నయ్యు నేను కాపాడకుండిన మహానాయకులలో నప్రతిష్ఠ గలుగక మానదు. ఇదియున్నఁ గృష్ణునితోఁ బలుపని వైరమాత్రశ్రీకౌంతునితోఁ గలుగును. అన్నఁగారా! సహదేవా! నీవు పాలుఁడవయ్యు బుద్ధిని బృహస్పతి ప్రతిమానుఁడవు కావునఁ గర్తవ్యము నిర్ణయింపుము.

గయు—మహాత్ములారా! చక్రిముందు నిలువఁ గర్తవ్యాంతరము లేదు. అన్యథా యూహించి యాడిన నిష్ఫలము.

సహ—అన్నయ్యా! ఈ యల్పవిషయంబునకై యింత చింతిల్లనేల? ఈతఁడు పొరపాటుచే నొనర్చెనని యెఱుంగక శ్రీకృష్ణుండు ప్రతిజ్ఞ నొనర్చె. పొరపాటని యెఱింగినచో నీలని క్షమియింపకుండునా.

గయు—మహాత్మా! చక్రి చక్రము విడుచునే కాని నన్ను విడువఁడు.

అర్జు—అట్లాపహానియైనఁ క్షమియింపనిచో—

సహ—క్షమియింపనిచో నిఁకమీఁద నాలోచింపవలెను.

అర్జు—(రోషముతో) తమ్ముఁడా! శత్రుప్రాణ రక్షణకై ధర్మయుద్ధమున నిర్జించిన నన్ను శరణు వేఁడిన యీ గయునకు నభయము నొసఁగక మానుదునా!

మ. నిటలాక్షుం డిపు డెత్తివచ్చినను రానీ, యన్నదమ్ముల్నను
న్విటతాటంబుగఁ బాసిపోయినను బోనీ, కృష్ణుఁడే వచ్చి వ
ద్దిటు పార్థా యననీ మతేమయినఁ గానీ లోకము ల్వెగ్గిలం
బటుదర్పంబున నిల్చి యీగయుని ప్రాణంబేను రక్షించెదన్.

సహ—అట్లయిన నీ ధర్మసందేహంబు మన యుధిష్ఠిర మహారాజుగారే తీర్పవలయును.

అర్జు—ఎల్లప్పుడును మన కేశుఁగనియు గోవిందుఁడే యని నమ్మికొన్న యీమహారాజీమాట విని వ్యాకులచిత్తుఁడగును.

గయు—ఆ యుధిష్ఠిరుఁడీ సంశయంబున కంత్యగానను నుపదేశించునేమో కదా!

[అప్పుడు యుధిష్ఠిరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

యుధి—కారణమేమి చెప్పుమా ?

శా. ప్రాతఃకాలమునందు లేచి వెస నిర్వర్తించి కాల్యంబులన్
ప్రీతి న్నాకు నమస్కరించి చని యాటీనుండు మాద్రేయులా
రీతిన్వేటకు నాతపంబు బలిసె పృథ్వీస్థలిన్ గాల్చెడున్
మాతమ్ముల్ ననుజేరరేమికతనో మధ్యాహ్నమైయుండెనన్.

మఱియు నీయరణ్యమునంగల

చ. అసమమహాతపంబు వడయానఁగలేమిఁ బెల్లనితలన్
విసువున నిల్చిరో, విపినవీథులయం దతి దూరమేగిరో
మసలిరొ కాని త్రోవలను, మార్గమెఱుంగక యందునందు వె
క్కసపడుచున్నవారొ, యని గాఢవిషాదయుక్తుఁడైనెమ్మదిన్.

మాయార్జునుఁ డీదినమున మృగయాక్రీడ కరుగలేదు. (నడచుచున్నాఁడు)

అర్జు—అన్నగారదిగో యిటు వచ్చుచున్నారు.

గయు—ఆమహారాజేమి యనునో ?

యుధి—(తనలో) అదిగో నర్జునసహదేవు లేతెంచుచున్నవారు. వేటకై యరిగిన సహదేవుఁ డరుదెంచె, భీమనకులులు రాలేదు. ఈ ఫాల్గుని వదన మతిదీనముగా నున్నది. సహదేవుఁడు నయితము చింతాక్రాంతచిత్తుఁడై యున్నవాఁడు. ఈక్రొత్తపురుషుఁ డెవఁడు చెప్పుమా ! (ప్రకాశముగా) అర్జునా ! నీ వదనము భాస్కరబింబమింత కళాహీనమైనదేమి ? సహదేవా ! ఆ మహాపురుషుఁ డెవ్వఁడు ? అర్జునుని విచారకారణమేమి ?

గయు—మహాత్మా ! నిషధాచలేంద్రవాసుఁడను. మణిపురాధినాథుఁడను, శరణు !

యుధి—తమ్ముఁడా ! నాఁడు వరాహార్థ మత్ర్యంబకునితో సమరం బొనర్చినప్పుడైనను నివాతకవచకాలకేయాది మహాదానవవీరుల దండించినప్పుడైనను ఖాండవవనంబు హుతాశనార్పణము సేయునాఁడైనను మనోవిచారం బీవన్మాత్రంబైనను లేని నీకు నేఁడింత చింతయేల ?

సహ—అన్నయ్యా ! ఈ గయాఖ్యగంధర్వప్రముఖుండు మాధవహస్తాంజలి యందు నిష్ఠీవనంబు వైచె. అందుచే జగన్నాథుఁ డాగ్రహించె.

యుధి—(ఆశ్చర్యముతో) నిశ్చితవంబువైచెనా? ఇట్లయినవిచారహేతు వే!

గయుఁ—ధర్మనందనా! ధర్మరహస్యవేది! నీవు ధర్మంబు వీడవలదు.

అర్జు—అన్నయ్యా! విపులసభాంతరాళమునఁ గౌరవులు పాంచాలీవస్త్రాపహరణంబుఁ జల్పుచుండ మనల కటాక్షవీక్షణంబుల రక్షించునట్టియుఁ జిన్నతనము మొదలు మనలఁ బ్రోచునట్టియు శ్రీకృష్ణ బలరాములతో నిష్కారణవైరంబు సంభవమయ్యెనని మీతో నెట్లు చెప్పుదును?

యుధి—హా! తమ్ముఁడా! వైరమా? శ్రీకృష్ణునితోడనే? యేల?

సహ—అన్నయ్యా! ఆకారణంబున మాధవుండీవి గయుని జంపఁదలఁచె. శరణాగతుఁడైన గయుని కర్జునుఁ డభయ మొసఁగె. తదనంతరంబా కథావిధానం బరసి చింతించుచుండె.

యుధి—అయ్యో! సహోదరులారా! ఆ లోకైకపూజ్యునితో నిర్హేతుకవివాదంబు సంప్రాప్తమైనదా? అయ్యో! కురుధాత్రవల్లభుండు కపటద్యూతపరాజితుం జేసినను, కులకాంతారత్నంబును సకల ధాత్రీనాథ సన్నిధానంబున నవమానించినను, నిరంతరభోగదాయక మహాపూజ్యసామ్రాజ్యంబు గోలుపోయినను, జననీజనకతనయవనితాది బాంధవ సమూహంబులు దూరమైనను, క్రూరమృగానీకభీకరారణ్యభూముల సంచరించుచున్నను, దుర్యోధనపక్షపాతబుద్ధిని సమస్త బాంధవులు మనల దిగనాడినను నాజగద్రక్షకుం డగు నధోక్షజు కరుణాకటాక్ష ముండినమాత్రమునఁ జాలుననుకొంటి. నాభాగ్యదోషమున నాజగత్ప్రభుండు నయితము శత్రుఁడయ్యెనుగదా. ఇంక మానవపరిశోధితంబై నిష్ప్రయోజనంబై రాజ్యభోగవిహీనంబై కాంతారవాసయోగ్యంబైన యీదేహంబు విడిచి యరణ్యసీమలయందు వసియించినను జచ్చిన నొక్కటే.

మ. కురురాజెగ్గుల నెన్నిచేసినను వైకుంఠేశుఁ డైనట్టి యా
సరసీజాక్షు కటాక్ష మున్నదిగదా? చాలింక లోపంబు నా
కరయ న్లేదనుకొంటిఁగాని యిటులౌనం చెంచలేనైతి నీ
సరి కామాధవు ప్రాపువోయెఁగద నాజన్మంబు బీఁకం గాల్పనే?

అర్జు—అన్నయ్యా! రాజన్యవంశజుండ నగుటచే శరణాగతుం డగునట్టి యీపురుషునికి శరణు నొసంగితిని. తదన్య మెఱుంగను.

గయుఁ—ఓ యుధిష్ఠిర మహారాజా! మహాధర్మస్వరూపుండై సంక్రందననందనుండు రక్షించె. మీరు తద్విఘ్నం బాచరింపవలదు.

సహ—అన్నయ్యా! దానికై చింతించిన బ్రయోజనమేమి? భీమసేనుండును, నకులుండును వచ్చినవెనుక నాచరణీయం బూహింతము.

యుధి—తమ్ముఁడా! విచారించినఁ బ్రయోజనములేదు. కాని—

తే. గీ. దైవమును సద్గురుండును దల్లిదండ్రి
చుట్టమును నెయ్య మా మధుసూదనుండె
యనుచు నెఱనమ్మికొన్న నాహరియు నేఁడు
పగతుఁడగునంచు నలజడి ప్రబలె మదిని.

అర్జు—అయిన నేమి? తద్విషయమై విచారింపకుఁడు. భీమసేనుండు వచ్చినవెనుక కర్తవ్య మూహింతము. సహదేవా! నీవు పోయి యీవృత్తాంత మెఱిఁగించి నకులభీమసేనులను నిట దోడుకొనిరమ్ము.

సహ—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును)

యుధి—అర్జునా! మన కొనర్చునది ధర్మకార్యమయినను, నా మనస్సు కృష్ణునితోడి పగ నొల్లకున్నయది.

సీ. కొల్పించెఁగద యింద్రఖాండవారణ్యంబు
వేలుపు లెదలోన నెఱఁగుపడఁగ
నిప్పించెఁగద నాకు నెనలేని మణిసభ
నృపకోటికెల్లఁ గన్నెఱ్ఱగాఁగ
జేయించెఁగద రాజసూయంబు నాచేత
మనకీర్తి దెసలందు మలసియాడ
రక్షించెఁగద కోక లక్షయంబుగఁ జేసి
పాంచాలి బన్నంబుఁ బడయకుండ
మిగులఁగూర్చెడు చెలికాఁడు మేనమఱఁది
చేయుచున్నాఁడు చేసెను చేయఁగలఁడు
మనకు నుపకారముల నెన్నొ మాధవుండు
అతనితో వైరమున కెట్లు లనుమతింతు?

అర్జు—అన్నయ్యా! నకుల భీమసేనులఁ దోడ్కొని సహదేవుం డిదె వచ్చుచున్నాఁడు.

[అప్పుడు భీమ, నకుల, సహదేవులు ప్రవేశించుచున్నారు]

భీమ—సహదేవా! గయునకు కర్ణుడు శరణ మిచ్చుట యన్నగారి కొక్కరికే సంతాపహేతువుగాదు, చూడుము.

ఉ. గంధ గజేంద్ర తుల్యబలగర్వతృణీకృత శాత్రవున్ జరా
సంధు నెదుర్చునాఁడును విషాద మెఱుంగక నోకించుకేని, ద
ర్పాంధులు కౌరవుల్ వనికి నంపిననాఁడును గుందఁగాని స
ద్బంధుఁడు కృష్ణుఁడిప్డు పగవాఁడగునంచునుగుందెదన్ మదిన్.

నకు—అవును.

తే. గీ. మహితకార్యగతులు దెల్పు మంత్రి యగుచు
శుభము లొనఁగూర్చు గారాబు చుట్టమగుచు
నాపదలయందుఁ బాయని యాప్తుఁ డగుచు
జెలఁగు హరి దాయ యగు నన్నఁ జింతఁగాదె?

సహ—అందుచేత మనయన్నగారు కార్యనిశ్చయము మీరు వచ్చినవెనుక జేయఁగడంగిరి.

యుధి—తమ్ములారా! యిటు కూర్చుండుఁడు. (అందఱుగూర్చుండిరి)

భీమ—(తనలో) కటకటా!

తే. గీ. తొల్లి గురుకుమారులు సేయు దుండగముల
రాణసెడినట్టి యీమహారాజు మనసు
పిడుగువోలిన యీమాట విని నపిదప
నెంత నొచ్చెనో యామొగం బెఱుఁగఁజేయు.

అధికారినిఁ జూచిన దొంగవలె గడగడవడంకెడు నీపురుషుఁడే గయుఁడని తోఁచుచున్నది. (ప్రకాశముగా) అన్నయ్యా! నీకు నాలుగు భుజములవలెఁ దమ్ములు నలువురు పనులు సేయుచుండ నీవింత వంతఁ జెందనేల? అర్జునా! నీవు రాజధర్మ మతిక్రమింపలేదు. కావున విచారింపనక్కఱలేదు.

అర్జు—సహోదరులారా!

తే. గీ. నిరుపమ క్షాత్రమనియెడు నెపముచేత
బాల్యమున నుండి నాబహిఃప్రాణమైన

దేవకీపుత్రుతోఁ బగఁబెచ్చుకొంటిఁ
గొలివి చేకొని తలఁ గోసికొనిన యట్లు.

ఇందుఁ గర్తవ్య మిప్పుడు మీరు నాకుపదేశింపవలయును.

నకు—మహారాజుగారి నిర్ణయమునకే మనము బద్ధులమై యుందుము.

యుధి—తమ్ముఁడా! భీమసేనా!

చ. క్రమమునఁ గౌరవాధములు కల్పనసేయు నుపద్రవప్రవా
హములకు గట్టురీతి నసురాంతకు డడ్డమునిల్చెఁ దొల్లి; యీ
సమయము నందునో మనకుఁ జక్రికి వైరముగల్గఁ దత్ప్రవా
హమునకు నడ్డులేదు వెఱలారఁగ లేరిఁక నేర్పు చాలమిన్.

భీముఁడు—అన్నయ్యా! నిజకరవాల నిక్షేపమాత్ర దూరీకృత క్షాత్రవుం డగు పాండుధరాకళత్రుని పుత్రులమై సకలాహవవిజయసాధన చాతుర్యయుక్తులమై యుత్తమ క్షత్రియ ప్రవరాన్వయ సంజాతులమైన మన మీవిధంబున విచారింపఁ దగదు. మనయర్జునుఁడు ధర్మవిరుద్ధమైన కార్యముం జేయలేడు.

అర్జు—మన భీమసేనుని పలుకులు సమాదరణీయములు. ఆ గోవిందుఁడు గయుని రక్షించి నన్నొకదరిఁ జేర్పకపోడు. కావున వెఱవవలదు.

యుధి—తమ్ములారా! ప్రాణబంధుఁడు సఖుఁ డగు నేమోయని విచారించుచుంటిని గాని వెఱచుటలేదు.

భీమ—అన్నయ్యా! అశేషలోకశోభితోదర కుమారుఁడై వేదవేదాంత శాస్త్రపరిజ్ఞాతయైన యాకృష్ణుఁ డది గయుని పారపాటని యెఱుఁగఁడా!

గయు—మహాత్మా! తప్పక పారపాటే. సందేహములేదు.

సహ—ఎఱుఁగునో యెఱుఁగడో మన మెట్లు చెప్పఁగలము?

నకు—ఎఱిఁగినచో నట్లేల ప్రతిన సేయును?

అర్జు—దుర్వారపరిభవజనితక్రోధంబున నిట్లనియుండవచ్చును.

భీము—ఆ క్లైబ్యపడియును నిట్టిసమాన ప్రతిజ్ఞాభినివేశ సమన్వితుఁ డౌట న్యాయమే? అదియునుఁ గాక శ్రీదేవకీనందన కృతబహుళోపకారములచేతను, దద్దయు మొగమాటముచేతను నార్తజనరక్షణము వర్జించితిమేని, సకల రాజమధ్యంబున నపహాసితులము గామా? పాండురాజనందను లనంతదర్పోన్నతులను జగత్ప్రసిద్ధి

బసత్యంబుగాదె? కావున గయుని విడువవలదని నా యభిప్రాయము.

యుధి—ఆమాట నిశ్చయంబు. గయునిరక్షణం బవశ్యకర్తవ్యము.

నకు—అది నాకు సమ్మతము.

సహ—ఇది నాకు నంగీకారమే.

అర్జు—ఓ సహోదరులారా! ఆ త్తరరక్షణము నృపకుమారుల కాచరణీయ మగుటచే నేనీ గయునకు శరణ మొసంగితిని. అందులకు మీ రుత్సాహకరవాక్యంబులం బలికి నాయులమట దీర్చితిరి.

గయు—మహాత్ములారా! పాండునందనులారా! మీ సహోదరపంచకంబునకు బంచసహస్రవందనములు.

[తెరలో]

అయ్యా! పాండవు లెందున్నవారు? ఏమి! ఆ వృక్షముక్రింద నున్నారా! సరే!

యుధి—సహదేవా! వారెవ్వరో కనుగొనిరమ్ము.

అర్జు—అదిగో! నారాయణపదసేవాపరాయణుం డగు నక్రూరుండే యిటు వచ్చుచున్నాఁడు.

గయు—(తనలో) అతఁడా మాధవునిచేతఁ బంపఁబడఁడుగదా!

[అప్పు డక్రూరుఁడు ప్రవేశించు చున్నాఁడు]

అక్రూ—(తనలో) ఆహాహా! కాలమెట్టి మార్పులఁ దెచ్చును?

ఉ. వన్నెయుఁ దెచ్చుచున్ గులమువారలకు న్ననిపెంచు కుంతికిన్
బున్నెము పంటలై తనరి పూచిన తంగెడులట్లు శోభమై
వన్నెలరాలమేడలను హాయిగ నుండఁగ జూచునట్టి యా
కన్నులఁ జూడఁగావలనెఁ గానలనుంతఁగఁ బాండవేయులన్.

(ప్రకాశముగా) యుధిష్ఠిరా! జయమగుగాక! జయమగుగాక!

అర్జు—అక్రూరుఁడా! బలసాత్యకీసమేతంబుగా వాసుదేవునకు సేమమే?

యుధి—

చ. అగణిత సత్యశాలియగు నాబలభద్రునకు న్సుఖంబె? య
న్నిగమవిదుండు కృష్ణునకు నిత్యము మంగళమే? సుఖంబె స
ర్వగురుజనాళి? యాదవు లపార సుఖంబున నున్నవారొకో?
మగువలుఁబిన్నవాండ్రు మఱిమాప్రియబంధులుసౌఖ్యులేయటన్

అక్రూ—ఆ! అందరు సేమంబున నున్నవారు.

యుధి — ఉభయపార్శ్వముల సాత్యకిబలరాములు తన్నుం గొల్వ సుధర్మా మధ్యపీఠంబున వేంచేసియుండు యదుకులకమలాకరప్రభాకరుఁడు మమ్మెన్నఁడైఁ దలపెట్టునే? వనవాసులగు తపోధనులు తమకడ కరుదెంచునపుడు మమ్ము గూర్చి యడుగునే?

అక్రూ — రాజా! నీవు వేఱ యడుగనేల? వినుము.

చ. మధురపదార్థ మేదయిన మక్కువ భక్షణ సేయువేళలన్
కథ యొకఁడెక్కునప్పుడొక రమ్యమహోత్సవమాచరించినం
గథ యొకఁ డాలకించినను గాంచనచేలముఁ గట్టుకొన్న మీ
విధములఁ దలంచి కంటఁ దడివెట్టని పూటయు లేదు వారటన్.

భీమ — నిరంతర కాంతార వాసుల మగుటచే మే మా రమామనోహరునకు మేనత్తకుమారుల మైనట్లు జ్ఞాపకమున్నదా!

అక్రూ — నీవిచారముచే నట్లనెదవు గాని, జ్ఞాపకము లేకేమి?

అర్జు — అయ్యా!

ఆ. వె. ఆడుమన్నవాఁడె యభిమన్యుఁ డలవోకఁ
దండ్రి నెన్నఁడైనఁ దలఁచునొక్కొ
మేనమామయొద్ద మెలఁగుచుండునె భక్తి
నిపుణమతిని విద్య నేర్చునొక్కొ?

అక్రూ — ఆ జగద్భద్ర సంధాయకుని సముఖమున నున్న సౌభద్రునకు భద్రము గలుగకుండునా?

యుధి — అయ్యా! అక్రూరుఁడా!

చ. వనములఁ బాండురాజొడలు వాసినదాదిగ నేఁటికైన య
య్యనఘుఁడె మాకుదిక్కగుట నాతఁడె మాకడకిప్పుడిన్ గృపన్
బనుచుట నిన్ను గాంచుటనె ప్రాణములైదును లేచివచ్చె నా
వనరుహనాభు జూచునెడఁ బ్రాణములేగతి పొయిఁ జెందునో.

ఇప్పు డమ్మహాత్ముఁడు నిన్ను మాకడ కేల పనిచె?

అక్రూ — వాసుదేవునియెడ గయుఁ డొనరించిన యపరాధమును మీరీ [illegible] సూత్రంబునసే వినియుందురు. పార్థుఁ డాతనికి శరణ మిచ్చెనని నారదుని [illegible] విల్లు ముడవి సేయుమని యా యదుకులంబరుఁడు నన్నును సుభద్రను [illegible]

అర్జు—దేవి సుభద్ర గూడ వచ్చినదా ? ఆమె ఏది యెక్కడ ?

అక్రూ—అయ్యా ! ఆమె పర్ణశాలలో ద్రుపద రాజనందనయొద్ద నున్నది.

గయు—అన్నా ! ఆపాడు నారదుఁడు నాకడకు వచ్చి యర్జును శరణు వేఁడుమని నన్ను బనిచి యీమాట కృష్ణునితో జెప్పెనా !

భీము—అక్రూరుఁడా ! కృష్ణుఁడు మాతో నేమి చెప్పుమనెను ?

అక్రూ—అయ్యా ! ఇదిగోఁ జెప్పుచున్నాఁడను వినుఁడు ! ఈవరకు గయునకు మనపార్థుఁడు శరణొసంగకయుండె నేని యికముం దీయవలదు. ఇంతకుమున్నె యీపూర్వవృత్తాంత మెఱుంగక శరణొసంగె నేని తత్క్షణము యతనిని విడిచి పుచ్చునది అని.

గయు—(తనలో) అయ్యో ! దైవమా ! వీరు నన్నిప్పుడు కృష్ణుని కప్పగింతురాయేమి ?

యుధి—(తనలో) అనుకొన్నట్లయినది. ఆతఁడీవిషయమున దిట్టముగాఁ బట్టుపట్టియున్నాఁడు.

భీము—అన్నా ! సందేహాయత్తచిత్తులై యిత్తెఱంగున జింతిల్ల నేల ? యథోచితోత్తరములు నీరాయబారినిఁ బంపుఁడు.

యుధి—అక్రూరుఁడా ! వాసుదేవునకు మాయెడగల యమితానురాగమునకు మేము కృతజ్ఞుల మగుచున్నాము. అతనితో మాకు వైరకారణము లేదు. గయుని నిష్క్రీశనం బాతని హస్తాంజలి బడుటయు నాతం డసాధారణ ప్రతిజ్ఞలఁ బూనుటయు నెఱుఁగక మా యర్జునుఁడు, గయుఁడు భయవిహ్వలుఁడై తన కాళ్ళబడి వేడ జాలిపెంపున వానిం గావఁ గంకణము గట్టె.

భీము—అప్పు డుత్తమరాజసంజాతుఁ డగువాఁడు శరణు నొసంగకుండ నుండఁగలఁడా ? ఆమాధవుండు మాత్ర మట్లొసఁగ డేమి ?

అర్జు—హృదయమున జాలి యనునది గలవా రుండరు ? విపన్నుల కట్టిదశలో నభయహస్త మిత్తురు.

యుధి—అందుచేత మాయర్జునుఁ డాతనికి ప్రథమంబున నభయప్రదానమొనర్చి వాగ్దత్తానంతర మాతని కథావిధానం బరసి యీ గయుండు మాధవశాత్రవుండని గ్రహించి చింతించె.

అక్రూ—చింతించినఁ గార్యమేమి ? ఆతనియాజ్ఞ నెలవేర్చవలెనుగదా అర్జునా ! నీతో ముఖ్యముగా నీబావ చెప్పుచున్న సందేశము వినుము.

తే. గీ. ప్రాతచుట్టాలమని నొక్కి పలుకుమనియె
నొరులకై పగఁబూనుట యొప్పదనియెఁ
బడుచుఁదనపు బింకమ్ములు విడువుమనియె
దలకుమీరినపని సేయఁ దగనిదనియె.

మఱియు

మ. అవతారంబులు దాల్చినాఁడు పది బ్రహ్మాండంబు నిర్మించినాఁ
డవనీభారము మాన్పినాఁడు ఘనదైత్యశ్రేణి మర్దించినాఁ
డవమానంబును బొందినాఁడిపుడు మిమ్మర్థించియున్నాఁడు; పాం
డవులారా! యివి యెల్ల లోఁదలఁచి యిష్టంబెట్లొ వర్తింపరే.

అర్జు—అక్రూరుఁడా! అతని ప్రభావ మేమెఱుంగనివారము కాము. కాని జన్మించిన దుత్తమ క్షత్రియవంశము. తాల్చినది దుర్వారమహాప్రతిజ్ఞ. ప్రతిన నెఱవేరుటలో నాకుఁ గల బింకంబును సాహసంబును దానే యెఱుంగు. ఒకవేళ పౌర్వాపర్యములు విమర్శింపక గయునకు శరణ మిచ్చుట నాతప్పైన నవుఁగాక. మించినదానికి నేమి సేయఁగలము? నాకుఁ బరమాప్తుఁ డగుటచే నేను లోకనిందపాలుగాకుండునట్లు తానను గ్రహింపవలయును. అతఁడు గయుని గరుణించి క్షమియించినచో లోకము నాతని యౌదార్యమును గొనియాడు మఱియు—

మ. కోటి యొసంగిన న్విడువఁగూడదు వీనిని జక్రపాణి మో
మోటముచే గయు న్విడిచి పుచ్చితిమేని జనంబులెల్ల ఛీ!
యేటికి ధర్మరాజు చదు వేటికి భీముని బాహువిక్రమం
బేటికిఁ బార్థులావనుచు నెల్లపుడు న్మము బ్రువ్వఁ దిట్టరే?

భీమ—అక్రూరుఁడా! ప్రతిన నెఱవేర్చుట ముఖ్యముగదా! ఆ ప్రతిజ్ఞాసంపూర్తికై కాదె మేమిట్లు వనాంతరంబున నుండుట—

అర్జు—వ్రతసంపూర్తికిఁ గాదె పూర్వకాలమున ధర్మనందన నియుక్తుండనై యొక వత్సరంబు సర్వతీర్థాభిగమనంబు చేసితిని.

అక్రూ—ఆమహాత్ముని ప్రతినమాత్రము నెఱవేరవలదా? దానికేమి మా శ్రీకృష్ణుని వర్తమానంబునకు నుత్తరమేదో యొసంగుఁడు.

యుధి—ఇచ్చుట కేమున్నది? శ్రీకృష్ణునితో నా పలుకులుగా నిట్లు విన్నవింపుము.

సీ. నళినగర్భుని గన్న నారాయణుఁడు తాను
బాంధవుం డగుట మాభాగ్యమనుచు
బాల్యకాలమునుండి పాండవు లనయాన
నెన్నఁడు జవదాఁటి యెఱుఁగ రనుము
పన్నసారులు వార లెంచిన మావాఁడు
గావించు తప్పి దొక్కటియె యనుము
పరులకై మాతోడఁ బంతగించుట యెల్లఁ
దనవంటివానికిఁ దగనిదనుము
ప్రాయమున నీవు దనకన్న బాలుఁడైన
మోడ్పు గేల్వట్టి పలుమాఱు మ్రొక్కెననుము
పాండుపుత్రులు విడరాని బంధు లనుము
గయుని క్షమియించి పార్థునిఁ గావుమనుము.

గయు—(తనలో) ఈ యుధిష్ఠిరుఁ డంపుచున్న వినయగర్భితసందేశము బట్టి దేవకీనందనునకు జడిసియున్నట్లు గనఁబడుచున్నది. వీరు నన్నుఁ బ్రోతురో కారో?

భీము—అక్రూరుఁడా! కృష్ణునితో నావాక్యముగా నిట్లనుము. నాఁడు జరాసంధునిచే బంధింపఁబడిన వసుంధరాధవులందరు నిన్ను శరణు వేఁడిరని యా శరణాగతరక్షణంబునంటి సత్కార్య మొండు లేదనియుఁ జెప్పి నన్నుఁ దోడ్కొని పోయి యాజరాసంధుని వధియించి రాజుల రక్షించిన నాఁటి వాక్యంబు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని, గయుని రక్షింపుమనుము. క్షమియింపనొల్లఁ డేని వెండియు నిట్లనుము—

చ. ప్రియమగు రాజ్యవైభవము శ్రీయును బంధులు మున్నుఁ బాసినన్
దయయును సత్యవాగ్రతియు ధర్మపథైకవిహారవాంఛ ని
ర్దయతరమైన క్షాత్రము నిరంతరము న్మముఁ బాయకున్న వ
వ్యయముగఁ గాన నాగ్రహము నందకు నందకుమార దీనికిన్.

అక్రూ—మీయిరువురి అభిప్రాయము గయుని విడువకుంచుట సూచించుచున్నది. అర్జునా! నీ భావకేమి చెప్పుమనియెదవు?

అర్జు—నీయమూల్యోపకారంబుల మఱువను.

మ. అతిరాగంబు సుభద్రపైఁ బొడమ సన్న్యస్తాన్యకామస్థితిన్
మతి యొక్కింతయుఁ బ్రాజ్యరాజ్యపదవిన్యస్తంబు గాకుండనే

యతిగా నుండినవేళలం బిలిచి నెయ్యంబొప్ప నీ సోదరిన్
పతిగా జేసిననాఁటి మేటికృప నాపైఁ జూపవే శ్రీహరీ.

ప్రాణంబులు మాయధీనము చేసిన విపన్నునిఁ బగతుని కొప్పగించి శరణాగతత్రాణ బిరుదాంకమగు భరతవంశమునకుఁ గళంకము దేజాలనని మనవి జేయుము.

నకు—అయ్యా! నేనిట్టంటి ననుము.

తే. గీ. వగచి శరణు జొచ్చినవాఁడు భక్తవరుఁడు
మించి శరణ మిచ్చినవాఁడు మేనమఱఁది
పరుఁడెవం డిందులో నీకు బద్మనాభ!
యాప్తు లొనరించునది నేరమగునె చెపుమ.

సహ—అయ్యా! సహదేవుఁ డిట్లనియెనని విన్నవింపుము.

ఉ. కాచినవాఁడ వీవ మముఁ గౌరవు లెగ్గొనరించుచోఁ గృపం
జూచినవాఁడ వీవ మధుసూదన నేరము లెన్ననేటికి
న్నీచరణారవిందముల నెమ్మది నమ్మినవారమే గదా!
కాచినఁ గావకున్నఁ గలకాలము నీయదె భార మచ్యుతా!

అక్రూ—సరే! అందఱ సందేశములఁ జెప్పితి. అట్లయిన గయుని విడువరుగదా! కృష్ణునిమాట తిరస్కరింపఁ దలఁచినారా?

అర్జు—అట్లెవరు చేయఁదలఁచినారు?

అక్రూ—మీ మాటలయం దంతకన్న నర్థమేమున్నది?

భీము—అందలి యర్థమేమో స్పష్టముగా నీవే చెప్పుము.

అక్రూ—చెప్పనక్కరలేకయే తెలియుచున్నది. అట్లయిన యుద్ధమునకు సిద్ధమగుదురా?

భీమ—చేయవలసివచ్చినచో నట్లే చేయుదుము.

యుధి—అంతదూరము రానేల? సామముచేతనే కార్యము సాధింపఁబడుగాక!

అక్రూ—దూరము రాకేమి? నీతమ్ములు బలవంతులు గావున గయుని విడువనంటివి. లేకున్నచో మాధవునకుఁ బ్రతికూలము సేయుదువా?

భీము—ఇందుఁ బ్రతికూల మేమున్నది?

అక్రూ—అంతయుఁ బ్రతికూలము, సగర్వము.

అర్జు—గర్వమేమియును లేదు.

అక్రూ—అవును కక్షసాధించుట మాత్రమున్నది.

యుధి—మాకదియును లేదు, వినయమే.

అక్రూ—సరియే. నేనట్లు చెప్పెదను నాకు సెలవొసంగుఁడు. అయ్యా! మధ్యమపాండవా! అన్న పంపున సుభద్ర యీ విషయము నీతోఁ గొంత ప్రసంగింపవచ్చినది. ఆమె తన సందేశము నీకు విన్నవించుదనుక నేను పర్ణశాలలోనుండి యవ్వల నాదేవిం దోడ్కొని ద్వారకానగరంబునకు బోవుదును.

అర్జు—నే నిప్పుడే యామెతో మాట్లాడెదను.

యుధి—నకుల సహదేవులారా! మీయిరువు రీతనిని పర్ణశాలకుం దోడ్కొని పోయి సన్మానింపుఁడు.

నకుల-సహ—చిత్తము (అని అక్రూరుఁడు, నకులుఁడు సహదేవుఁడు నిష్క్రమించుచున్నారు)

గయు—ఆర్యులారా! ఆ నారాయణుఁడు కోపావేశమున మీపైదండు విడిసి దారుణసంగ్రామంబున మీరు నన్నెట్లు గాపాడెదరో! నీటముంచినను పాలముంచినను భారము మీయదియే.

యుధి—గయుఁడా! నిర్భయచేతస్కుఁడవై వర్తింపుము. ఆ సుభద్రాగ్రజుఁ డెవరు నీ సుభద్రాకళత్రుఁడు నిన్ను రక్షించు! ఈభీమసేనుఁడు నిన్నుఁ గాచు.

అర్జు—గయుఁడా! పాండుపుత్రులు జీవించియుండు నంతకాలము నీవు భయపడనక్కఱలేదు.

యుధి—తమ్ములారా! వాసుదేవుఁడేమి చేయునని మీరు తలంచెదరు? నిజముగాఁ గయ్యమున కియ్యకొనునా ?

భీమ—నిస్సందేహముగా నతఁడు మనతో సంగ్రామము చేయవచ్చును.

యుధి—ఆహా! ఎంత వైపరీత్యము. తనకు దగ్గఱచుట్టములమై ప్రాణసమానమిత్రులమై తన్నే నమ్ముకొనియున్న మనతో నతఁడు పోర నిచ్చగించునా ?

అర్జు—అన్నయ్యా! మీకిది యాశ్చర్యముగా నున్నదా? రాజులకు సఖ్యములు క్షణభంగురములు. పూర్వబాంధవ్యమును చిరమైత్రిని రాచవారు సరకు గొనరుగదా! చూడు!

చ. పొడమమె యొక్క వంశమునఁ బ్రోదినిఁగాంచమె యొక్కయింటనే
కుడువమె యొక్కపొత్తునను కొండికనాఁడొక యొజ్జయొద్దనే
వడయమె విద్యల న్మనము వారలు. నీకరణి న్మెలంగినన్
బొడమగ నేఁటికయ్యె పొరపు ల్మనకున్ గురుజాతితోడుతన్.

యుధి—(విచారముతో) తమ్ములారా! ఉపకారమునకుఁ బోయిన మన కపకార మెదురయినది.

భీము—అన్నయ్యా! అస్త్రసంగ్రహణానంతరము మీరింత చింతాక్రాంతులు గానేల? వాసుదేవునితోఁ బగ సాధింపఁగలమని గట్టిగదా యని మీరుఁ జింతగా నున్నదా? ఈమాత్రమునకే మీరింత విహ్వలచిత్తులగుదురా? మన యజ్ఞవాటానంతరమున రాబోవు మహాయుద్ధంబున గాంధారేయ, సింధునాయక, గంగాతనూభవ, కుంభసంభవ, శారద్వత, మందాకినీనందనప్రముఖ కౌరవాగ్రేసర కల్పితానల్ప వ్యూహంబుల నెత్తెఱుంగునఁ భేదింపఁగలను? పాంచాలరాజతనయా పరాభవదావానలంబు నెత్తెఱుంగునఁ జల్లార్పఁగలను? ఆ దామోదరుఁడు వచ్చిన సోదరుఁడు కృష్ణుఁడు లేఁడే! ఒకవేళ మీరా నారాయణచక్రానలజ్వాలలకు భయపడితిరేని యదువృష్ణిభోజకుకురాంధకసైనికగర్వనిర్భేదకముగా గదామాత్రద్వితీయుఁడనై నే నొక్కఁడఁ బోరుదు. అర్జునా! సందేహించెదవేమి?

అర్జు—అన్నయ్యా! సందేహమా! అట్టి సందేహ్యుఁడను గాను. మహాసంగరరంగంబున ననంగమర్దనుని భంగంబునొందించి తగు త్తమాంగంబు ముగ్ధగాండీవప్రహారలక్షితంబు గావించిన శూరుఁడనని నీవెఱుఁగవే? ఈ యబ్జనేత్రుఁడే గాదు ఫాలనేత్రుఁడు ప్రమథగణపరిసేవ్యమానుఁడై వచ్చిన వచ్చుగాక! త్రయస్త్రింశత్కోటి నిర్జరగణంబులతో సహస్రాక్షుఁడు వచ్చిన వచ్చుగాక! ఇంచుకేని యుఱుకను వెనుదీయను. గయుని గావఁబలయు నొండె; నేఁ జావఁబలయు నొండె. వేల్పులు మెచ్చవలయు, యశము హెచ్చవలయు. ఆ నరహరితోఁ బోరెద. జయము గోరెద.

యుధి—తమ్ములారా! శూరశిఖామణులచే నలంకృతంబగు భరతకులంబున జనియించి నేను వెనుదీయుదునే? ఏకార్యమయినను ప్రారంభించిన వెనుక దానియంతంబు గనుగొనుట ధీరోదాత్తలక్షణంబు. కావున నేనును రణమునకు సిద్ధముగ నున్నవాఁడ. మీకొక్క రహస్యం బెఱింగించెద వినుఁడు.

తే. గీ. దివిజు లొక్కొక్కవేళ శోధించుచుంద్రు
జనుల సత్యనిత్యతఁ గడుశ్రమము పఱచి,
దివిజనాథుండు శిబిని శోధింపలేదె?
అల హరిశ్చంద్రు గాధేయుఁ డరయలేదె!

అట్లుచే మన సత్యనిత్యత శోధింపఁదలఁచి వాసుదేవుఁ డింత పట్టుపట్టి యున్నవాఁడే కాని యని తోఁచుచున్నది. కాన గయుని విడువఁదగదు.

భీము—అన్నయ్యా! మీరు లెస్సగా నాలోచించినారు.

అర్జు—అటులైన నైయుండవచ్చును.

యుధి—తమ్ములారా! మీ కింకొక్క పరమార్థ మెఱింగించెద. సావధానులరై వినుఁడు.

తే. గీ. కమలనాభుని సాయంబు గలుగఁబట్టి
యలరుచున్నారు పాండవు లంతెకాని
సహజముగ వారు దుర్బలుల్ శౌర్యహీను
లనుచు జగతిలో మన కపఖ్యాతి గలదు.

ఇప్పుడు వాసుదేవునకుఁ బ్రత్యర్థులమై సంగరమందు నిల్చితిమేని మనకా యపఖ్యాతి మాను.

భీము—ఈమాట నేనీవఱకే చెప్పితిని.

అర్జు—నిజము నెఱింగి మాటలాడితిరి.

గయు—(తనలో) అన్నా! ధర్మరాజు కడుపులో నెంతెంత యాలోచనలున్నవో? గదుసుఁదనమున వీనికెవ్వరు సరిరారు.

యుధి—సోదరులారా! ఈ గయుని సంరక్షించుటచే లోకమున నొక్క నీతి నేర్పఁగలము. లోకంబున బలవంతులు, ధనవంతులు, దుర్బలులను, నిరాపరాధులను బాధింపఁజూచుచుందురు. బలవంతులకు జంకియు ధనవంతుల కెదురుచెప్పలేకయు లోకులు సాధారణముగ బలహీనులపక్షమునకె చేయుదురు. మన మిప్పుడీ గయుని విడిచినచో రాఁగల యుగంబుల జనంబులు బలపరాక్రమ సంపన్నులగు పాండునందనులే పూర్వకాలంబునఁ దమమాట నిలుపుకొన లేకపోయిరి. ప్రాకృతనరులము మన మెంతవారమని మనలనే యుదాహరణముగా గ్రహించి సత్యవ్రతమును బరిత్యజించి నీతికి దూరులై చరియింతురు. అన్నమాటకుఁ బట్టుబట్టి మన మీగంధర్వసార్వభౌముని పరిరక్షించినచో మహోపకారియు మిత్రుఁడు దగ్గఱచుట్టము నగు శ్రీకృష్ణువంతవాని మాటనైనను బాటింపక పాండునందనులు సత్యవాక్పరిపాలనము జేసిరని జనంబులు చెప్పుకొని మనలం గొనియాడి నీతిమంతులై వర్తింతురు. మన మొకవేళ రణమున శ్రీకృష్ణుని గెలువలేక మృతినొందినను బాండవేయులు ధర్మకార్యార్థమై శరీరత్యాగము చేసిరను సత్కీర్తి జగంబున నిల్చును.

మఱియు

క. తన దేహము తన గేహము
తన కాలము తన ధనంబు తన విద్య జగ
జ్జనములకై వినియోగిం
చిన నరుఁడే నరుఁడు వాఁడె వెందును దివమున్.

భీమ—అన్నగారి పలుకులు వేదవాక్యములు.

అర్జు—అన్నయ్యా! మీ యుపదేశములవలన ధన్యులమైతిమి.

గయుఁ—పాండవేయులారా! లోకమున మీరె సత్యనిత్యులు. భరత కులదీపకులగు మీరు చిరంజీవులై వర్ధిల్లుదురుగాక!

యుధి—తమ్ములారా! మనము పర్ణశాలకుఁ బోవుదము రండు.

అర్జు—అన్నయ్యా! సహదేవుఁడు సుభద్రను వెంటఁబెట్టుకొని యిటకు వచ్చుచున్నాఁడు. మీరు ముందరుగుఁడు. నే నిప్పుడే వచ్చెదను.

యుధి—తమ్ముఁడా! అటులే చేయుము. కాని స్త్రీస్వభావముచేతనో, భ్రాతృస్నేహముచేతనో, యాదవపాండవవైరముచేతనో, యొకవేళ సుభద్ర వ్యత్యస్తముగా మాటలాడిన నీవామెపై నలుగవలదు.

భీమ—అర్జునా! సందేశసంప్రదాయములో నీవు భీమసేనుని తమ్ముఁడ వనిపించుకొనుము.

అర్జు—యథోచితముగా వర్తించెద. మీ రరుగుఁడు.

(అప్పుడు భీముఁడు, యుధిష్ఠిరుఁడు, గయుఁడు నిష్క్రమించుచున్నారు)

[అంతట సుభద్రను వెంటబెట్టుకొని సహదేవుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

సహ—(తనలో) అర్జునునకుఁ దనకు సంధిచేయుమని శ్రీకృష్ణుఁడే నన్నంపియుండవచ్చును కాని,

తే. గీ. ప్రథమమందున నక్రూరు పలుకులనెడి
రవరుపలుకుల నొక్కింత రవిలియున్న
యీధనంజయు క్రోధాగ్ని, యీమృగాక్షి
మాట లనియెడు సమిధల మండకున్నె?

(ప్రకాశముగా) అమ్మా! అన్నగారరుగో నక్కడ నున్నారు. సమీపింతమ్ము రమ్ము.

సుభ—అయ్యా! నారాక ముందుగా మీయన్నగారికి తెలింగింపుము.

అర్జు—(సుభద్రను జూచి తనలో) కటకటా! ఈమెను నే నానవాలు పట్టుటకే యశక్యముగా నున్నయది.

మ. అతి నిశ్వాస పరంపరాకలుషితంబై యున్న నెమ్మోముతో
సతమౌ భర్తృవియోగదుఃఖమునఁ గార్శ్యంబొందు నెమ్మేనితో
ధృతియెల్లం జెడియున్న నెమ్మనముతో శ్రీకల్గియున్ లేకయున్
బ్రతిపద్భాస్వర తారకేశకళరేవన్ భామ గన్పట్టెడిన్.

సహ—అన్నయ్యా! సుభద్రాదేవి యిదె మిమ్ము దర్శింప వచ్చినది.

అర్జు—తమ్ముఁడా! చూచుచున్నాఁడను. (తనలో) ఈ కళ్యాణిని నేఁ గనుంగొని యెంత కాలమైనది? నాఁడు ద్వాదశాబ్దవాసదీక్షితుఁడనై ఇంద్రప్రస్థ నగరము విడిచినప్పుడు కదా ఈ దేవిముఖమండలంబు కన్నుల కరువుఁదీర నేఁగాంచుట ఎంతలెంతలు రాజరాజులు తన్ను మేల్పడి వరియింప వచ్చిన వారిని గాక నన్నుం జేపట్టినందుకు సుతసమేతయై పుట్టినింటఁబడి యుండవలసివచ్చె.

సుభ—ప్రాణేశ్వరా! జయమగుగాక! జయమగుగాక!

అర్జు—దేవీ! నిన్నుఁ జూచుటకు సిగ్గుపడుచున్నాఁడను. ఏమంటివేని,

మ. అనుఁగుంజెల్లెలవై ముకుందునకు నాకర్ధాంగివై పాండురా
జునకుం గోడలవై మహామహిమతో శుద్ధాంత కాంతాజనం
బనయంబు న్భజియింపఁ దేజరిలు నీకారాటము ల్దప్పలే
దనఁగా; నింక ధరిత్రి నేగరిత సౌఖ్యంబందు నవ్వారిగా.

సుభ—ప్రాణేశ్వరా! దైవవైపరీత్యమునకు మీరేమి చేయుదురు? నా విషయమై చింతింపవలదు. ఏలయన,

మ. అనుఁగుంబిడ్డవై మహేంద్రునకు, లోకారాధ్యుఁడౌ వాసుదే
వునకు న్మేనమఱందివై, సఖుఁడవై భూవంద్యుఁడౌ ధర్మరా
జునకు న్దమ్ముఁడవై హరుం గెలిచి యాసుత్రాము నర్ధాసనం
బునధిష్ఠించిన నీవె యిట్లయిన మాబోంట్లా సుఖం బొందుటల్.

అర్జు—దేవీ! వత్సుఁ డభిమన్యుఁడు సుఖియై యున్నవాఁడే?

ఉ. ఎన్నిదినంబులయ్యెఁ గని యేనభిమన్యునిఁ గన్నులార, నా
కన్నకుమారు మోము నెలకాలయు నెవెన్నెలమున్నవోలెఁ; నా

కన్నులనుండి బాష్పములు గాలువ్వగా, పెతపట్టి తెప్పు చె
నున్న తెలుంగుచే, బ్రతికియుండియుఁ దీరినవాఁడనే సుమీ !

సుభ—అమంగళము ప్రతిహత మగుగాక ! ప్రాణేశ్వరా ! మీరిట్లు పరితపింపఁదగదు ? బిడ్డడు కుశలియైయున్నవాఁడు నిర్ణయించిన కాలంబున వానిం గనఁగొనగలరు.

సహ—పుత్రవియోగ మతి దుస్సహమైనది గదా !

అర్జు—దేవీ ! చిరవియోగగ్రహణముచేత మాటుపడియున్న నీముఖచంద్రమండలము మరలఁ గనఁబడుటచేతను, మన యభిమన్యుకుమారు కుశలవార్త శ్రవణపర్వంబుగా నీముఖంబున వినుటచేతను, నా కులమటుఁ దీఱెనగి. ఇప్పుడీ ద్వైతవనంబునకు నిన్నుఁ దోడ్కొని తెచ్చినపని వినఁగోరుచున్నాఁడను.

సహ—అక్రూరుని వెంట వచ్చుటచే నీపె సందేశార్థము వచ్చినదని కొనియెద.

సుభ—సహదేవునిమాట నిజము. అక్రూరముఖంబున మీరు మాయన్నగారి ప్రతిజ్ఞాదిక మెఱింగియు నతనిపలుకు లాకవేళ మీరు నిరాకరించినపక్షమున భరతకులదీపకులగు మిమ్ము బ్రతిమాలుకొని యెట్లయిన స్వబంధుజనవిరోధము నివారింపుమని మాయన్న నన్నుఁ బంచె. నాకు మీయెడఁగల చనువు పెంపున నేను సందుకియ్యకొని వచ్చితి గావున మీరు గయుని విడిచిపుచ్చుఁడు.

అర్జు—దేవీ ! సకల ధర్మపరిజ్ఞానము గలిగి నీవిట్లాడ నేల ?

క. తగుదునని ముందు శర ణిడి
పగవానికి వాని నిచ్చుపక్షంబున నా
కగు దోసము నరకంబును
మొగమాటము దవ్వుగాదె మోక్షంబునకున్.

సుభ—ప్రాణేశ్వరా ! మనకాపద్బాంధవుఁ డగు నమ్మహానుభావునకు బరాభవ మొనర్చినవారికి శరణమిచ్చుట ధర్మమే ? యుక్తకర్మమే ?

అర్జు—దేవీ ! ఏతచ్చరిత్ర మెఱుఁగక శరణ మిచ్చితిని. అందు కిప్పుడేమి చేయుమనియెదవు ?

సుభ—అట్లెఱుంగక చేసితిరి గావున నెఱిఁగి యాతని వారి కప్పగింపవలయును. అదియే నేఁ జేయుమనునది.

అర్జు—(రోషముతో) దేవీ ! క్షత్రియాన్వయజాతవు, విరుద్ధప్రలాపంబు లాడ నేల ? ఈ పార్థునియం దట్టి యధర్మకార్యం బేయవసరమందైన నెందైన

మ. జననం బొందితి రాజవంశమునఁ హస్తంబందున న్దాల్చినాఁ
డను సుక్షత్రియ లాంఛనంబులగు ఖడ్గంబు న్ధనస్సు న్దగం
బున వీరుండని కొంత పేర్వడితి, శంభుంగెల్చి మెప్పించితిన్
బనుపం జెల్లునె యిట్టి కానిపనికి న్నన్నున్ విచారింపఁగన్.

సుభ—అతఁడు నారాయణ కళావిర్భూతుఁడనియు దశావతారధారి యనియు నతనికోపం బనివార్యంబనియుఁ గ్రొత్తగా మీకు నేనిప్పుడు చెప్పనక్కఱలేదు. మీరు వృథాయాసంబుగ గంధర్వునకు శరణమొసంగుటయేగాని చక్రహస్తు హస్తంబున నతండు సంహరింపఁబడకపోఁడు. మీదుమిక్కిలి మీచిరస్నేహబంధము విడిపోవుటయే దీనిఫలము.

అర్జు—ఏమి! గయుఁడు సంహరింపఁబడకపోఁడుగా? మీయన్న దశావతారవర్తియైనను సరే యతని వెంగమాటమున సహజకులాచారధర్మమైన శరణాగతత్రాణబిరుదంబు గోలుపోదునే?

సుభ—విడువనిచో యుద్ధంబునకు రమ్మని యమ్మహాత్ముఁడు సెలవిచ్చె.

అర్జు—(కోపముతో) యుద్ధసన్నద్ధుఁడవు గమ్మనినంతనే మహాభీతచేతస్కుఁడనై గడగడవడంకి గంధర్వుని నీయన్న పాదములపైఁ బడవేయుదుననుకొంటివి కాఁబోలును. కంఠగతప్రాణుం డగువఱకు నీరాజకంఠీరవుం డా నరకంఠీరవునితో సంగ్రామం బొనర్చు. భయములేదు. దేవి! ఇంతటి యుపదేశము చేయుటకా యంతదూరమునుండి వచ్చితివి?

సుభ—దేవా! మీకు నేధర్మము నుపదేశించుటకు రాలేదు. దయామయులగు మిమ్ము నేవేడుకొనవచ్చితిని. పలుమారులు మీ కుపకార మొనర్చిన మేనమఱందితో మీరు కయ్యమునకు గియ్యకొనినయెడల జగజ్జనములు మిమ్ము విశ్వాసఘాతకులందురేమో యని భయపడుచున్న దానను.

*ఆ. వె. అల్లునొకని కతన నతిమైత్రి గల మీరు
పోరు సేతురేని పొందు విడిచి
పరనృపాలురెల్ల పరిహసింపరె మిమ్ము
పేగిగాని లేదు శ్రేయమిందు.

అర్జు—అట్లు న్యాయాన్యాయ విచారము లేక లోకులు పలుగాకులై నన్ను విశ్వాసఘాతకుం డనినచోఁ దమ పాపంబులఁదామే నశియింతురు, అతండు

మా కమితోపకారంబులు చేసిన నధర్మకార్యమునకు నన్ను బురికొల్పినపుడు నే నతని యాన మన్నింతునా ? పాటివారు నవ్వినవవ్వుదురుగాక ! గయుని విడువను.

సుభ—ఈపాటివిషయమున నర్ధాంగనైన నామాటమన్నింపఁగూడదా? మేనమఱందవై, యిల్లాలై, చిరసహవాసినినైన యామదాని కింతమాత్రపుఁ జనువు చెల్లదా ?

అర్జు—ఈవిషయంబునఁ గాక యన్యవిషయంబుల నీచనువులు చెల్లు.

తే. గీ. అన్నియెడలను నేను మీయన్నవోలెఁ
జిగురుబోండ్లమాటలె పాటిసేయుదునని
తలఁచివచ్చితి కాబోలు చౌత్యమునను
నెలతలా రాజనీతులు నేర్పవారు ?

సుభ—అయ్యో ! పట్టినపట్టు విడువరెట్టు కొట్టుకొందు. నిరంకుశప్రతాపుండగు నారాయణుని చేత మీకపాయంబు శంకించుచున్నదానను.

అర్జు—(కోపముతో) మూర్ఖురాలవై సహోదర బలదర్పంబులు ప్రతిక్షణంబును శ్లాఘించి బెదిరింపఁదలంచు చుంటివా ? అవును ! నిన్ననవలసిన పనియేమున్నది ? ఇది మీ స్త్రీజాతి కున్న లక్షణమేకదా ? ప్రాణనాథుఁ డెంత పరాక్రమవంతుఁడైనను నెంత రసికాగ్రేసరుఁడైనను నెంత ప్రేమాతిశయము గలవాఁడైనను గాంత మగనిం జులకనఁజేయును. పుట్టినిల్లనఁ దన సంచప్రాణము లర్పించును.

తే. గీ. మగువమీఁదను బతికెంత మక్కువైన
మగనిమీఁదను సతికెంత మమతయున్న
నువిదకును గాపురం బెంత యొప్పియున్న
బుట్టినింటికె కడుగూర్చుఁ బొలఁతి యెపుడు.

అధికైశ్వర్యంబులఁ దూలఁదూగుచున్న సోదర ప్రముఖ బంధుజనంబులఁ జూచిన నీకన్నులకుఁ గాలకేయాది దానవశిక్షకుఁడును ఫాలలోచనజేతయు నగు భర్త యథమాధముం డట్లు గానంబడుచున్నవాఁడు గాఁబోలును. తేజోబలదర్పవిహీనుండ నగు నాకిచ్చి వివాహముజేసి మీయన్న నిన్ను శాశ్వతదుఃఖము పాలుచేసె.

చ. పగతురచేత జూదమున భాగ్యము గోల్పడియున్నవాని నె
వ్వగ విపినాంతరంబులనె వాసము నిచ్చలు సేయువాని నీ

మగఁడని చెప్పుకొన్న నభిమానము గల్గదె సాధ్వివౌట నీ
కగు దలవంపులన్ మఱచి యట్టిటు లోర్చితి వింతకాలమున్

మఱియును నో మానవతీ !

ఉ. సంతతవైభవోన్నతులు శౌర్యనిధు ల్పరకీర్తనీయ ధీ
మంతులు నీసగర్భులనుమాట యెఱుంగుదు: వారిమ్రోల నే
నెంతటివాఁడ నెట్లయినఁ గృష్ణున కేను మఱంచినంచు నీ
కొంతుఁడనంచు వద్దనినగాని తలంపకపోరు ఘూజనుల్.

యాదవులతోడి చుట్టఱికమున నయినను మాకించుక పేరుప్రతిష్ఠలు గల్గు చున్నయవి. అది యటుండనిమ్ము.

తే. గీ. ఉవిద సందేశమున కిప్పు డుత్తరంబు
వినుము త్రికరణశుద్ధి గావింతు నేను
విజయుఁ డనిలోన బ్రాణము ల్విడుచుఁగాని
బెదిరి గంధర్వు నెన్నఁడు విడువఁడనుము.

ఇంక నీవరుగవచ్చు.

సహ—అమ్మా ! అన్నగారి ఆగ్రహప్రకారము మేఱమీఱినది. మీరింకఁ జెప్పఁదగదు.

సుభ—(పాదములపైఁ బడి యేడ్చుచు) ఓభరతకులేంద్రా! రాజకంఠీరవా! గాండీవమునుండి వెడలు బాణములకంటె నెక్కుడు చుఱుకుదనంబుగల పలుకులచే నొప్పించి నన్నేల తూలనాడెదరు ? "పాండవు లరణ్యవాసగతులగుట యాదిగా నీవు మాగృహమున నున్నందుకే నీపతి మాపై విశ్వాసహీనుఁడై యుద్ధము నకు సిద్ధమయ్యె" నని నాసహోదర భార్యలగు సత్యభామాదులు నన్ను దెప్పుదురు. ఆనింద కోర్వలేను. అందుచేనైన నన్ననుగ్రహించి నామనవిం గైకొనుఁడు.

అర్జు—అట్లయిన జ్ఞానహీనులగు నామానినుల సమక్షమునకుఁ బోవలదు. మత్సన్నిధి నీవిపినంబుననే యుండుము. మీవదినెలచే నివు నిర్హేతుకముగా నింద నీయవు కావద్దు.

తే. గీ. మాకు మీయన్న కట్టు సిరు ల్లేకయున్న
పర్ణశాలలనుండి దుంపల భుజించి

బ్రతుకవచ్చును మాతోటిపాటు నీవు
మగనితోడిద లోకంబు మానవతికి.

సుభ—నే నీసందేశము మాయన్నగారి కెఱింగింపవలయునుగదా!

అర్జు—సరే! అట్లయిన నీవు ద్వారకానగరంబునకుఁ బోవచ్చును.

సుభ—అట్లయిన నాముద్దు చెల్లింపరా?

అర్జు—నీ ముద్దు నీ వివాహకాలము నాఁడే చెల్లినది. ఇంక నీవరుగుము.

సుభ—(తనలో)

* మ. విడువం డర్జును డీగయుం బ్రతినలన్ వెస్సుండుపాలింపఁజూ
చెడు వీరిద్దరు నిష్ఠురోక్తులను నాచిత్తంబు నొప్పింతురీ
నడుమన్ నేగడుగుందగావలసె, హా! నాచేత నిందేమి య
య్యెడుదైవంబెటు సేయఁగాదలఁచునట్లే యయ్యెడునన్నిపయిన్.

(అని నిష్క్రమించుచున్నయది)

సహ—అన్నయ్యా! భర్తయును సోదరుననును వైరము గలుగు నసుభయం బున సంధిచేయుందలంచి వచ్చిన యబలను మీ రిట్టి కఠినోక్తుల నొప్పింపఁ జెల్లునా?

అర్జు—తమ్ముఁడా! అబల యబల యట్లుండక కార్యభారములఁ దగవేసి కొనుటచే నిట్లు పడవలసియుండు.

[తెరలో]

ఓ యర్జున సహదేవులారా! మాధ్యాహ్నికంబుల నిర్వర్తించుటకుఁ బర్ణశాలకు రమ్మని యుధిష్ఠిరమహారాజుగారు మీ కానతిచ్చియున్నారు.

ఇద్దఱు—ఇదిగో వచ్చుచున్నాము.

శ్రీ

ప్రచండ యాదవ నాటక

మను

గదోపాఖ్యానము

చతుర్థాంకము

రంగము—ద్వారకానగరము శ్రీకృష్ణుని యంతఃపురము

[అప్పుడు నందకుఁడను వృద్ధకంచుకి ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

నంద—(తనలో) ఆహాహా! ముసలితనము కడు దరిద్రునకైనను సౌకుమార్యము దెచ్చిపెట్టును.

తే. గీ. తరుణవయసున నాయొడ ల్దాచుకొనక
యంతిపురి నూడిగము చేసినట్టి నేను
బలముచెడి నేఁడు ముదిమిని బరులచేతఁ
బనులు చేయించుకొనుచుంటిఁ బ్రభువుఖాతి.

కావుననే దయామయుఁ డగు వాసుదేవుఁడు ముసలితనముచేఁ జేవచెడి యున్న నన్ను జాలినొంది శ్రమకరములైన కార్యములయందు నన్ను నియోగింపక యలఁతి పనులఁ జేయుటకయి పనుచుచుండును. యజమానుఁడు జాలికలవాఁడు. కానియెడల సేవకుల నరకబాధలను భూలోకమందె యనుభవింతురు. సరే ఇప్పుడు వాసుదేవుని యానతిచొప్పున సాత్యకి బలరాములను బిలుచుకొని వచ్చెద. (అని కొన్ని యడుగులు నడచి) ఎవరో వచ్చుచున్నారు! అక్రూరుని సందేశ మేమైనదో కనుఁగొనవలెనని నామనస్సు కుతుహలపడుచున్నది. ఈవచ్చువాని కాజాడ తెలియునేమో యరసెదను.

[అప్పుడు కౌశికుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

కౌశి—(తనలో) "పాండవులపాలికి జనివచ్చిన యక్రూరుని సందేశము సత్వరము వినఁదలఁతుఁ గావున వానిఁ దోడ్కొనిరమ్ము" అని వాసుదేవుఁడు నన్నుం బనిచె గాని యక్రూరుని సందేశమంత వినదగినదిగా నున్నట్లు గన్పట్టదు. అతనిమాట వినినపిదప యాదవ పాండవవైరానలము ప్రజ్వలింపక మానదు.

నంద—అయ్యా! ఎవరు? నీవు? (అని దగ్గఱకుఁ బోయి) నాయనా! కౌశికుఁడా?

కౌశి—అవును. ఏమిప్పు డెచ్చటికి బోవుచున్నావు?

నంద—అక్రూరసందేశము బలరామ సాత్యకి సహితుఁడై వినఁగోరుచున్నాఁడను గావున వారిని బిలుచుకొని రమ్మని వాసుదేవుఁడు నా కానతిచ్చె. ఇప్పుడు వారినిఁ దోడ్కొనివచ్చుటకుఁ బోవుచున్నాఁడను. నీ వెందుఁబోవుచున్నావు?

కౌశి—అక్రూరునిం బిలుచుకొమ్మని వాసుదేవుఁడు నన్నుఁ బనిచె. నాతనిం బిలిచి యిప్పుడే నే వచ్చుచున్నాఁడను.

నంద—(రహస్యముగా) అయ్యా! అక్రూరుఁడును సుభద్రయు ద్వైత వనమునుండి నిన్నరేయి ప్రొద్దుపోయి వచ్చిరి. ఇంకను దమ సందేశముల నా కెఱిఁగింపలేదు. కాని వారి రాయబారము మఱియొకలాగయినదని యొక కింవదంతి యున్నది. ఇది నావలన విన్నట్లు నీ వెచ్చటఁ జెప్పఁబోకు. ఇది పరమ రహస్యము.

కౌశి—సరే అట్లే చేసెదను.

నంద—ఇంక మనపనులమీఁదఁ బోదము.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇది విష్కంభము

[అప్పు డంతఃపురమున నొక గదిలో బలరామ సాత్యకి కౌశికులతో కృష్ణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

బల—తమ్ముఁడా! అక్రూరుఁ డింత యాలస్యము చేయుచున్నాఁడేమి?

కృష్ణ—కౌశికుఁడా! అక్రూరుఁ డేమి చేయుచున్నాఁడు?

కౌశి—అయ్యా! సత్వరమే రమ్మని చెప్పి వచ్చితిని. ఈపాటికి బయలు దేరియుండును.

సాత్య—కౌశికుఁడా! అతనిముఖవైఖరిని బట్టి సందేశార్థముల నేమైన గ్రహింపఁగలిగితివా?

కౌశి—నేను గ్రహింపఁదలఁచితినిగాని నా సందియము గ్రహింపనిచ్చినది కాదు.

సాత్య—అన్నయ్యా! మా సుభద్ర యింద్రప్రస్థమునుండి వచ్చినది కదా సందేశార్థము లామెవలన వినలేదా?

కృష్ణ—సుభద్రయు [illegible] యక్రూరునివలన తద్వృత్తాంతము వినఁ జాలుదుము.

బల—తమ్ములారా! పాండునందనుల [illegible] ప్రవర్తించెదరని మీరుఁ దలఁచెదరు?

కృష్ణ—అన్నయ్యా! తలఁచుటకేమున్నది? పాండునందనులు మనకుఁ జిరమిత్రులగుటచే మఱియొకలాగున వర్తింపరు. అన్నదమ్ములొకవేళ గర్వమును విడుచుట కొడంబడకున్నను పార్థుఁడైనను మనతోఁ దనకుఁ గల సంబంధబాంధవ్యములఁ బాటించి నా సందేశంబును గౌరవించును. పార్థుఁడు నా బహిఃప్రాణము గదా?

సాత్య—అన్నయ్యా! అన్నదమ్ము లొప్పుకున్నవననేల? ఆ ధర్మనందనుఁడు నీ గీచినగీటు దాఁటసాహసించునే?

బల—(పరిహాసముగ) తమ్ముఁడా! గోపాలకృష్ణా! భీమసేనుఁడు గదాయుద్ధకర్మముల నాకడఁ గఱచిన ప్రియశిష్యుఁడగుటచే మనమాట శిరసావహించు; సహదేవుండు మానసంబున నీమహిమ నెఱింగినవాఁడే. అతఁ డన్యథా యొట్లెంచు?

కౌశి—ఇఁక నకులుఁడు మనకు పరమప్రియుఁడే. అందు మనమాట లొప్పుకొననివారెవరు?

బల—తమ్ములారా! మీ రూహాపై నూహలఁ జేసి పృథానందనులనుకూలవర్తనులగుదురని యెంచుచున్నారు. కాని నేనట్లు తలంపను. తాను శౌర్యరాశి యని గర్వించు పార్థుఁడును, ధర్మస్వరూపుఁడనని చెప్పుకొను యుధిష్ఠిరుఁడును వీరరసావతారుఁడనని విఱ్ఱవీగు వృకోదరుఁడును నామాట మన్నింతురని నమ్మను. రాజసూయము నాఁటవోలె వారు బలగర్వితులై యున్నవారు.

సాత్య—అక్రూరవచనంబులు వారిపూన్కి మాన్పఁజాలకున్నను సుభద్ర పలుకులైన కొంతపని సేయును.

తే. గీ. బలము గలవారు ధీయుతుల్ పండితనయు
లనుట సత్యమే యగుఁగాని యపుడు వారి
బలమునకు శాంతభావంబు వన్నెవెట్టు
విద్యకు విభూషణంబగు వినయవృత్తి.

కృష్ణ—అన్నయ్యా! పాండునందనులు బలగర్వితు లనుట యాశ్రుత పూర్వము.

కౌశి—వారిశాంతత్వము, వినయము జూడకపోము. ఈకన్నుల కీరెప్పలు దూరముగావు. అదిగో అక్రూరుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు.

కృష్ణ—అతనిరాక శుభావహముగుగాక!

[అప్పు డక్రూరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

అక్రూ—(తనలో)

*తే. గీ. ద్యూతకార్యంబు నెఱపుట దుష్కరంబు
కత్తిపై సాముచేయుటగాఁ దలంతు
బరులు పలికెడు నప్రియభాషణములు
స్వామికి నివేదనము సేయవలయుఁగాన.

ఆ పాండవులీగతి నానత్తరని స్వప్నమందైనను దలఁపనైతిని. ఆమాట కృష్ణునితో విన్నవించిన నతఁడాగ్రహించి పార్థునితోఁ బోరును. కలహకారిని నిఁక నేనౌదు. ఈసందేశమునిమిత్తము కృష్ణుఁడు నన్నేల బంపవలయును? సరే! విచారించిన ఫలమేమి? సందేశార్థము తెలియింగింపకఁ దప్పదుగదా! (దగ్గఱకుఁ బోయి ప్రకాశముగా) శ్రీకృష్ణ సాత్యకి బలరాములారా! జయమగుగాక! జయమగుగాక!

కృష్ణ—అక్రూరుఁడా! రాకబార మటుంచి, ముందీమాట చెప్పుము.

ఉ. ధర్మపవతారుఁడగు ధర్మజుఁడున్నె ప్రమోదియై; గదా
మర్మవిదుండు భీమునకు మంగళమేగద సేమమౌనె స
త్కార్ముకపాణి పార్థునకు ధన్యసురూపవిలాసు లాకవల్
నిర్మలసౌఖ్యపాత్రములె, నీరజలోచన కృష్ణ కేరునే.

అక్రూ—ఆఁ; సుఖముగానే యున్నారు.

కృష్ణ—

క. ఆవనభూములలో వా
రేవిధి నున్నారు? పార్థుఁ డేమనె? నకటా?
యేవురు మునుపటు లున్నా
రా? వన్నె దొరంగినారా? శ్రమ మొందుటచేతన్.

అక్రూ—కౌరవులు [illegible] ఒప్పుకొన్నారు.

బల—అక్రూరుఁడా! సకలవార్తల నాలకించుటకైయున్నది గావున ముందీ మాట చెప్పుము.

శా. ఉన్నారా? [illegible] దుత్సాహులై పార్థుతో
గన్నారా? [illegible] లాకారుణ్య మేపారగా
విన్నారా? [illegible] మావిజ్ఞప్తి; వర్జింతుమం
చన్నారా? [illegible] నీదు సందేశముల్.

కృష్ణ—నెన్నటికేమున్నది? కయ్యమునకుఁ దప్పక వారు పరిత్యజింతురు. అక్రూరుఁడా! అంతేగాదా?

సాత్య—అక్రూరుని నోటనుండి యుత్తరము వినవలెను.

అక్రూ—అంతేకాదు. కొంత వ్యతిరేకమున్నది.

బల—(తనలో) ఏదో వ్యతిరేక మనుచున్నాఁడు. వారిధైర్యము నేనెఱుఁగనా? [illegible] నొసంగియుండరు.

కృష్ణ—ఆ వ్యతిరేక మేనెఱుఁగుదు. కయ్యము విడిచి వారీవఱ కొనరించిన యపరాధమును క్షమింపుమని యందురు.

అక్రూ—అంతకు వ్యతిరేకమున్నది.

శౌరి—ఆహా! యవ్యతిరేకము [illegible] యనుచున్నవే? వినిపింప కేదో చెప్పూ.

కృష్ణ—అక్రూరుఁడా! ఇంకెన్ని వచనములచే నేలకాలయాపనము చేసెదవు? [illegible] గయుఁ డెందున్నవాఁడు? పార్థుఁడు వాని విడుచునా? లేదా?

బల—ఈతని వైఖరి నవలోకింపఁ బాండునందను లతిక్రాంతమర్యాదులై ప్రవర్తించుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది.

అక్రూ—దేవా! యవధరింపుము. నేను ద్వైతవనంబున కరిగి పాండురాజకుమారుల సందర్శించి వారిచే సత్కరింపఁబడితిని. వారు మీకుశల మడిగిరి.

శౌరి—కుశలప్రశ్నల కేమిలే, ముందుకథ గానీ.

అక్రూ—తదనంతరము వారికి మీసందేశ మెఱిఁగింప నందఱు నన్నివిధముల ననిరి.

కృష్ణ—(కోపముతో) ఏమి! అందఱు నన్నివిధముల ననిరిగా? తరువాత దరువాత.

అక్రూ—శరణాగతుని విడిచి భరతకులమునకుఁ గళంకముఁ దేఁజాలనని పార్థుఁ డనియెను.

కృష్ణ—ఏమి? అర్జునుఁడే యట్లనుటకు సాహసించెనా? ఆ మూఢ చిత్తులచేత గృష్ణుఁ డిప్పుడు నిశ్చయముగా వంచింపఁబడినాఁడు.

ఉ. అవినయప్రవర్తనము లాప్రియపూర్వకభాషణంబులా
కేవల నమ్రభావములు క్రించుదనంబని యెంచలేక హా!
బావయుఁ బ్రాణమిత్రుఁడును పార్థుఁడు నాకనుగొంటిఁగాని
వాఁ డీవిధి భంగపుచ్చునని యేఁగలనైనఁ దలంప నెమ్మదిన్.

బల—(కోపముతో) ఆ మహాద్రోహచేతస్కుండగు పాండవమధ్యముని దుర్గుణంబుల నీవు నేఁడు గ్రహించితివి కాని నేను మొదటనే యెఱుఁగుదును. ఏతత్కారణమున వానికాకాలమునందుమన సుభద్ర నా కౌంతేయునకు వివాహముఁ జేయవలదని బహుహితోపదేశముల నేనొనర్చినను మదాజ్ఞాతిరస్కార మొనరించి సుభద్ర నర్జునుని కొసంగితివి. ఇది నీ స్వయంకృతాపరాధమే.

కృష్ణ—ఓరీ! కృతఘ్నుఁడా! మధ్యమపాండవా! ఆత్మలాభపరాయణుఁడవై చిరకాలంబపరిమితమైత్రి జేసి యీయవసరమున మోసపుచ్చితివి గదా! కపటాంతరంగుఁడ వగు నీమాయాసముద్రమున మగ్నులమై మేము నిర్హేతుకముగా మోసపోతిమి. ఖాండవదహనాటికాలంబులఁ జేసిన మహోపకారములనైనఁ దలంచి యాగయుని విడువవచ్చునే! ఇంతవాఁడవని యెన్నఁ డెఱుఁగను.

తే. గీ. ఆత్మలాభపరాయణు లగుచు నరులు
ప్రాణమిత్రులవలెనె గన్పట్టుచుందు
రవసరము దీఱ నందరు నడఁగుచుంద్రు
నిజహితుండు లే డవనిలో నిశ్చితంబు?

సాత్య—వారివిషయమున మాధవునకు వ్యతిరేకముగా వర్తింపరాదు.

కాశి—అంత కపట ముండుటచేతనే వారికి నరణ్యావాసము గల్గినది.

బల—ఆ పరమకృతఘ్నుండగు శ్వేతవాహనుం డాతని వంచింప ధర్మతనూభవుఁ డెట్లు వచియించెను? అది కూడ విందము చెప్పుము.

కృష్ణ—ఆ ధర్మనందనుఁడు తద్వ్యతిరేక మెట్లు చెప్పును? అతఁడు నామమాత్రమున ధర్మరాజుగాని నీమమున ధర్మరాజు గాఁడు. అయిన నతఁ డేమ నెనో చెప్పు?

అక్రూ—అయ్యా! అతని మాటలు మన మెఱుఁగమా? ఎప్పటియట్లు నీళ్ళు నములుచు పర్యవసానము దేలనిమాటలతో గయునిరక్షించి పార్థుని గావుమని వినయపూర్వకముగా బలికె.

కృష్ణు—ఆ కపటవినయములు నాకు బాగుగాఁ దెలియును. ఆయనతో నేమి? ఓరీ! మధ్యమపాండవా! మత్కృతోపకార జనితవిశ్వాసంబునను నీవు గయుని నొసంగనక్క ఱలేదు. మనయిరువురిచిరతరబాల్య ప్రవర్ధమానస్నేహముచేత నైనను నామాట మన్నింపవచ్చునే? భవత్ప్రాణసదృశమిత్రుఁడ నగు నాకుఁ బరాభవము జరిగిన నీకు మాత్రము కాదా? అట్టి విచారం బీషన్మాత్రంబు నీకేల లేదు? ఓ పాండవులారా! మదీయ ప్రాణ సదృశమిత్రు లనుకొని యుష్మత్కపట భావం బెఱుంగలేక మీకొఱకై యాసుయోధనాది కౌరవులతో నిర్హేతుక వైరంబు తెచ్చుకొంటి. అన్నివిధముల మీకతన నష్టమే కల్గెను ఏమిది?

చ. ఎవరిని ప్రాణమిత్రులని యెంచితివో పిననాఁటఁగోలె నీ
వెవరికిఁ గూర్పఁగాఁదలఁతువెల్ల వసుంధర దాయగూల్చి! నీ
వెవరిని ధర్మమూర్తులని యెప్పుడు మెచ్చుచునుందువట్టి పాం
డవు లరులైరి సుమ్మిపుడు నాకును నీకును బంధుకోటికిన్.

బల—తమ్ముఁడా! ఏమిది యననేల? ఏమో నీవెఱుఁగవా?

ఓ కౌంతేయులారా! ధార్తరాష్ట్రులు మహాపకార మొందించి రని యుష్మద్విషయమై దుఃఖమును బొందితిమి. మీకన్నఁ గౌరవులే మంచివారని యెంచవలసివచ్చె.

సాత్య—అన్నలారా! ఆగ్రహింపకుఁడు. అవిశ్వాసఘాతకు లాత్మకృత దోషఫలం బనుభవింపకపోరు.

కృష్ణు—ఆకపటాత్ముల కనంతపరాక్రమఁవిజృంభితులమని మహాగర్వంబు గలదు. తద్గర్వంబు సర్వంబు ఖర్వంబుగా నొనర్తు; ఆమూర్ఖాత్ముల కాత్మనిర్మూలనకాలంబు సమీపించుటచేతనే యింత దుర్బుద్ధు లుద్భూతమైనవి. లేకున్నఁ జిర మిత్రుండనగు నాతోఁ గలహింతురా? ఇట్టి నిరపకారచేతస్కుండ నగు నాకే పగదలపెట్టినపుడు ధార్తరాష్ట్రులతో వైరసంపాదన చేయరనన్న నాశ్చర్య మేమున్నది? ఓరీ! యర్జునా! బావమఱఁది వనుకొంటిఁ గాని యింతవాఁడవని యెఱుంగను. ధర్మనందనా! యుష్మద్భక్తి యొందఱిఁగినదఁయా! ఆబలగర్వితుఁడగు అర్జునుఁడొకవేళ నజ్ఞానంబున నట్లొనరించినను సకలధర్మాధర్మకోవిదుండవై, మత్ప్రభావవిదుండవగు నీవైనను ఖండింపవలదే?

కాళి—తమ్మునిఁ జీవాట్లుపెట్టుటకు నాధర్మనందనునకు మాత్రమెక్కడి జ్ఞానమున్నదా?

కృష్ణ—కుటిలాత్ముఁడయిన గయుని విడిపించుచున్నారో? [illegible] ప్రత
మస్తకఖండనప్రవీణంబగు చక్రంబు [illegible] వర్షింపం
గైన నాహవంబున నిల్వఁగాక! అన్నగారా! [illegible] బొమ్ము.

([illegible] నిష్క్రమించు [illegible])

సాత్య—అన్నయ్యా! [illegible] విందము.

కృష్ణ—ఆ మహాత్ము దద్వ్యతిరేక [illegible]

బల—అయిన నది కూడ [illegible]

కాశి—అన్ని మాచ్చటలును [illegible]

[అన్నడు విచారముతో సుభద్ర ప్రవేశించుచున్నది]

సుభ—(తనలో) ఈమాధ్యవుం డేకారణమున [illegible] నధికాగ్రహంబు దాల్చినట్లున్నాఁడు. నేనెట్లు పోవుదును? ఏమని [illegible] మా యన్నయ్యను బ్రతిమాలుకొని ప్రాణేశ్వరునితో యుద్ధము [illegible] చేసిన. ఆ [illegible] యంత నిష్కారణముగాఁ [illegible]. ఈయన యేమగునో? (అని దగ్గుత్తికతో బోవు చున్నది)

సాత్య—అమ్మాయీ! యిటు రమ్మా! ఆపాండవులు వార్త అన్నగారికి సవిస్తరముగా విన్నవింపుము. వారేమనిరి? గయుని నొప్పగించిరా?

కాశి—మనమాట మన కొప్పగించిరి.

కృష్ణ—అమ్మా! నీ ప్రాణేశ్వరుఁ డవాగుంభనము [illegible] నీనోటి నుండి యాకర్ణింపఁగుతూహలమగుచున్నది. చెప్పుము.

సుభ—అన్నయ్యా! ఆపాండవులందరు ముఖ్యముగా నీ [illegible] యు గయుని విడువనొల్లనివార్త మీకేమని విన్నవింతును? అందులకు—

కృష్ణ—అమ్మాయీ! ఆతఁడా నామునుగులమాటఁగు? ఎందుకన్నఁ జుఁగని శుద్ధాంతకాంతను నిన్ను దారుణారణ్యభూములకుఁ దన్ను ననుగమింపఁ బంపితిరని యైన విచారింపక యింత సేయునే? అతని గర్వాంధకారంబు మాదీయ చక్రకాంతిజ్వాలల ధ్వస్తమగుగాక! గయుని రక్షించుటగాదు, తన ప్రాణములను రక్షించుకొనుము. ఐశ్వర్యంబు దొలఁగి యారణ్యవాసముల నొనరించునప్పుడే యింత దుర్మదంబు బలసినది. ఇంక భాగ్యదశలో నెట్లుండునో?

బల—ఆ మహామూర్ఖులకేమి చూచుకొన్న క్రొవ్వుపాటో! ఫాలలోచను గెల్చిన గర్వంబున మత్తిలియున్నవారని తోఁచుచున్నయది. ఈ హాలాయుధుఁడు వారి క్రొవ్వడంపక పోఁడు.

సాత్య— వారు నిశ్చయముగా నిందుఁ గొనిపోవుదురని భీతి.

కాళి—(తనలో) ఇంతేనా! కీర్తి నమ్మెనాఁ జూడఁ జెలికత్తెబోలును.

సుభ—అన్నగారూ! పాండుపుత్రులు నీ బాల్యము వారియెడ నధిక మైత్రి నెఱపుటచే నిర్మూలించుట న్యాయము గాదు. అట్లుగాక మీరిరువురును బదరికాశ్రమతాపసులు కారా? మీరు వారిని ప్రార్థించి నిరువురిని రక్షింపుము. పెద్దన్నయ్యా! నీవైనను నేల యూరకుంటివి?

కృష్ణ—ఆ ద్రోహాత్ముల మాటనిపు డెత్తి నాసరసం బలుకకుము. లోకభీకరగు ఘోర సంగ్రామమున నిట్టి పాపాత్ముల నరికట్టి యెవ్వరించి శిక్షించుటయే గాని రక్షించు టెప్పటికిని? ఆ పాపాత్ములఁ గాపాడఁ బురుషుని నీ వెట్లనుచుంటివి. అయిన నట్టి తేజశ్శాలిని గావ నాతరమా?

తే. గీ. రాజసూయంబుఁ జేసిన రాజుగాను
చెనటి దైత్యులఁ జంపినఁ జెట్టిగాను
ఫాలలోచను గెల్చిన బంటుఁగాను
వారిఁ గావంగ నేనెంతవాఁడ? నబల.

సుభ—(గుణించుచు) అన్నగారూ! ఎఱుఁగక శరణు నొసంగె. అద్దానఁ దప్పేమున్నది?

బల—ఆహాహా! అయ్యయ్యో! ఏమి యీపలుకులు, అతఁ డెఱుంగక చేసెనా? సరే! ఎఱింగి సంతాపపడెనా?

కృష్ణ—ఎఱుంగక శరణాగతునకు శరణు నొసంగెనా? తప్పే లేదాయేమి? ఆహాహా! ఏమి నీపతిభక్తిబుద్ధి! ఎంత దురాచారతత్పరుండైనను నీప్రాణేశ్వరుఁడే నిరపరాధిగాను నీకున్ దోచుచున్నాఁడు గాని నిన్నుఁ బోషించువారలు నీకుఁ గానరారు గాఁబోలును. అవును తప్పు నీమగనిది గాదు; నాదే.

సీ. నీనాథునకు నేను మేనమఱందినై
యుదయంబు నొందుట యొక్కతప్పు
అన్నయానతిఁ ద్రోసి యామహాత్మునకు ని
న్నుద్వాహ మొనరించు టొక్కతప్పు
చిన్ననాటనుగోలెఁ జెలిమిమై వారికి
నుపకారములు సేయు టొక్కతప్పు

గర్వితమతి వారు గావించు దౌష్ట్యంబు
నొప్పరికించుట యొక్కతప్పు
ఒప్పులే మేము సేయుట యొక్కతప్పు
దప్పు చేయక యుంటయే గొప్పతప్పు
అన్నితప్పులు మాయందె యున్న వబల!
తలఁచిచూడఁ బార్థునియందుఁ దప్పుగలదె.

కళ్యాణీ! ఇంచు నిన్ననవలసిన పనిలేదు. స్త్రీబుద్ధి యల్పతయే దీనికిఁ గారణము.

ఉ. వంతయొకింత లేనటుల బాల్యమునుండియుఁ బుట్టినింటివా
రెంతటి భాగ్యమిచ్చినను నేత్రియఁ జూచినగాని కాంతకున్
సుంతయు బ్రేమముండదిక సోదరులాదిగ బంధుకోటిపైఁ
గాంతలు మధ్యవచ్చిన మగండనినం బడి చత్తు రెంతయున్

మఱియు

తే. గీ. సారెచీరలు నగలును జాలఁ గొనుచుఁ
బుట్టినిండ్లు గుల్లలుచేసి పోయి సతులు
తుదకు మగనిపక్షముఁ జేరి యెదురగుదురు
మగనిపైఁ గూర్మి యధికంబు మగువ కెపుడు.

సుభ—అన్నయ్యా! ఇవి ములుకులుగాని పలుకులు గావు. (అని యేడ్చుచున్నది)

కాశి—మాచెల్లెలి నిమిదేండ్లకొకసారి యొకచీర గట్టుకొని యిల్లంతయు దోఁచుకొని పోట్లాడుచుండును.

బల—(నిందాగర్భముగా) అమ్మాయీ! దుఃఖాతిశయము నొందనేల? శంకరవిజయగర్వోన్మత్తుఁడు, ఖాండవదహనకృతకృత్యుఁడు, ద్రోణాచార్య ప్రియశిష్యుఁడునైన నీ ప్రాణనాథుఁడం డర్జునుఁడుండ విచారింపనేల? అతనికి మావలన భయములేదు. మమ్మతఁడే నిర్జించును. ఇఁక దుఃఖాతిరేకము నొందకుము.

ఉ. మగఁడు దరిద్రుఁడైన నపమార్గచరుండయి నింద్యుఁడైననున్
మగువ కతండె వేల్పతఁడె మాన్యుఁడగుంజుమియొక్కవేళనే
మగువకునే నెదన్ వలపుమాసిన లోకుల నిందకోడి తా
మగనిని గారవించఁగద మంగళసూత్రముమీఁది భక్తిచేన్.

అమ్మాయీ! చాలు ఇంక మాకుఁ జక్కట్లు చెప్పక పొమ్ము.

కృష్ణ—అమ్మాయీ! కలుమాటలేల ?

తే. గీ. సుదతి రెంతు పద్ధతులు దెల్పెదను వినుము
మగఁడు బ్రతికెనా నీయన్న మ్రగ్గెననుము
అన్న జీవించెనా భర్త సున్నయనుము
వెడఁగుమాటలు చాలించి వేగజనుము.

సాత్య—అమ్మా! అన్నగారాగ్రహాయత్తచిత్తులైనారు. ఇపుడేదియు పలుకక పొమ్ము.

కాళి—అబ్బా! ఈ మహాత్మున కీదినము పూర్తిగా నాగ్రహమువచ్చినది.

సుభ—(తనలో) ఆపాండవమధ్యమునకు నీయాదవకుంజరునకు యుద్ధంబు తప్పదు. నడుమ నీ మరణంబు నాకు వచ్చినది. కృష్ణార్జునులు సామాన్యులు గారు. ఆవల మగనికైనను నీవల నన్నకైనను హానిరాకమానదు. ఏమిచేయుదును? ఈ యన యుద్ధము మావదెనలు రుక్మిణీ సత్యభామలను మా యన్నను బంపెదను. అప్పుడైనను మాయన్న శాంతింపవచ్చును.

(నిష్క్రమించుచున్నది)

సాత్య—అన్నయ్యా! ఈ సుభద్రహృదయవ్యథ వర్ణింపనలవిగాకున్నది,

తే. గీ. భ్రాతృపక్షంబుఁ బలికిన భర్త యలుగు
భర్తృపక్షంబు బలికిన భ్రాత కినియు
నడుమ నిష్కారణంబుగ నలుఁగు నీమె
వెనుక గొయ్యి ముందర నుయ్యి యనుట నిజము.

కృష్ణ—అన్నయ్యా! ఇంక సమరసన్నాహమే కర్తవ్యముగదా! (అని చూచి) రుక్మిణి యేమో యిటువచ్చుచున్నది. ఈవిషయమై గాదుగదా!

[అప్పుడు రుక్మిణి ప్రవేశించు చున్నది]

రుక్మి—(తనలో) పాపమా సుభద్ర గడుఁజిన్నవోయియున్నది. ఎట్లయిన ను వీరల శాంతింపఁజేయవలయు. (ప్రకాశముగా) ప్రాణేశ్వరా! జయమగుగాక!

సాత్య—అమ్మా! యిటు రమ్ము.

కృష్ణ—దేవీ! అంతఃపురకాంతల విడనాడి యిచ్చటి కేల వచ్చితివి? ఈయవసరంబున నీయొడ నేఁ గావింపవలసిన కార్యములేవియు మిగిలియుండలేదు గదా?

బల—అర్జునపక్షపాతి నేమయి నా యెదుట తోడితెచ్చెనని నేఁ దలంచెదను.

కాశి—(తనలో) ఇప్పుడు భ్రాతృక్షేత్ర వ్యవహారమును గూర్చి ప్రసంగింతురు. కాన నేను కొంతతడవు (అని దూరముగా కూర్చున్నాఁడు)

రుక్మి—ప్రాణేశ్వరా! రక్షింపుఁడు—

కృష్ణ—ఆయినా నీకు ఏమి యాపద వచ్చినది చెప్పుము.

బల—(తనలో) స్త్రీలు బుద్ధిహీనలు. అనవసరసంభాషణముఁ జేయుదురు.

రుక్మి—

తే. గీ. తొలుత నేకొట్టవచ్చిన బలుకుబెట్లు
సవ్యసాచి రక్షణము కర్తవ్య మిపుడు
ప్రీతితోఁ బెంచిన విషవృక్షమైన
స్వయముగా నాశనము సేయఁ జనదు నరుఁడు.

దేవరకుఁ దెలియని సంగతులు లేవుగదా! మావంటి యబలలచేఁ జెప్పించుకొనవలయునా? గయుఁడు మీ శత్రుఁడని యెఱిఁగి పార్థుఁడు శరణు గాచెను. ఎఱుఁగక గయుఁ డెగ్గు చేసెను. అది యెఱుఁగక అర్జునుఁడు శరణ మయ్యెను. దానిని మీ రెఱుఁగక యాగ్రహించుచుంటిరి. కావున పార్థునిఁ బ్రోవవలయును.

కృష్ణ—(కోపముతో) పిచ్చి రాజపుత్రీ! నీ యధిక ప్రసంగములు చాలింపుము. నీభర్తవగు నాకు మహాపరాధము గావించిన గంధర్వాధముని రక్షింప గంకణము గట్టుకొన్న నీ సవ్యసాచిపై ననుగ్రహము నీకుఁ గలిగినది గాని నాకు గల్గదు. అతనితో యుద్ధసన్నద్ధులను గావలదేమి? ఇది నీ నేరము గాదు. నాడు సకలరాజసమక్షంబున నే దలఁగొఱుగ సిగ్గుచేఁ జావక యింకను జీవించియున్న యా రుక్మి చెల్లెలవు గావా నీవు? మీది మానహీనమైన జాతిగదా! అభిమానము మీ వంశమున నావధార్థమైన దొరకదు.

బల—ఓ వైదర్భీ! పురుషులు యుద్ధము చేయుదురు. సంధి యొనర్తురు. ఆగొడవ అంతఃపురకాంతవగు నీకేల?

కాశి—నాకు భార్యయే యున్నపక్షమున నామె గీచిన గీటు దాటక యడుగులకు మడుగులొత్తుదును!

రుక్మి—దేవా! నన్నుం దిట్టినను పార్థునిఁ గావుము, అది చాలును.

కృష్ణ—నీయవినయంబునకు నిన్నుఁ దిట్టకమానను; పార్థునితో యుద్ధము [illegible]యను. ఇంక నీ వచనములు చాలును. ఇప్పుడు నీ యాలోచన నెవ్వ రడిగిరని [illegible]తివి. అదియునుఁ గాక—

శా. నీలేనవ్వులు నీయొయారములు నీనేర్పుల్ విలాసంబులున్
గేళీమందిరమందె గానిపగవానిం జెందుచోఁ గావు సూ
బాలుం జాలను గట్టిపెట్టుమిఁక నీచాతుర్యముల్ కృష్ణునిన్
స్త్రీలోలుండని యెంచఁబోకు మిఁక నీచిత్తంబులో సుందరీ!

సాత్య—అమ్మా! అన్నగారాగ్రహపరవశులై యున్నవారు. ఈసమయంబున శాంతిజేయ మనతరముకాదు.

రుక్మి—(తనలో) ఈయన కతికోపము గల్గినది; పట్టమహాదేవి ననియును నేఁజెప్పిన వినకుందురా యనియును గర్వించి వచ్చినందుకు నాకవమానము గల్గునట్లు తిరస్కరించుటయేగాక మావంశమును గూడ నిందించిరి. మగవారిని నమ్మరాదు. తమయక్కటతీరువలుకు బ్రతిమాలి పిదప దాసికంటె హీనముగా జూతురు.

కౌశి—మహాత్మా! దేవిగారి విన్నపం బిట్లు తిరస్కరించుటకు దేవరకు భావ్యంబుగాదు. మీరింత కోపింపఁదగదు.

కృష్ణ—కౌశికుఁడా! నీ బ్రహ్మచర్యప్రమర్కటచేష్టలు మానుము.

కౌశి—అయ్యా! ఈ మర్కటశబ్దము సార్థకమే. ఏలయన నేను మీ మిత్రుండను. పూర్వము రామావతారమునందు మీకు మర్కటములు మిత్రములే గదా! ఈ యవతారమునందు నేను మీసఖుండను గనుక నేను నొక కోఁతినే. నా కందుకుఁ జింతలేదు.

సాత్య—అన్నయ్యా! మావదినె సత్యభామాదేవి యిటు వచ్చుచున్నది.

బల—గోపాలకృష్ణా! దక్షిణనాయకుఁడవగుటచేఁ గాంతాజనంబునకు నీకడఁ జనవులు మెండుగ నున్నవని తోఁచుచున్నయవి. ఈ రుక్మిణీ సత్యభామలు నీకు గలుగల వేర్పవచ్చుటయే దీనికిఁ దార్కాణము.

[అప్పుడు సత్యభామ ప్రవేశించుచున్నది]

సత్య—(తనలో) పట్టమహాదేవియయ్యు రుక్మిణి తిరస్కరింపఁబడినది గదా! నేఁజెప్పినచో వారు తప్పక విందురు. (ప్రకాశముగా) ప్రాణేశ్వరా! ఈ దినమున నేదియో నూతనముగా నున్నట్లున్నది.

కృష్ణ—పురుషులకు రాజనీతి నుపదేశింపఁ గాంతలు వచ్చుటయే నూతనము.

సత్య—దేవర కాగ్రహము నిక్కముగా వచ్చినట్లున్నది.

కృష్ణ—ఆ! ఆగ్రహ మింతటితో వదలునది కాదు.

సత్య—నామనవి యించుక వినుడురా!

కృష్ణ—దుర్వినయము నింతకు నుపసంహరించిన బాగుండును.

సత్య—ప్రాణనాయకా! మన పార్థునితో యుద్ధము మానవలయునని వేడుకొనుచున్న దానను.

కృష్ణ—పార్థునితో యుద్ధము మానవలయునుగా? పార్థునితో మాని యెవ్వరునితో జేయుమనియెదవు. లేక, యంతఃపురంబున నీవలె గాజులు తొడిగించుకొని కూర్చుందునా? భయలజ్జావినయవిహీనవై బలుక నేల? నీకు లజ్జ యెక్కడిది? పూర్వకాలంబున స్యమంతకమాణిక్యాపవాదము మాపై మోపిన సత్రాజిత్తు పుత్రికవు గాదా?

ఉ. ఆవిధిఁ బారిజాతకుసుమార్థము సర్వసుపర్వకోటి సం
భావన పావనంబయి సమంచిత కాంచన సత్కిరీట శో
భావిమలంబునై యలరు భర్తృ శిరస్తట మద్భుతంబుగాఁ
గావరమొంది నీయెడమకాలను దన్నవె కాంత దుర్మతిన్.

అట్టి నీకు వినయాదిగుణము లెట్లు గలుగును?

సత్య—దేవా! నిరర్థకంబుగా నవనింప నేల? అతఁడు నిర్దోషియగుటచే నేనట్లు చెప్పితిని. పురుషులవ్యవహారములలో సంబంధము కలుగఁజేసికొనుట నాదియే తప్పు.

బల—అతఁడు నిర్దోషుఁడను వాక్యపిశాచ మింకను నిన్ను వదలలేదుగా?

సత్య—(తనలో) పురుషులనెన్నఁడు నమ్మరాదు. వారు మనసిచ్చిన ట్లగబడుచుఁ దుదకీచందంబున మోసపుత్తురు. ఇంక నేనిచ్చట నుండ నేల?

(నిష్క్రమించుచున్నది)

బల—కాంతలకుఁ బురుషు లెంత చనవొసంగదగు నంతియ యొసంగవలయు. చనవు లెక్కువ యగునప్పుడు వారు కార్యంబుల లాఘవగౌరవంబుల నరయలేక యన్నిటం బ్రవేశింతురు.

కాశి—నేను వివాహము చేసికొని భార్యకు లోకువగా నుండక ప్రతిదినము శిక్షింతును.

సాత్య—అన్నయ్యా! అభిమన్యుకుమార సమన్వితంబుగా నమ్మగారిట వచ్చుచున్నారు. వారు నిందుకే వచ్చియుందురు.

[అభిమన్యసమేతంబుగా దేవకి ప్రవేశించుచున్నది]

అందఱు—అమ్మా! నమస్కారము (అని మ్రొక్కుచున్నారు)

అభి—మామలారా! అభివందనములు.

దేవ—మీకు లేకలేక యొకచెల్లెలు గల్గినది. మీరు దాని నింతకాలము నుండియు గడుగారాబమునం బెంచుచు దద్భర్తయగు పాండవమధ్యముని వేవిధముల గన్పెట్టుచున్నవారు. అదిగాక పాండుపుత్రులు మేనత్త కొడుకులుగదా.

కృష్ణ—అంత గౌరవపురస్కారముగా జూచుటచేత నే యింతవచ్చినది. మఱియుఁ జుట్టరికముమాట దలపెట్టకు. ఏమనిన ?

తే. గీ. మేకవన్నియ బెబ్బులు లెమ్మెఱుఁగు గలుగు
తేనె పూసిన కత్తులు తెలియరాని
తత్పయోముఖ విషకుంభ తతులుగాక
ఘారు మేనత్తకొడుకులు గారు మాకు.

దేవ—కుమారా! అట్లు వచియింపకుము. లోకంబుల నాడు పడుచుం కంటెను, మఱుదులకంటెను నాప్తబాంధవు లొరులు లేరుగదా! అట్టి మఱందిపై నీకనిమిత్తాగ్రహంబేల ?

బల—అమ్మా! నీకనిమిత్తమనియే దోచుచున్నయదా ?

దేవ—ఒకవేళ నపరాధియైనను మఱది యగుటచే వానిని క్షమియించి గావవలయును. వాని నాదినుండియు నీవపరిమితానుగ్రహమునఁ బ్రోవలేదే. వృక్షశాఖలకుఁ బురుగులు పట్టుటచేతఁ జెట్టు నిర్మూలించునట్లు గయుని గారణంబున నర్జునని శిక్షింతురా ? మీయిరువుర మైత్రి యెవఁదలంచి యుండవచ్చునే! అబ్బాయి! బలదేవ! కృష్ణున కంత దురాగ్రహము గలిగినప్పుడు నీవైన మందలింపవలదా ? కౌశికుఁడా! నీవును నూఱకుంటివా ?

కౌశి—అందఱుఁ గూడ నన్నే చీవాట్లు పెట్టిరి, ఊరకుండక నేనెవ్వరి నేమనను ?

కృష్ణ—అమ్మా!— నేనొక మాట చెప్పెద వినుము.

ఉ. నా కపరాధము న్సలిపినాఁడు గయుండని లోనెఱింగియే
యీకరణిన్ వడిన్ శరణమిచ్చిన యల్లుఁడె యిష్టుఁడయ్యె;

కాకపటాత్ముపై నలిగి యాత్మపరాభవ మాప్చు పుత్రుఁడే
నీకిట దుష్టుఁడయ్యె నిఁక నిన్ననవేఁటికి? దూరెద న్వృధిన్.

బల—అమ్మా! ఈవిషయంబున నీవు న్యాయముగా నాలోచింపలేదు. సుభద్ర దుఃఖాతిరేకమ్మోఁ జూడలేక మమ్ము శాంతింపఁ జేయు నిట్లనియెదవు.

దేవ—కుమారా! అతఁడు దుష్టుఁడు గాఁడు. నీవు దుష్టుఁడవు గావు. నీకోపాతిశయముచే నీకట్లు తోఁచుచున్నయది.

కృష్ణ—అమ్మా! అట్లు గాదు.

చ. తనయులకంటెఁ బుత్రికలెఁ దల్లికిఁ దద్దయుఁ గూర్తురంచు చే
ననయము నాఁడువారలకు నల్లునిపై ననురాగ మగ్గలం
బని బుధులందు రాపలుకు లన్నియు నిక్కములయ్యె నాకతం
బుఘఁ గొడుకెట్లు వోయినను బుత్రికయల్లుఁ డునున్న జాలుకో.

దేవ—కుమారా! అతికష్ట ప్రసంగములచే నన్నేల బాధించెదవు? నీయిష్టము వచ్చినట్లాచరింపుము. దాన నేమి కల్గునో.

కృష్ణ—అమ్మా! కల్గుట కేమున్నది?

ఆ. వె. శత్రుఁడైన గయుని సంహరింపఁగఁ గల్గు
బల—దురమునందు పార్థుఁ ద్రుంపఁగల్గు
సా—యదుకుమారులైన ననిలోనఁ దెగగల్గు
కౌశి—శంకయేల మనకు జయము గల్గు.

దేవ—అట్లు కృతనిశ్చయులగు మీతో వేఱఁ జెప్పవలసిన దేమున్నది? ఎన్నిసారులు చెప్పినను శాంత మొంఁదుమనియే.

బల—

ఆ. వె. జన్మమెత్తినయది క్షత్రియవంశంబు
హస్తమందు నున్నయది కృపాణి
యలుకఁ దాల్చినయది యనివార్యశపథంబు
ఇంక శాంత ముండుటెట్లు తల్లి.

అభి—మాబాబయ్యగారికైకి మీరు యుద్ధమునకుఁ బోదురా ?

కృష్ణ—ఓరీ వత్సా ! ఎంతవాఁడవైతివిరా ?

ఉ. బుడుతఁడవీవు చూపులకు బుద్ధికిఁ దక్కువగావు క్రీడికిన్
గొడుకవె సుమ్ము! నీదు జనకుండె ఘనుండనిపింతువెప్పుడో
యడుగక బాల్యకాలమునుండియు నన్ బెంచినయట్టి మాకు మా
యెడఁగల నీకృతజ్ఞతను నీగతిఁ జూపితి చాలు డింభకా !

దేవ—ఓరీ ! కుమారుడా ! తల్లినైన నాయెడల గల భక్తి యిట్లున్నది. ఇంక నీముద్దు చెల్లుననియా నీవెట్టి. మనము పోదమురా ! అఖిలబాధలకు నోర్చి పెంచి పెద్దవాఁడుగఁ జేయునంతవఱకే తల్లిదండ్రులము కాని తరువాత మాప్రసక్తి యేల ? పోదమురా.

కాశి—అద్దాలనాఁటి బిడ్డలు గాని గడ్డాలనాఁడు బిడ్డలుగారు.

అందఱు—అమ్మా ! నమస్కరించుచున్నాము.

(దేవకీదేవి యభిమన్యుఁడు నిష్క్రమించుచున్నారు)

కృష్ణ—అన్నయ్యా ! ఇంక గయుఁ డంతఃశరణప్రతిజ్ఞాధురంధరులగు నా పాండునందనులపై దండెత్తిపోయి గయుని శిక్షింపవలయుఁగదా. ఆ గంధర్వుని విడువకున్న పార్థునితో యుద్ధసన్నద్ధులమగుట మీకెల్లర కిష్టమేనా ?

అందఱు—ఇష్టమే. అందు దప్పేమున్నది ?

కాశి—నాకిష్టము లేకపోయినమాత్రమున యుద్ధము తప్పునా ?

కృష్ణ—అట్లయిన యదువృష్టి భోజకుకురాంధకవంశోత్తంసులగు శూరాగ్రేసరుల దండనాథులుగా నియమించి తూణీరబాణాసనకరవాలభిండివాలచక్రాది సాధనముల నాయత్తముగావించి ద్వారకానగరవినిర్గమనం బొనర్తము. అగ్రజా ! ఈ మహాసైన్యమునఁ బ్రద్యుమ్నసాత్యకిప్రముఖకుమారులతిరథులై యుండవలయును. పుష్కరకుంతిభోజప్రభృతులు మహారథులైయుండ నానతిమ్ము. సాంబచారుదేష్ణాదులతిరథశ్రేష్ఠులుగా నుండ జెప్పఁబనుపు. ఉద్ధవాక్రూరాది యాదవుల సమరథులుగా నుండునట్లు జక్కఁబఱుపుము. కొదువ బాలు రర్ధరథులుగా మెలఁగవలయును. ఈ మహాసైన్యవార్ధికి నీవు ప్రధానసేనాధిపతివై యుండి యుద్ధమును నిర్వహింపవలయును. మఱియు నీమహావ్యూహసంఘటితసైన్యంబుల ద్వైతవనాంతరస్థిత పాండవాశ్రమంబునకు గొనిరండు.

బల—గోపాలకృష్ణా ! అట్లవశ్యము చేయుదును.

సాత్య—అట్లయిన వేగ మరుగుదము రండు.

కృష్ణ—(తనలో) అహో కాలమహిమ !

*మ. కలనైనం దలపోయలేదుగద యాకౌంతేయవర్గంబుతోఁ
గలహంబే నొనరింపఁగాఁ దగిన దుష్కాలంబు ప్రాపించునం
చలతింబోవునె యీకృధాగ్ని యనివార్యంబైన కాలంబె మి
క్కిలి యాశ్చర్యములైనమార్పులను గల్గించుంగదాధారుణిన్

(అని అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

శ్రీ

ప్రచండ యాదవ నాటక

మను

గయోపాఖ్యానము

పంచమాంకము

రంగము—ప్రదేశము : ద్వైతవనము

[అప్పుడు యుధిష్ఠిరుఁడు, భీముఁడు, అర్జునుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు

యుధి—భీమార్జునులారా!

తే. గీ. కమలనాభునితోఁడుతఁ గలహమొల్ల
భీతహృదయుఁడౌ గంధర్వు విడువనొల్ల
జుట్టఱికము ధర్మము నాకుఁ జూడ సమమె
యేది విడిచి యేది యొనర్తు నిప్పుడేను ;

ఎట్లయినను ధర్మము నిమిత్తము యుద్ధమే కర్తవ్యము. మీరు సన్నద్ధులై యుండుఁడు. మఱియు నీయరణ్యమునఁ గల కిరాతులెల్ల మనకు సాయముచేయు నట్లు జక్కఁబఱుపుఁడు.

భీమ—అన్నయ్యా! సమవర్తిపరివర్తిత దండంబుభాతిని గదాదండంబు మదీయహస్తంబుననే యున్నది.

అర్జు—అన్నయ్యా! గాండీవమును ఫాలనేత్ర వేదుర ప్రసాదలబ్ధ మగు పాశుపతాస్త్రమును, గరములంకరించుచున్నయవి.

యుధి—గయునిరక్షణ మవశ్యమగుగాక! ఉభయులకు నిరపాయకరముగ సాహసంబు సమాప్తి యగుగాక!

[అప్పుడు తొందరతో నొక భటుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

భటు—దేవా! ఇఁక నెక్కడి జయము! ఇంక నెక్కడి జయము!

అర్జు—ఓరీ! ఏమిరా! చెప్పు చెప్పు!

భటు—మహారాజా! దుర్యోధనుఁడు భీష్మద్రోణాది యోధులతో సైన్యంబులఁ గైకొని కృష్ణునకు సహాయుఁడై కౌరవులు మనవైపు వచ్చుచున్నాఁడు.

భీము—హా! దురాత్మా! పాండవ విద్వేషీ! భరతవంశ జలధి బడబానల మాయోపాయ సాధనా! యాదవ పాండవ నిర్మాతుక వైరసముద్రంబు సృజించి శ్రీకృష్ణసహాయుండవై మమ్ము వధియింపవచ్చితివిగా! అన్నయ్యా! ఆ మహాదురాచరణుఁ డనేకపర్యాయములు ధైర్యమున మనపై వచ్చుచున్నాఁడు. వాఁడు ఘోషయాత్రకు వచ్చి గంధర్వపరిభూతుఁ డగునప్పుడు వానిని మనము రక్షించితిమి. అప్పుడు మన ముపేక్ష యొనర్చినచో, గంధర్వు లామదాంధుని బంధింతురుగదా! అయిన నేమి? ఈమహాస్త్రమున నాసూర్తుని సమవర్తిపురమున కంపెద.

మహాస్రగ్ధర

తొలుదొల్తన్ రాజరాజు న్దనిమి దురమున న్దుష్టనయ్యంగరాజు
న్గలహీనున్దుస్ససేనున్గురుసుతశతమున్ శోణిపాల్సేసి యంతన్
లలనారత్నంబు కృష్ణన్ బట్టిచిన యవమానమ్ము నేసి గి ధాత్రీ
తలము స్నికిచ్చువాఁ డస్దరణిపతి యదిమీఁ దన్ననున్బంపు వేగన్.

అర్జు—అన్నయ్యా! శాంతింపుఁడు! శాంతింపుఁడు!

యుధి—తమ్ముఁడా! ఊరకుండుము! దుర్యోధను నభిప్రాయ మెఱుంగ దను. ఏకార్యమునకు వేగిరము పనికిరాదు. అతఁడొకమంచితలంపున వచ్చెనేమో?

భీము—మంచితలంపు నాతని దహనముచేసినను గానఁబడదు.

యుధి—మఱియు క్షత్రియధర్మంబు ముందు యుద్ధమునకు సన్నాహింపదు.

భీము—(కోపముతో) ఆబాల్య విరోధిత పాండవుఁ డగు మూర్ఖుఁడును, విషభోజనంబు పెట్టిన ఖలుఁడును, విషోరగంబులఁ గరపించిన పాపాత్ముండును, జలంబున బాఱఁద్రోయించిన దుర్మార్గుండును, ద్రుపద రాజపుత్రీవసన కేశాకర్షణుఁ డగు నికృష్టుఁడును, మనలఁ గపట దురోదర పరాజితులఁ గావించిన నీచుండును నగు దుర్యోధనుఁడు మీకాప్తుఁడు. భవదాజ్ఞాపాశబద్ధుఁడనై యసమర్థుఁడనైతిని గాని లేకున్నచో—

అర్జు—అన్నయ్యా! ఇది వేళగాదు. ఆకర్ణుఁ జూచి నే నెట్లూరకుండ గలనోగద! రంగత్తుంగతరంగసంగతంబగు తరంగిణిం జొచ్చి పంకజంబుల నిర్మూలనంబు జేయుమాతంగంబట్లు, కురుసైన్యంబులఁ జెండాడెదఁ గాని సమయముగాదు.

యుధి.—తమ్ములారా! కర్ణదుర్యోధనులపై నాగ్రహింపకుఁడు.

భీము.—సరే! మీయిష్టము (అని ముఖము పెడమఁ ద్రిప్పుచున్నాఁడు)

[అప్పుడు కర్ణదుర్యోధనులు ప్రవేశించుచున్నారు]

దుర్యో—అంతటిదృఢతరస్నేహపాశబద్ధులగు కృష్ణార్జునులకు విరోధము గల్గుట యత్యంతాశ్చర్యమే. అంగరాజా!

తే. గీ. పార్థుఁ డల కృష్ణునకు బహిఃప్రాణమండ్రు
కృష్ణుఁ డల పార్థు నర్ధశరీరమండ్రు
వారి కిప్పుడు వైరంబు వచ్చె ననఁగ
నమ్మఁజాలక యున్నది నా మనస్సు.

కర్ణ—రాజా! కృష్ణుఁడు పాండవులతో విరోధించెను కారణం బిది. చతుర్దశాబ్దముల బాండవధార్తరాష్ట్రులకు నత్యంతదారుణసంగ్రామంబగు. కృష్ణుఁడు పాండవమిత్రుఁ డగుటచే నప్పుడు తత్పక్షంబునఁ జేరవలయును. చేరినచో మన కోడును. అందుచే నిప్పటినుండియు వారితో విరోధసంపాదనముచేసి యాసమయంబున మనతో గూడి యాత్మప్రాణసంరక్షణంబు చేసికొనఁదలంచెను.

దుర్యో—శహబాస్; అంగరాజా! లెస్సగా నాలోచించితివి? కాని నాయభిప్రాయ మెఱుఁగుదువా? ఆబాల్య ధార్తరాష్ట్ర కల్పితాపత్పా రావార మగ్నులుగాక పాండవేయులు వర్ధిల్లుటకు శ్రీకృష్ణుఁడు కారణము. అట్టి శ్రీకృష్ణుని పాండవులసహాయులమయి మన మంత మొందినచోఁ గౌంతేయులొక్క ముహూర్తంబున మడియింపవచ్చును. ఆతలంపున వచ్చితిని గాని పాండవులపై దయచే నేను రాలేదు. అదిగో ధర్మనందనుఁ డచ్చట నున్నవాఁడు. వానిదగ్గఱ కరిగెదము.

యుధి—తమ్ములారా! కర్ణదుర్యోధను లిట వచ్చుచున్నారు. ఏమనఁ బోకుఁడు.

దుర్యో—అన్నయ్యా! ధర్మనందనా! వందనము. వందనము.

కర్ణ—రాజా! జయమగుగాక! జయమగుగాక!

అర్జు—(తనలో) ఈ గాండీవనిర్ముక్తశరములచే నాచేతులు ఖండించిన బాగుండును?

యుధి—దుర్యోధనా! బంధుమిత్రయుతముగ నీకు కుశలమే గద?

భీము—(తనలో) యోగక్షేమవిచారకులైన మీరింపుండఁగఁ గొఱతయేమి?

యుధి—అంగరాజా! నీకభ్యుదయమే?

అర్జు—(తనలో) ఆనురాత్ములకభ్యుదయమే నిరంతరముగలుగుచుండును.

దుర్యో—ఆ! బాంధవవర్గ[illegible] నాకుఁ గుశలము. మీకు మంగళమా?

కర్ణు—రాజా! నాకు క్షేమమే! మీకు మంగళమా?

యుధి—(దుర్యోధనునితో) ఏమి చెప్పుదును? మా యోగక్షేమము లిట్లున్నవి.

సీ. సంతానములు మాకు సంతానములు గాఁగఁ
జింతలవి నిరంత చింతలుగను
సహకారములు మాకు సహకారములుగ మా
రేఁడులన్నియును మా రేఁడులుగను
మాకందభూజాళి మాకంద మగుచుండ
ద్విజతతుల్పిచ్చలు ద్విజతతులుగ
భూధరావళి యాప్తభూధరావళిగాగ
వనములే యుద్యానవనములుగను
నాఁడు కల్లజూదమునందు నోడుటాది
నీవలకు నొక్కరీతిని గేవలమ్మృగ
ములముగాక కేవల మనుష్యులముగాక
బ్రతుకుచున్నాము తమ్ముఁడా వనములందు

భీము—దుర్యోధనా! యుష్మత్కల్పితానేక మాయాసముద్ర మగ్నుల మగు మాపై దండెత్తవచ్చితివా? నిర్హేతుకజాయమానప్రేమాతిశయమున మత్సహాయమునకు వచ్చితివా? అట్టి దుర్బుద్ధి నీకుదయింపదు, గాని—

దుర్యో—అన్నయ్యా! గత విషయ ప్రసంగమేల! మన మిరువురము భ్రాతృతనూభవుల మగుటచే, మనలో మన మెట్లు గలహించినను నన్యుఁడగు శ్రీకృష్ణుఁడు మీపై వచ్చుటనుఁ జూచి యుపేక్షింపఁ బాడిగాదని మీసహాయార్థమై కురుసైన్యంబులతోడను భీష్మాదులతోడను వచ్చితిని.

భీమ—శ్రీకృష్ణుం డన్యుండును నీవు బాంధవుండవునా?

యుధి—తమ్ముఁడా! దుర్యోధనా! చక్కని పనిచేసితివి. నీకు బంధుప్రేమ గలదు.

అర్జు—(తనలో) మీకొఱకే యిట్లనుకొనుచున్నారు.

కర్ణ—ఈ సుయోధనున కనంతబంధుప్రేమ గలదు. నాఁడు ఘోషయాత్రాసమయమున వీరికి మీరొనర్చిన మహోపకారము స్మరణకుఁ దెచ్చికొని మీకు సహాయము చేయుఁదలఁచి వచ్చె.

అర్జు—కర్ణ! అంగరాజా! ద్రౌపదీ వసనధమ్మిల్లాకర్షణము చేయునపుడును, ద్రౌపదీ పరిహాసకాలమునను, ఘోషయాత్రాసమయమునను మీ బంధుప్రేమ ఏమైనది? నేఁడును దురుద్దేశముగాని మఱియొకటిగాదు.

దుర్యో—(తనలో) ఈతఁడు నా యభిప్రాయము నెఱింగెనాయేమి?

(తెరలో గలకలము)

యుధి—అదిగో మహాత్ముఁడగు శ్రీకృష్ణుఁడు సైన్యముతో వచ్చెను.

భీము—సరే! రానిమ్ము మనము యుద్ధసన్నద్ధులమై యున్నాముగద!

దుర్యో—గదాదండ మిదిగో! కృష్ణు నిటు రానిమ్ము.

కర్ణ—జేనా బలరాము సుధాపానమునకు పిలువను, రానిండు.

అర్జు—(ధర్మరాజుతో) అన్నయ్యా!

ఆ. వె. మూఁడు కన్నులవాని ముగ్గరంబున గెల్చి
వేయి కనులవాని వెఱపుమాన్చి
ఖ్యాతిగాంచినయట్టి సితవాహుఁడున్నాఁడు
తమ్మికన్నులవానిఁ దాఁక నిపుడు.

[అప్పుడు శ్రీకృష్ణబలరాములు ప్రవేశించుచున్నారు]

యుధి—తమ్ములారా! వాసుదేవు నెదుర్కొందము రండు. (అని తమ్ములతో లేచి యెదురు నడచి) యదుకుంజరులకు స్వాగతము!

కృష్ణ—కురువృషభునకు సంతోషము.

బల—రాజా! యుధిష్ఠిరా! నీ కభ్యుదయమగుగాక!

కృష్ణ—ధర్మరాజా! నీ సహాయార్థులై భీష్మద్రోణ సమేతముగ కురు సేనలు సయితము వచ్చియున్నవి. ఇంక గయుని విడువరుగదా?

యుధి—ఎట్లు విడుతును. ధర్మవిరుద్ధమని నీవెఱుఁగవా?

భీము—సమస్త వేదాంతవేద్యుఁడవగు నీవది సమగ్రముగ విచారింపుము.

అర్జు—బావా! గురుజనసమ్మతకార్యము గాదు.

నకు—కానియెడల యుద్ధసన్నద్ధుఁడవు గమ్ము.

దుర్యో—గురువులగు మీతో యుద్ధ మొనరింపవలసివచ్చె క్షమింపుడు.

కర్ణ—ఖడ్గము ధరింపనంతవఱకు గురుబంధు విచారము. ఆవెనుక లేదు,

భీము—దేవా! అజాతశత్రూ! ఇంక మాకు సమర సన్నాహమున కనుజ్ఞ నిమ్ము.

యుధి—ఉభయులకు నిర్విఘ్నముగా రణమగుగాక!

(అప్పుడు కృష్ణార్జునులు తక్కఁ దక్కినవారందరు నిష్క్రమించుచున్నారు)

కృష్ణ—అర్జునా!

తే. గీ. తలఁపవైతి నీకును నాకుఁ గలుగు చెలిమిఁ
దలఁపవైతి చుట్టఱికపు ధర్మమైన
ఫాలనేత్రునిఁ గెలిచిన బంటవగుటఁ
దలఁచినాఁడవు గాఁబోలు దర్పమొకటె.

అర్జు—అయ్యా!

తే. గీ. దర్పముగలాఁడనంచు నేఁ దలఁపలేదు
పూర్వమైత్రినిఁ దలఁపక పోవలేదు
మానధనుఁడ నగుట, నీకు మఱఁది నగుట
దలఁచినాఁడను క్షత్రియ ధర్మమొకటె.

కృష్ణ—అర్జునా! నా మేనత్త కుమారుఁడవై నాయనుంగు సహోదరి యగు సుభద్ర పెనిమిటివై మఱందివై యాప్తమిత్రుండవైన నీ కింత దురాచరణంబు కర్తవ్యమే? అఖిల రాజలోకములలో నాకు బరాభవము దెచ్చుట నీకు భావ్యమే?

అర్జు—స్వామీ! యుష్మద్ద్రోహము గోచరముగాని యంశము చతుర్దశ భువనములయందును లేదు. నేను నీతో కలహోత్సాహినై యుంటినో, లేక యీ యనివార్యమైన మనకు దుర్భర విచారాక్రాంత చేతస్కుండ నైతినో నీవ యెఱుంగుదవు; నేననేక విధంబుల నీతో స్పష్టీకరింపనేల?

కృష్ణ—అవును. అనిమిత్త విరోధములకు నీవణుమాత్రవిచారము నీకుఁ గల్గిన నింత సాహసమునకేల సమకట్టెదవు? ఆబాల్య ప్రవర్ధమాన స్నేహులమగు మన కిర్వురకు పగ గల్గుటకు భువనములెల్ల నత్యంతాశ్చర్యము నొందుచున్నవే? నీహృదయస్థితాభిప్రాయమును నీ లోకవిరుద్ధకార్యములే చెప్పుచున్నవి. ఈ కృష్ణ సాత్యకి బలరామ ప్రముఖులు నివాత కవచ కాలకేయాది దానవ వీరవిజయుండగు నీ ప్రథితప్రతాపానలమునందర తృణప్రాయులైయున్నారు. మేమెంత తేజోవిహీనులమైనను నీ బావమఱందులము గాక పోముసుమా?

అర్జు—దేవా! అనిమిత్తజనిత యాదవపాండవ వైరానలదందహ్యమానమగు నాహృదయారవిందము నీనిష్ఠురాలాపములచే నేల మఱింత బాధించెదవు?

కృష్ణ—అర్జునా! నేబాధించెదున దేమి? అదియెల్ల స్వయంకృతాపరాధమే కాని మఱియొండు గాదు. నాచేతనైనంతవఱకు సుభద్రాద్రౌపదులచే రాయబారమంపి యెట్లయిన సంధియొనర్పుమని యడిగినను నీవియ్యకొనక తుదకింత దెచ్చితివి. ఇప్పుడు నేను స్వయముగా బ్రతిమాలుచున్నాను. వియ్యము మాని కయ్యమున కియ్యకొనఁజూచుచుంటివి.

అర్జు—నేననేకవిధముల నీమృదుపదారవిందవందన మొనర్చి ప్రార్థించితినని సుభద్రాద్రౌపదులతోఁ జెప్పి పంపించితిని. అయినను నీవు క్షమింపవైతివి.

కృష్ణ—అయ్యో! క్షమించెడువాఁడను నేనా?

సీ. ధార్తరాష్ట్రులు వృకోదరు నీసుమెయిఁ బంపి
విషభోజనంబులు పెట్టునాఁడు
నెనరొకింతయు లేక నిదురించుతఱి వాని
నంబులఁ బఁద్రోసి యలరునాఁడు
వారణావతమందుఁ జేరిచి మిమ్మెల్లఁ
గౌరవుల్ లక్కయిల్ఁ గాల్చునాఁడు
కొలువులో యువరాజు గురుజనంబుల మ్రోల
నువిదగట్టిన కోఁక లొలుచునాఁడు
రాజసూయార్థమై బృహద్రథ తనూజు
భీమసేనునిచేతఁ జంపించునాఁడు
మీకుఁ జుట్టంబనైతినిగాక; నేఁడు
బాంధవుఁడ నౌదునే నేను ఫల్గునుండ.

కృష్ణునితోఁ బనిదీఱినది గావున నతనిని మీరు నిరాకరించుచున్నారు. ఏఱుదాఁటి తెప్ప గాల్చినట్లయ్యె. ఇట్లు కృతఘ్నుఁడ వగుదువని యెన్నఁడెఱుఁగ.

అర్జు—నీవనేకోపకారముల నొనర్చి విపన్నులగు పాండవులను గాపాడిన మాట నిజము. వానిఁ దలఁచి యిప్పుడు మమ్ము చెప్పిన కార్యమేమి? మేము కృతఘ్నులమో కామో జగ మెఱుంగు. అయినను ప్రస్తుతాంశ విచార మొనర్పవలయు గాని గతజలసేతుబంధన మేల?

కృష్ణు—అంతు పేర కోర్కెస[illegible] [illegible] పదగా.

చ. చెలిమి యొనర్చినార [illegible] పాయుటా
జలజదళాక్షులం గలసి [illegible] యున్నదైనమున్
మెలఁగితి మొక్క ప్రా[illegible] రెండు [illegible] గాసనేఁడును
ద్దలమఱఁదిః గయున్వి[illegible] గఁ జేటుబఱాప్పు నిన్ననిన్.

అర్జు—దేవా! [illegible] దేకనే కాని యల్ప జ్ఞానసమేతమనస్కుఁడ నగు నా [illegible] శోకము మన్నగి

తే. గీ. మిగుల నుపకారియైనను మిత్రుఁడైన
గానిపని సేయుమన [illegible] నరుఁడు
అరసి పాలిచ్చి పెంచిన [illegible]మైన
విషము బెట్టినఁ గు[illegible] ప్రియ[illegible]ందు?

కావున నీమాట [illegible] క్షమింపుము.

కృష్ణు—అర్జునా! దేహం[illegible] అనిత్య[illegible]. [illegible] శాశ్వతంబు. ఆశోపకారము లొనర్చిన నన్ని [illegible] జగంబుల జనంబులు బులునిశ్చాచంద్రతారార్కమై విశ్వాసఘాతకుఁడని నిందింతురు. నింద బహు కష్టము గావున గయుని విడువుము.

అర్జు—

శా. దేవా! నీవనిన ట్లనిత్యమ యగుం దేహంబు సంసారమున్
జీవంబున్ క్షణభంగురములు [illegible]న శ్రీ బుద్బుదప్రాయమౌ
భావంబందిది నేనెఱింగియు గయు న్వర్జించునేని న్ జనుల్
హా విద్వచ్ఛుడధర్మచిత్తుఁడనరే యాచంద్రతారార్కమున్.

ప్రజలు కృతఘ్నుఁడని నన్ను నిందించుటకంటె సగర్వాత్ముండని యొక్కఁడుగా నిందింతురు. అనుడి కోర్వజాలంగాన గయుని విడువను.

కృష్ణు—అర్జునా! ఈ యల్పుని నిమిత్తమై నాతో వివాదమున కియ్యకొంటివేని నీకు రానున్న లాభములనేకములు చెడిపోవు. ఈసమయంబున నన్ను మెప్పింతువేని నీకీధరామండలమంతయు పట్టంబు గట్టెద. నిన్ను దేవదానవమానవాదులలో నసమానచరిత్రునిగా నొనర్చెద. క్షత్రియస్వామిఁడ వైతివేని యట్లు చేయుము. సామ్రాజ్యసంపాదనమే యుత్తమరాజధర్మముగద!

అర్జు—మాధవా! ఈ సామ్రాజ్యమున్నది దుష్టశిక్షాధ్యక్ష్యములకును, ధర్మమార్గవర్తనులకును సాటిమేటి మహేంద్రునకు భోగార్హతను శరణాగత సంరక్షణాది ధర్మకార్యాచరణమునం గలిగినంతటి యోగ్యత మానవుండు సర్వంసహా పరిపాలన మొనర్చునపుడుం గలుగదు. రాజ్యపాలకుండు త్రిలోకములం బూజ్యుండు. అదియును మనుజుల చేతనే ధర్మపథగామి యగుభూపాలుండు పూజ్యుండు. నామనంబున ధర్మేతరవృత్తి నొల్లను.

మ. చనినా రెందఱొ చక్రవర్తులు మహీచక్రంబుఁ బాలించి ధ
ర్మనిరూఢిన్, జనినట్టి షోడశ మహారాజుల్మహేంద్రాభులై
చనుచో వారలు మూటగట్టుకొని యైశ్వర్యంబు గొంపోయిరే?
యనఘా రాజ్యములేల వైభవములేలా ధర్మముల్లేనిచోన్.

కృష్ణ—ఆహాహా! నీవంతి ధర్మమార్గసంచారివి; నేనంత యధర్మోపదేశకుఁడనా? కాంతారనివాసులగు యోగీంద్రులకన్న విరాగివలెఁ గన్పట్టుచున్నాఁడవు. అంత రాజభోగపరాఙ్ముఖుండ వైనచో రాజసూయాది మహాధ్వరంబులఁ జేసి రాజసంఘంబుల వధింపనేల? తద్ధనరాజ్యంబుల గైకొననేల? ఆమాటల కేమి గాని నేనొక్క యంశంబు జెప్పెద వినుము.

అర్జు—ధర్మవ్యతిరిక్తము గాకున్నచో వినియెద.

కృష్ణ—ధర్మమనగా నెట్టిది?

అర్జు—శాస్త్రదూష్యము, లోకవిరుద్ధము గానిది ధర్మము.

కృష్ణ—లోకాచారమునకు ధర్మమునకు సంబంధము లేదు.

అర్జు—అట్లయిన నామనస్సున కిష్టమైనచో వినియెద.

కృష్ణ—నీకిష్టముగానిది ధర్మము కాదా యేమి?

అర్జు—అవునో? కాదో? ఈ వితర్కమేల? చెప్పదలఁచినదానిం జెప్పుము.

కృష్ణ—నీవును నేనునుఁ బ్రాణమిత్రులము; బంధువులముగదా?

అర్జు—ఆమాటయం దబద్ధమేమున్నది?

కృష్ణ—అట్టియెడ నాకపకార మొనర్చిన దురాచారుండు నీకు గూడ నపకారము చేసినట్టు గాదా? నాకఖిలలోకముల నవమానము సంఘటిల్లినయెడల నది నీకు సంప్రాప్తమైనట్టు కాదా? సమస్త విషయములందును నేను నీకార్యముల నావిగా భావించుచుండ నీవిట్లు చేయవలెనా? నేవధించెద నన్నవానికి నీవు శరణొసంగవచ్చునా? మన యుభయుల మాదురాత్ముని దండహస్తునిపాలి కంపవలెను.

అర్జు—నీ వానతిచ్చినదంతయు నిజము కాని యధర్మమువలన నేను భయము పడుచున్నాఁడను.

కృష్ణు—నీకట్టి భయంబు వలదు. నేను నీకు వయోజ్యేష్ఠుఁడను. గురుజనంబు లానతిచ్చునప్పుడు, కొండిక వాఁడు ధర్మమని యధర్మమని విచారింపక యేపనియైనం జేయఁదగు. తొల్లి భార్గవరాముఁడు పితృనియోగంబునఁ దల్లితల గండ్రగొడ్డటఁ ద్రెవ్వనేసె. దీర్ఘతమునితనయులు మాతృశాసనంబునఁ దండ్రిని జలములఁ బాఱఁదోసిరి. కావున ధర్మసూక్ష్మంబు నెనసి వర్తింపుము.

అర్జు—దేవా! అధర్మనీతుల నుదాహరణముగఁ గొననేల?

సీ. అనినమాటను దప్పుట నుచితంబని గదా
దశరథేశుఁడు కాలధర్మమొందె
నిత్యసూనృత వచోనియతుఁ డౌటనె గదా
మన హరిశ్చంద్రుండు మాలఁ గొలిచె
నాడి తప్పుట దోసమని గదా కొంకక
శిబి మేనికండలు చెండి యిచ్చె
సత్యవాక్పాలనాసక్తి గల్గుటఁ గదా
కువలయంబును బలి గోలుపోయె
నంతదూరము పోనేల యబ్జనాభ!
తనదు పలుకులు నిలుపంగఁ దలఁచికాదె
యఖిల సంపదలకు బాసి యడవులందు
దగని యిడుమలు గుడుచు మాధర్మరాజు?

కృష్ణు—నే నెన్ని విధములఁ జెప్పినను మూర్ఖత విడువకున్నావు. మన పూర్వవృత్తాంత మెఱిఁగించెద నించుక వినుము. బదరికావనమం దత్యంత నిష్ఠాగరిష్ఠులైన నరనారాయణు లిర్వురు తపఃపరతంత్రులై యుండుదురు. అందు నరాంశమున నీవును, నారాయణాంశమున నేనును సకల సర్వంసహా భారావతారణార్థంబు పాండవ యాదవ వంశంబులందు గ్రమంబుగ నుదయించితిమి. నా వాక్యముల యాథార్థ్యము తెలియంగగోరెద వేని చూడుము. (అని కనుల దుడుచుచున్నాఁడు)

కృష్ణ— [illegible] మహాత్మా! చూచితిని. ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి!

తే. గీ. ఇంతకాలము ముసలమున్న నవతరించి
యింత వానికి నెనసెహితుండ నగుచు
నెంతలెంతలో కార్యంబు లెనసిచేసి
యింతటి యకార్య మొనరింప నెట్టులోర్తు.

కృష్ణ— అర్జునా! మాత్రమును నసత్యమే తెచ్చెనా? అనేక విధముల నుపాయములచే బోధించినను [illegible] జెవిం బెట్టక సమరోత్సాహైకపరతంత్రుండవైతివి గదా! ఇదిగో! నాచేత సురాసుర యక్ష రాక్షస కిన్నర పన్నగ సిద్ధసాధ్యవిద్యాధరగంధర్వగణంబులైన సంగ్రామంబున కియ్యకొనరు నీవు బాలుండవు ప్రాణంబుండ [illegible] మహాదానవు లనేకులు నా చక్రానలజ్వాలల గ్రమ్మిరి. చక్రమహిమం బించుక వినుము.

9035

సీ. నీలకంధర మహానిశతశూలముఘాటి
కోర్చిన నొకవేళ నోర్వవచ్చు
ప్రళయకాల పయోద భయదనిర్ఘాతాలి
సైచిన నొకవేళ సైపవచ్చు
మృత్యుదేవత నోటి రెండుకోఱలఁ జిక్కి
బ్రతికిన నొకవేళ బ్రతుకవచ్చు
వాడబానల శిఖాజ్వాలి కావలిమోల
నిల్చిన నొకవేళ నిలువవచ్చుఁ
గాక సైరింపవచ్చునే కదనమందు
శివునికైనను శారదాధవునకైన
గుహునకైనను శతకోటివహునకైన
జండతను సాటిలేని నాచక్రధాటి.

అర్జు— మాధవా! క్షత్రియవంశసంజాతుడనై ఖడ్గంబు హస్తంబున ధరించి యుద్ధసన్నద్ధుండనై యుండ నింక వేఱ యడుగ నేల? దేహత్యాగమున కియ్యకొనినస్లే.

కృష్ణ— ఓయీ ఫల్గునా! నేననంతకోట్యవతారధారినై రక్షోరాజవర్గంబుల వధియించితిని. విధి విధ్దెలఁ గాని గమనపడిగ జలధిఁబడిన దుడుకు సోమకుని

గడతేర్చి వేదంబులు వేధ కొసంగిన మీనమూర్తిని. క్షీరసాగర మథనకాలంబున మందరోర్వీధరమెత్తి సురాసురుల సంరక్షించిన కూర్మరూపుఁడను. ఇంక ననేకావతారంబుల నెత్తితిని. నీకొక్క తార్కాణముఁ జూపెద! అట్టి మహా మీనావతారము ప్రళయకాలమందు నిజదంష్ట్రాతలంబున నిలిపె. అదె రత్నాకర మధ్యంబున నా మీనమూర్తిం జూడుము.

[అప్పుడు సముద్రములో మత్స్యావతారము కనఁబడుచున్నది]

అర్జు—(చేతులు మోడ్చి) మహాకల్పావసానకాలోద్వేలాభీల మహారత్నాకర సంచారపరాయణ! సోమకాసుర దుర్వారగర్వాంబుద మహాఝంఝానిలా! జగత్ప్రళయ సమయ సప్తమహర్షి సమన్విత లోకాధార! పాహిమాం, పాహిమాం, దేవా! శ్రీకృష్ణ! నీయనుగ్రహమున మహాయోగీంద్రదుర్లభుఁడగు శ్రీమన్నారాయణు ప్రథమావతారదర్శనము గలిగినది. ధన్యాత్ముండనైతిని.

కృష్ణ—అర్జునా! ఇప్పటికైనను మదీయ ప్రతాపజ్ఞానము గలిగినదా? గయుని విడిచెదవా?

అర్జు—ఓ మధుసూదనా! నీయవతారసందర్శనానంతరమున నాకు సమరోత్సాహ మధికమగుచున్నయది. ఎట్లనిన? నీవు సమస్త భూతాంతర్బహిస్సంగతుఁడవు; అనంత బ్రహ్మాండమండితోదరుఁడవు; నిఖిల చరాచరపతివి(?)ఁడవు; పరాత్పరుఁడవు. అట్టివానిని

మ. నినుఁగయ్యంబున నిల్చి గెల్చితిన యేనిం గాంతులోకత్రయం
బున మున్నెవ్వరుఁబొందఁజాలనియశంబు న్నాకయుద్ధంబునన్
నిను నిర్జింపఁగలేక కూలితినయేని న్నీదు హస్తంబునన్
ప్రణుతిం గాంచుచుజూరగొందుఁగద వీరస్వర్గమున్ హాయిగా.

కావున రణమే నిశ్చయించుకొంటిని.

కృష్ణ—(తనలో) ఎన్నివిధంబుల బోధించినను నీతండు మనోవికారముఁ జెందకున్నవాఁడు. ఇంక నీతనియెడఁ గాఠిన్యము వహించి చూచెద. (ప్రకాశముగా) అర్జునా! యెన్నివిధంబులఁ జెప్పవలయునో యన్నివిధంబులఁ జెప్పితి. కాని నీమనంబు వివేకము నొందదయ్యె. ఇంక నీమనోనిశ్చయ మెద్దియో చెప్పుము.

అర్జు—మాధవా! గయుఁడు నిరపరాధుం డగుటచే నవధ్యుఁడు.

కృష్ణ—(కోపముతో) మూఢుఁడా! ఆ గయుండు నిరపరాధుఁడా? అట్లయినచో లోపంబు నాయందున్నట్లున్నయది. ఇంత దూరాచరణుఁడవని మున్నెఱుంగక బలరామాదియదుపుంగవులతోఁ గలహించి నా చెలియలు సుభద్రను నీకిచ్చి వివాహము చేసితిని.

అర్జు—(కోపముతో) నీచెలియలిని నాకేల యొసంగితివి? మఱియొక మహారాజకుమారున కర్పించ లేకపోతివా! ఇంతమాత్రపు కన్య దొరకకపోయిన యెడల బ్రహ్మచారినై యుందునే?

కృష్ణ—ఓ కృతఘ్నుఁడా! నీ వాప్తబాంధవుఁడవని ధార్తరాష్ట్రులతో నీమూలమున నిర్హేతుకముగ వైరముఁ దెచ్చుకొంటిని. ఇంతవాఁడవని నాఁడే యెఱిఁగినచో జాగరూకతతో నుండియుందును గదా!

తే. గీ. వేమునకుఁ బానకము వోసి పెంచినట్లు
ద్రాఁచుబామును బాలోసి గాచినట్లు
చిన్ననాఁటనుండియు నేను జేయు మేలు,
పార్థ! నీదెస యెంతయు వ్యర్థమయ్యె.

అర్జు—వాసుదేవా!

తే. గీ. కదళిలోపలఁ జక్కెర కలపినట్లు
బూడిదను మంచిపన్నీరు వోసినట్లు
వినయగర్భితమైన నా విన్నపంబు
నిష్ఫలం బయ్యె నీదెస నీరజాక్ష!

కృష్ణ—ఓరోరి పరాక్రమ లవ దుర్విదగ్ధ! నీ దుర్వినయ ప్రసంగంబులు చాలును. గర్వాంధుఁడ వగు నీవు నాకు బాంధవుఁడవు కావు నీ ముఖదర్శనము పాతకహేతువు. నీకా కళంకుం బామ్ము. (అని తన్నుచున్నాఁడు)

అర్జు—దేవా!

సీ. గజ్జెలందియలును ఘల్లుఘల్లని మ్రోయ
నహిమౌళిఁ దాండవం బాడెనెద్ది?
భువనపావనమైన దివిజస్రవంతికిఁ
బ్రభవకారణమౌచుఁ బరఁగెనెద్ది?
స్వారాజ్యమును గొన్న వైరోచనునిఁ ద్రొక్కి
పాతాళభూమికిఁ బంచెనెద్ది?
పతిశాపవశమున గతిలేక పడియున్న
చట్రాతి నాతిఁగాఁ జలిపెనెద్ది?

యాదిలక్ష్మి నిచ్చెడువేళ నద్రిరాజు
కనకపుంబళ్లెరంబునఁ గడిగినట్టి
యట్టి నీపాదపంకజం బమరఁబడిన
నాకతినదేహమును దాఁకి నవయుచుండు.

కావున నీచరణారవిందంబు చేఁ ద్రొక్కఁబడ నోపను! వలదు నెమ్మి.

కృష్ణ—ఓరీ! మూఢుఁడా! నివాతకవచ కాలకేయాది మహాదానవ వీరు లను సంగ్రామరంగంబున భంగము నొందించితినని మహాబలవంతుఁడ ననుకొంటివి? కోపలజ్జాపరాక్రమహీనుండవై పొంద ముప్పైన ననుచుంటివి. ఇదియా నీ వివేకంబు,

అర్జు—(కోపముతో) ఏమేమీ నేను లజ్జాపరాక్రమహీనుఁడనుగా? మదీయ దుర్వారప్రతాపాదులు నీకెఱుఁగవా? ఇంద్రాగ్నియములు లగు దివ్యా స్త్రంబులు నాచేత నున్నవి. ఇంకను సాంబశివుని మహిమచే నా కొసఁగిన కరుణా కటాక్షదత్త పాశుపతాస్త్రం బిదిగో!

కృష్ణ—ఆఁ! నీపాశుపతాస్త్రమహాత్మ్యంబును దివ్యాస్త్రపటుత్వంబును నడుగనేల? అధమాధములై తేజోవిహీనులగు నివాతకవచ కాలకేయాసురులను గెలుచుటయుఁ దనకుఁ దానై యోడఁ దలంచి వచ్చిన శంకరుని నిర్జించుటయు నొక మహాప్రతాపంబనియా యూహించుకొనుచుంటివి? అదియునుఁ గాక నిండు మగ తనము లేక సగమాడుదియగు మహేశ్వరుఁడు ప్రసాదించిన యస్త్రములా మమ్ము వెఱపించునవి!

అర్జు—(కోపముతో) ఏమి రుద్రుఁడు నిండు మగతనము లేనివాఁడా! అతఁడు సగమాడుదియే యగుగాని నీవు పూర్ణముగ నాఁడుదాన వగుదువు. నిరంతరనారీలోలుఁడవు. నీవు శంకరుని పౌరుషము నెంచఁజాలవు. అజ్ఞానుని తుచ్ఛులగు నరకాసురాదులం గెలుచుట యనుకొంటివి కాఁబోలు!

కృష్ణ—అట్లనుకొనలేను. గురుబంధుజనసమక్షమున నిండోలగమునఁ బగతుండు భార్య నీడ్చి కోకలొలుచుచుండఁగ నప్రయోజకునట్లు చూచుచు నూరకుం డుట యనుకొంటి. సిగ్గునఁ దలవంచుకొనక యింకను ప్రగల్భములేల కొట్టెదవు?

అర్జు—మేము ధర్మమునకుఁ గట్టుబడి యుండుటచే నూరకుండవలసి వచ్చెను గాని మగంటిమి చాలక యూరకుంటిమా? ఈ యరణ్యవాసానంతరము మేము ధార్తరాష్ట్రశతనిర్మూలనము చేయునపుడే మా పరాక్రమ మెఱుఁగఁగలవు.

కృష్ణు—ఈ ప్రగల్భములు కేమి? మందాకినీనందన కుంభసంభవ రాధేయ ప్రముఖ వీరయోధకల్పితమగు ధార్తరాష్ట్రసైన్యము నీచే నవలీలగ నిర్మూలింపఁబడుట కంత తేజోహీనము గాదు. ఎన్ని మాటలో చెప్పెదవు? ఇప్పుడు నా చతుర్బాహువులబారినుండి తప్పించుకొనుము.

అర్జు—ఆ! నీ చతుర్బాహువులును, చతుర్లక్ష గోగణపరిపాలనంబున కైనను చతుస్సహస్రకామినీ వృథాలింగనంబులకైన నక్కఱకు వచ్చును. చతుర్దశ విద్యల నేర్చి చతురంగబలోపేతుఁడై చతురుపాయముల నెఱిఁగి చాతుర్వర్ణ్య ధర్మప్రకారమున జతురంభోధిపరీత భూతలముఁ జతురతతోఁ బాలించు విజయుని గెలుచుటకు నీ చతుర్బాహువు లుపకరించవు.

కృష్ణు—(మహాక్రోధముతో) ఏమీ! నీ వాచాలత్వము మేఱమీఱుచున్నదే? ఇట్లతిక్రాంత మర్యాదుఁడవై వదరుచున్న నీదు శిరస్సు నిప్పుడే మదీయ చక్రంబున నఱకివేసెదఁ గాచుకొమ్ము.

అర్జు—నీ చక్రాయుధప్రతిమానమగు గాండీవ మున్నది.

కృష్ణు—ఓయీ! మూర్ఖుఁడా! మృగములఁ జంపు కిరాతుని విధమున విల్లుచేఁబూనినమాత్రమున నెవరికి వెఱపు గలుగును?

అర్జు—నేఁ గిరాతుఁడను. నీవు గారడీ విద్యలవాఁడవు. అందుచేత నీ గారడీవానికరమునందుండు పెనమువంటి చక్రము ధరించిన నీవును హాలికునివిధమున నాగలి భుజమునఁ దాల్చు నీసహోదరవీరుఁడు బలభద్రుండును నాకు వెఱపుఁ గలిగింపఁగలరా?

కృష్ణు—ఓరీ! నిర్నిమిత్తమహత్పరివాదశీల! లోకైక పూజ్యుఁడగు మా యన్నమాట లిచ్చటఁ దడవనేల? మీ యన్నవలె మా యన్న జూదరి గాఁడు.

అర్జు—ఓ ఆత్మశ్లాఘపరాయణా!

క. మాయన్నకు మీయన్నకు
నేయంశమునందు సాటియే లేదుసుమీ:
మాయన్న ధర్మరాజగు
మీయన్న యధర్మరాజు మృషగాదు షౌరీ:

కృష్ణు—అతనిని మాకడఁ బ్రశంసింపకుము. తల్లి పుట్టినయింటిప్రశంస మేనమామలయొద్ద గాదు.

ఆ. వె. పేరు ధర్మరాజు పెనువేప విత్తండ్రు
మాట తేనెతేట మనసు విషము

నేతిబీరకాయ నీయుధిష్ఠిరశబ్ద
మెఱుకలేనివాని యెదుటఁ బొగడు.

అర్జు—చిరసహవాసము చేసియుఁ గప్ప బద్మసౌరభమును గ్రహింపఁ జాలనట్లు చిరపరిచితుఁడవయ్యు నీవు యుధిష్ఠిరాదులగు మత్సోదరుల సౌజన్యమును గ్రహింపఁజాలవైతివి. వేయేండ్లు తలక్రిందుగ దపముచేసిన మీరు మాకు సాటిరారు.

కృష్ణ—నిజము. నిజము. ఏలయన ?

సీ. నీచముచ్చము నాక రాచపాడి దొఱంగి
బిడియ మించుక లేక బిచ్చమెత్తి
జనవిరుద్ధంబుగ సైదోడు లేవురు
వెలఁది నొక్కర్తునే పెండ్లియాడఁ
గొలువుకూటమునందు గురుజనంబుల మ్రోల
సుదతిఁ బందెమువెట్టి జూదమాడ
సిరులెల్లఁ గోల్పోయి సిగ్గునఁ దలవంచి
కట్టుగుడ్డలతోడఁ గానకేగ
నీవు నీయన్నదమ్ములు నేర్తురిగాక
నేర్తురే మమ్ము బోటులు నిశ్చయముగ
జలధివలయిత ధారుణీచక్రమందు
మీసహోదరులకు సాటి మీరె సుమ్ము.

అర్జు—అవస్థాభేదము వచ్చునప్పుడు భిక్షాటనము నుచితముగాదు. ఇందుకు నీవే ప్రమాణము.

తే. గీ. అదితి కశ్యపులకు గుజ్జువగుచుఁ బుట్టి
యడుగుకొనలేదె నేల మూఁడడుగు లీవు ?
నీవు నేర్చిన విద్యయే నీరజాక్ష !
భిక్షమెత్తుట యిది క్రొత్తవిద్య గాదు.

కృష్ణ—భిక్షాటనము చేయఁగలవుగాని మేము చేసెడు మహాకార్యములు నీవు చేయఁగలవా ?

అర్జు—మీరు చేయుపనులు మేము చేయఁగలమా?

సీ. అల్లుఁడా! రమ్మని యాదరమ్మున నోల్వఁ
బంపుమామను బట్టి చంపఁగలమె?
జలకేళి సవరించు జవరాండ్ర కోఁకల
నెత్తుకపోయి చెట్టెక్కఁగలమె?
యిల్లిల్లుఁ దిరిగి వ్రేపల్లెలో మచ్చిలి
మిసిమిముద్దలు దెచ్చి మ్రింగఁగలమె?
గొల్లబొట్టెలఁ గూడి కోలసేకొని కానఁ
గదువుల నేర్పుతోఁ గాయఁగలమె?
తల్లిదండ్రులు పరుల కీఁదలఁచుకన్య
బలిమిమైఁ దెచ్చి భార్యగాఁ బడయఁగలమె
దుష్టులనువంక వీరులఁ ద్రుంపగలమె
అనపరాధుల దండింప నరుగఁగలమె?

కృష్ణ—ఓ యవివేకీ! మేము చేసిన యుపకారములన్నియు ద్వేషబుద్ధిచే నపకారము లెట్లయ్యెనో యట్లే మావిక్రమములీలలు నీకు దుర్నయములట్లు దోఁచుచున్నవి గాఁబోలు!

అర్జు—మీరు మాకొనర్చితిమని మాటి మాటికిఁ జెప్పుచున్న యాయుపకారము లేవియో వినఁగోరెద.

కృష్ణ—అర్జునా! అవి నీ కింతలో మఱపునకు వచ్చినవి. మయసభాప్రాప్తికి గారణుఁడను నేను గానా?

అర్జు—ఒక్కమయసభకే కాదు. పాండవధార్తరాష్ట్రనిర్హేతుక వైరమునకుఁ గూడ నీవే కారణుండవు. ఆ సభ నీవు మా కిప్పించుటచేతనే దుర్యోధనుఁడోర్వలేక మమ్మింత చేసె.

కృష్ణ—ఓయీ కృతఘ్నుఁడా! నీ దుష్పాండిత్యముచేత నాచేసిన మేలు కీడగుచున్నదని యీవఱకే చెప్పితిని.

అర్జు—ఉపకారాపకారములు విధినిర్ణీతములై సంభవించును గాని నీవు చేసెడు నదేమి? ప్రభాకర నిశాకర వంశోత్తంసులగు రాజన్యచూడామణులనెల్ల నెవ్వరు బాగుచేసిరి? వారిని నీవే రక్షించితివా?

కృష్ణ—అట్లయిన మీకొక్క మేలు నాచెప్పలేవా!

అర్జు—ఆ! యొనర్పకేమి? నీవు చేసిన సంధిచేత నే సాక్షిగ ... సంచారము, రాజ్యభ్రష్టత గలిగె. నీవనుగ్రహించుచుండినచో ... పాలనను గలిగి సుఖింతుమేమో?

కృష్ణ—అహా! దైవమాయా! అనేకవిధి సంపాత్రుల కిరువురము.

చ. కలహముపుట్టఁ దొంటియుపకారము లెగ్గులగుం బ్రియంబు నిం
మెలఁగెడు ప్రాణమిత్రులును మేటి విరోధులె యౌదు రెట్లనన్
జలివడకించు కాలమునఁ జక్కగ భానుని మెచ్చఁ బ్రాగియు
జ్జ్వలమగు వేసఁగిన్నరుఁడు భాస్కరతేజము మెచ్చునే యొకన్?

అట్లయిన నర్జునా! నీవు గయుని విడువవా?

అర్జు—(బింకముతో) నే విడువను.

కృష్ణ—నిశ్చయమే.

అర్జు—ముమ్మాటికి నిశ్చయమే.

కృష్ణ—అట్లయినఁ బచ్చుటకు నిశ్చయించుకొంటివా?

అర్జు—అది వేఱుమాట. జయాపజయనిగ్రహము నిచ్చెల్ల ... గలవు.

కృష్ణ—సరే! యిఁకఁ దెలిసినది.

కవిరాజవిరాజితము

చెడియెద వంచు ననేకవిధంబులఁ జెప్పిన యొప్పులు ద్రోసియుటన్
వెడవెడ బింకము లేటికి బోయెదు వీరరణంబునఁ జూడు మిఁకన్
గెడపెదనొక్కముహూర్తములోపలఁ గృష్ణుఁడు మిట్టిపుడాలమునన్
గటపటిసారి నినుం బ్రతిమాలెద గార్యముఁ దుంచినఁ గాదనుమీ.

అర్జు—

కవిరాజవిరాజితము

శరణము వేఁడిన భీరువు గానక శత్రున కిచ్చిన పక్షమునన్
ధరణి జనంబులు బ్రువ్వఁగ దిట్టరె ధర్మము దప్పితివంచు ననున్
మరణము నొందిన నీకరమందిట ద్రుందెద నంతియకాని మహా
నరకము భూజననిందను బొందగ నామన సొప్పదు సుమ్ము హరీ!

కృష్ణ—అట్లయిన నిన్ను నేను మన్నింపఁగూడదు. (అని చక్రము చేతఁబట్టుకొని కత్తి కుడిచేతఁ బట్టుకొని) ఇదె నా యీ ఖడ్గంబునకు నిన్నెఱ జేయుచున్నవాఁడ కాచుకొమ్ము (అని వేయుచున్నాఁడు)

అర్జు—(దెబ్బ తప్పించుకొని) బావా! నీ కేమైనది?

కృష్ణ—(కోపముతో) ఇదిగో నిదానించి చూచుకొమ్ము. (అని మరల వేయును.)

అర్జు—(మరల తప్పించుకొని) బావా! అపజయము నీదేకదా?

కృష్ణ—(రౌద్రముతో) హా! మూర్ఖచిత్తా! ఇదె కడతేరితివి. (అని గొట్టుచున్నాఁడు.)

అర్జు—(మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు)

కృష్ణ—(తెల్లపోయి కొంతసేపు చూచి) కటకటా! ఈ యర్జునుఁడు కడతేఱెఁ గాఁబోలు! కోపంబుచేత మనస్సు రాయి యగునుగదా!

తే. గీ. చుట్టములమీఁద నెనరును జూపనీదు
నెచ్చెలులమీఁది రాగంబు నిలుపనీదు
ధర్మమిది యధర్మ మిదంచుఁ దలఁపనీదు
క్రోధమేమి సేయింపదు కుపితుచేత.

అక్కటా! నేనెంత నకార్య మొనరించితిని!

తే. గీ. మనమలర మేలములనాఁడు మఱఁది యగుచుఁ
జిత్తరంజన మొనరించు చెలువుఁ డగుచు
బ్రాణమునకంటె నెక్కుడు ప్రాణమగుచుఁ
జెలఁగు నరుఁ జంపుకొంటి నాచేతులార!

ఎంత ధైర్యముఁ బూనుచున్నను నా శైశవ ప్రవృద్ధ స్నేహంబు కతమున ధైర్యంబు నిలువకున్నది. హా! పాండవమధ్యమా! హా! నివాత కవచ కాలకేయ మదాపహరణ ప్రవీణ! మాయాకిరాత ఫాలనేత్రజైత్రా! సుభద్రాకళత్రా!

చ. అవినయ బుద్ధినై మొదట నంబయు బంధులు కామినీజనుల్
బవరము సేయఁగాఁ జనదు పార్థునితో నని యెన్ని చెప్పినన్
జెవినిడ కీయకార్యమును జేసితి నక్కట; యింక నా సుభ
ద్ర వదన మెట్లు గాంతుఁ నిక ద్వారక కేక్రియఁ బోదు? ఫల్గునా!

ఆ. వె. ఎవనిమోముఁ జూచి [illegible] వారు
నట్టి పరమమిత్రుఁ డరిగెఁ గాన
నెవని కతనఁ గలిగె [illegible]
నడఁచి ప్రాణములను విడుచువాఁడ.

అయ్యో! ఇప్పుడు నా రాజ్య మేమిటి? రాజ్యలక్ష్మీ పరిత్యక్తప్రాణుఁడగు పార్థునిమిత్తము విచారించుటయే నాకిది [illegible]. కావున నిఁక నిటు చేసెద.

ఓగోరి గయుఁడా! ఇదిగో! చచ్చితివి. (అని వెళ్ళఁబోవుచున్నాఁడు)

[తెర లో]

హా! హతోస్మి! హతోస్మి!

అర్జు—(మూర్ఛ తెలిసి) ఓకృష్ణా! నిలు నిలు; దీనగతిని పరితప్తుఁడగు నీయర్జునుఁడు జీవించియుండ గయునిదెసకు నీవరుగఁగలవా?

కృష్ణు—(తనలో) ఈతఁడు నాగలి లేచెనని నా మనస్సునకు సంతసము గల్గుచున్నను వీని మొండితనమున మొదటఁ గొట్టునప్పుడు నాగలి లేవకుండఁ గొట్టెనని విచారింపవలసివచ్చుచున్నది. (ప్రకాశముగా) అర్జునా! నీవుండవు. గయుఁడుండఁడు.

అర్జు—మాధవా! ఇదిగోఁ గాచికొమ్ము. (అని బాణము విడుచుచున్నాఁడు)

కృష్ణు—(మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు)

అర్జు—(తెల్లఁబోయి చూచి) అహాహా! నా శస్త్రమెంత నిష్ఠురమైనది పాండవకులపరమాప్తుండగు కృష్ణుసహితము నాచేతఁ జంపించినది. హా! మాధవా! సత్యభామాధవా! పాండునందనక్షేమంకర! హా! చతుర్దశభువనగురూ!

చ. భుజగశయాన! హా! పరమపూరుష హా! యదువంశచంద్ర! నే
విజయుఁడ కన్నుఁదమ్ములను విచ్చి కృపామతిఁ జూడవేమి? నీ
భుజముల నాల్గిటం బిగియ కౌఁగిటఁ జేర్పవదేమి? లేచి ధ
ర్మజుఁ గనవేమి? నాయొసఁగుమన్ననఁ గైకొనవేమి? కోపమా!

అల్పపరాక్రమసమేతుండనగు నాచేత నే పడితివా? అయ్యో! ఎంతటి దుష్కృత్యము సంభవించినది. పరప్రాణసంరక్షణార్థమై బావను చంపితినను నపకీర్తి లోకమునఁ గలుగు గాఁబోలు! దైవమా! పాండురాజాన్వయక్షయమునకు

యాదవాన్వయ వినాశమునకు నీ కారణమైన వృత్తాంతము జరిగెఁ గాఁబోలు! హా! అర్జునపక్షపాతీ! నిను స్మృతిఁ బాసినచో కృష్ణా ద్రౌపదు లెవ్వరే దుఃఖింతురు. సకల నారీహృదయ రంజకమైన నీ [illegible] నిమిత్తము ముజ్జగములు వగచుఁ గాండుచే సకల జగత్త్రయమును కడు శోకము చెందెను.

సీ. యదుకిశోరప నిన్ను హతుఁజేసి దేవకీ
దేవి కెంతటి సార్తిఁ దెచ్చినాఁడ
రసికాగ్రగణ్యా! నినుఁ బాసి రుక్మిణీ
సత్యభామల కెగ్గు సలిపినాఁడ
నిగమాంతవేద్య! నిన్ జంపి తాపస
శ్రేష్ఠులదెసఁ దప్పుజేసినాఁడ
వంశపావన! నిన్ను బడఁగొట్టి సకలబాం
ధవకోటి కృపకేను దప్పినాఁడ
వాసుదేవ! నీవిట వేఁటునంగియైన
నస్తమించునుగద యాదవాన్వయంబు
అస్తమించునుగద పాండవాన్వయంబు
అస్తమింపనిదేది నీవస్తమింప?

ఒక మంచముననె బవ్వళించి యొక కంచమున భుజించిన మన కేకకాల మరణ ముచితము ఇదిగో నేనును నిన్ననుసరించెద. అత్యధిక ప్రయత్న మొనరించి గయుని రక్షించి ప్రతిన నెరవేర్చుకొంటినను మనశ్శాంతి మాత్రము నా కిప్పుడు కలిగినది.

కృష్ణ—(మూర్ఛ తెలిసి) గయుఁడా! నిలు నిలు; అర్జునా! యెందుఁ బోయెదవు?

అర్జు—(తనలో) కోరినట్లీతఁడు బ్రతికెను; కాని కలహాంతము గాలేదు. (ప్రకాశముగా) ముందు నన్ను గెలిచి పిమ్మట గయుని వెదకుము.

కృష్ణ—(మహాకోపముతో) ఏమీ ముందు నిన్ను గెలువవలయునా?

శా. నేనే శ్రీహరియంశసంభవుఁడనేని న్విశ్వనిర్మాణర
క్షానిర్మూలచణుండనేని యిదె లోకద్రోహి దైతేయస

తానారణ్యదవానలాయితకసత్ప్రదర్శనజ్వాలలన్
మేనింబాసి కిరీటి మస్తకము నామిం ద్రెంచ్చతన్ ఘోరునన్.

(అని చక్రము ద్రిప్పుచున్నాఁడు)

అర్జు—ఇదిగో నా ప్రతిజ్ఞ వినుము.

శా. నేనే సర్వజగన్నియామక భవానీభర్త పాదాంబుజ
ధ్యానైకాత్ముఁడనేని మజ్జనని లోకారాధ్యయౌ సాధ్వియౌ
నేనిం ధర్మసుతుండు సత్యనిరతుం డేనిన్ యశోదాసుతు
ప్రాణంబు ల్గొనుఁగాత పాశుపతదివ్యాస్త్రంబు మోఘంబుగన్.

కృష్ణ—అర్జునా! నీవు లేవు.

అర్జు—మాధవా! కన తేరితిని.

[తెర లో]

అహో! ఏమి! ఈ జగత్సంక్షోభము. ఆ! తెలిసినది. నరనారాయణులు అన్యోన్యసంహారకాభిలాషులై యున్నారు.

[అప్పుడు శంకరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

శంక—అర్జునా! నిలునిలు. నారాయణా! శాంతింపుము. శాంతింపుము (అని యిరువురం జెరియొక చేతం బట్టుకొని) నందనందన పాండునందనులారా వైరము చెల్లునే? మీ రెవ్వ రనుకొంటిరి?

తే. గీ. బదరికావనమందు దపం బొనర్చు
నరుఁడు నారాయణుఁడు జన్మములఁ గనిరి
వరుస పాండవ యాదవాన్వయములందు
ప్రాకృతులయట్లు చెల్లునే పగలు మీకు?

కృష్ణ—ఓ మహాదేవ! గయుఁడు పార్థుల తప్పులు సైరింపఁదగినవి కావు. అనుగ్రహించి నన్ను విడువుము.

అర్జు—ఓ భూతనాథా! ఇందు నా తప్పు లేదు. తప్పంత యుఁ గృష్ణునిదే.

శంక—తప్పు మీ యిరువురియందునుఁ గలదు.

కృష్ణ—అది యెట్లు?

శంక—ఇట్లు.

చ. ధరగలవారిఁ జూచి కడు దానము లీయక గాచుటప్పు; చూడకే
కరణి నొనర్చువాని సఖకం గణుతించుట యిదుతప్పు; తా
నరయక ముందుగా శరణు నాకని చెప్పుచు పార్థుతప్పు నో
సరసిజనాభ యక్కృతన సంధిమొనర్చుట యొప్పు నిత్తఱిన్.

[అప్పుడు గయుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

గయు——(తనలో) అమ్మయ్యా! ఇప్పటికి బ్రతుకవచ్చునను ధైర్యము గలిగినది. అల్లదె మానిజన మందార నగస మహేశ్వరుఁడు సాక్షాత్కరించి యున్నాఁడు. మరల నాతని శరణము వేఁడెదను. (ప్రకాశముగా) శరణు శరణు మృత్యుంజయా!

శంక——గయుఁడా! భయపడకుము. భగవంతుఁడు నీయెడఁ బ్రసన్నుఁడగుఁగాక! (అని కృష్ణునితో) దేవా! ఈగయుఁడు నీకుఁ బరమ భక్తశ్రేణిలోఁ జేరిన గంధర్వుఁడు. నిన్ను కొలువఁదగినవాఁడు. ఈయపస్మృతుఁడు నీవాఁడగు. నీకు భక్త శ్రేయుఁడు.

కృష్ణ——దేవా! నాఁడు నే నసాధారణ ప్రతిజ్ఞ చేసితిని.

ఉ. ఈవిధి నద్దురాత్ము వధియింపకపోవుదునేని దేవకీ
దేవికిఁ బుణ్యమూర్తి వసుదేవునకుం దనయుండఁ గానిఁకన్
ధీవినుతప్రభావు బలదేవునకే ననుజుండఁ గానిఁకన్
పావనమైనయట్టి యదువంశమునన్ జనియింప లేఁదికన్.

దీనిఁ బరిహార మెట్లు?

శంక——నారాయణా! నీవు గయుని వధింపకున్నను నీమాట లనృతములు గావు మాడు.

సీ. దేవకీసుతుఁడవు గావు నీవరయంగ
పురుషోత్తమా స్వయంభుఁడవుగాని,
బలభద్రుఁ డెన్నంగ భవదగ్రజుఁడు గాడు
నీపానుపగు ఫణినేతగాని,
యాదవు లారు వీరఖిలేశ నిన్ గొల్వ
క్షోణిఁ బుట్టినయట్టి సురలుగాని,

నరమాత్రుఁడవు కావు పరమేశ్వరుఁడ వీవు
　　నవతారమునఁ బుట్టు హరివిగాని.
యాదవుండవు కావు పరమానుభావ
మాధవుండవు గాని నీమాట తప్ప
దీవు ప్రతినదాల్చినదెల్ల నీదృశంబ
యదిగో! సకలంబు గనవయ్య యంబుజాక్ష!

(అని తన దివ్యదృష్టిచేత క్షీరసాగరమును జూపుచున్నాఁడు)

కృష్ణు—మహేశ్వరా! ఇప్పుడు నా సంకల్పము తీఱినది.

అర్జు—జన్మము ధన్యమైనది, జన్మము ధన్యమైనది.

గయు—దేవా! దేవకీనందనా! ఇప్పుడైన నన్ను రక్షించి నన్నుఁ గరుణ ననుగ్రహింపవలయును.

కృష్ణు—(గయునిమీఁద చేవైచి) గంధర్వా! భయపడవలదు. నిన్ను రక్షించితిని. అర్జునా! మనవైరము అంతరించినది. నేను సమరకాలమున గోపావేశమున నన్నమాటలు నీవు పాటిచేయవలదు.

మ. కుటిలాచారులు ధార్తరాష్ట్రులకు మీకు న్గయ్యమౌ దానికై
పటుశస్త్రంబులఁ దత్తదర్థమయి సంపాదించితో లేదో యం
చెటులైనం గనఁగోరి యాహవము నే నీలీలఁ గల్పించితిన్
ద్రుటిలోఁ గూల్చెదవీవు శాత్రవుల నోదుర్వారదర్పోన్నతా.

అర్జు—నారాయణా! అజ్ఞానవశమున, గోపావేశమున, మహేంద్రమకుటమాణిక్యనీరాజితచరణారవిందుండగు నిన్ను సేవనరాని మాటలంటిని. నన్ను గాచి పతితపావనబిరుదము సార్థకముఁ జేసికొమ్ము.

కృష్ణు—మహేశ్వరదర్శనముచేత నన్ని కలుషము లడఁగినవి.

మహే—విష్ణులీలాసముద్రము పారము నెవఁడు చూడఁగలఁడు?

అర్జు—ఓ మహేశ్వరా! నీపునర్దర్శనముచే ధన్యుండనైతిని.

శంక—వత్సా! నీకు వరం బొసంగెద వేఁడుము.

అర్జు—దేవా! ఈ గాండీవము... ధారాగ్రగాస్త్రి యోధులలో మూర్ఛితులు ఘనతీనాటు లగుచున్నారు గాని మిమ్ము.

కృష్ణ—మహాభాగా! ఈ యువకుని ధైర్యము మెచ్చుకొనదగినదికదా?

ఆ. వె. విపుల సామ దాన భేద దండోపాయ
ములను పార్థు మదిని గలఁచినాఁడ
నతఁడు దేనికైన నంగీకరించిన
గయుని విడువఁడయ్యె ఘనత గాదె.

శంక—అట్లే యగుఁగాక! అతఁడు నీమఱఁది యగుటచే నిట్టి సుగుణసంపన్నుఁడయ్యె.

కృష్ణ—నీభక్తుఁ డగుటచే నట్లయ్యెనని తలంచెద.

గయుఁ—ఓ హరిహరులారా! నిష్ఠీవనముచేసినందుకు మొదట నే దుఃఖించినను జేయుటయే మంచిదని యిప్పుడు తలంచుచుంటి. ఏలయన?

మ. తపముల్ నోములుతీర్థయాత్రలుమహాదానంబులున్హోమముల్
జపముల్ యాగశతంబు పావనదీస్నానంబు లెవ్వారి స
త్కృపకుం బాత్రములౌటకు న్నరుఁడు భక్తింజేయు, నాదేవతా
ధిపులం గంటి నుమారమాపతుల, నాదిష్టంబు సామాన్యమే?

అర్జు—గయుఁడా! నీవు నాకు మహోపకారి వని నేనును ధర్మరాజాదులు దలంపవలసి యున్నది.

[అప్పుడు యుధిష్ఠిరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

యుధి—(తనలో) ఏమిది! కృష్ణార్జునులతోఁ బ్రసంగించు నాదివ్యమూర్తి యెవరు? భగవానుఁడు చంద్రమౌళి సాక్షాత్కరించెనా యేమి? అవునదిగో నీలలోహితుఁడే?

సీ. ఫాలనేత్రముతోడ ఫణిభూషణముతోడ
గాలకూటాంచిత గళముతోడ
బాలచంద్రునితోడ శూలహస్తముతోడ
మందాకినీలసన్మౌళితోడ

ధవళదేహముతోడ నిమిషాకులితోడఁ
ప్రకటరుద్రాక్షమాలికలతోడఁ
బునుకదండలతోడఁ బులితోలాసముతోడఁ
మునికోటి నలరించు మూర్తితోఁ
గరుణ వెదజల్లు గాంతివిగ్రహముతోడ
భువనజాతార్తి దొలగించు బుద్ధితోడ
దొల్లి పార్థుని గృపఁగన్న ధిల్లుఁ డహహా!
కనులపండువుగాగ సాక్షాత్కరించె.

[అని ప్రకాశముగా శివుని కభిముఖుఁడై చేతులు జోడించి]

శ్లో. రజతభూధరకూటనివాసినం
కనకభూమిధరేంద్రధనుర్ధరం
నిరుపమాష్టవిభూతివిరాజితం
సతత మాదిమభిక్షు మహంస్మరే.

(అని నమస్కరించును.)

శంక— ఈప్సితార్థసిద్ధిరస్తు! వత్సా! యుధిష్ఠిరా! పరమ పురుషుఁడగు నీహరి నీకు మేనమఱంది యగుటచే నీవత్యంత ప్రాప్తవంతుఁడవు.

గయు— (ధర్మరాజునకు నమస్కరించి) మహాత్మా!

తే. గీ. అబ్జనాభుని బాంధవ్యమైనఁ గనక
యనద నగు నాకు నీతమ్ముఁ డభయ మొసఁగ
వలదనక కాఁచినాఁడవు పార్థివేంద్ర!
ధర్మరాజాఖ్య నీకు సార్థకము గాదె.

యుధి— గయుఁడా! ఈభగవానుఁ డగు నబ్జనాభుని కృపగాని నా ప్రజ్ఞ గాదు.

అర్జు— అది నిశ్చయమే.

యుధి— ఓ దేవకీనందనా!

శా. నీకారుణ్యమె తల్లిదండ్రియయి కుంతీపుత్రులం బెంచెడున్
మాకు న్మర్త్యమలోకసంభవమహామందారభూజంబవో

శ్రీకృష్ణా! కితవుండనై కొలువులో శ్రీలెల్ల గోల్పోయితిన్
నీకారుణ్యరసంబు పేర్మి సిరుల న్నెగోలుపోవన్ జుమీ.

శంక—నిజము; నిజము. అతని కారుణ్యరసమే పాండువంశవృక్షమునకు జీవనమై యున్నది. యుధిష్ఠిరా! నీకుఁ గావలసిన వరము అడుగుము.

యుధి—దేవా! అన్ని కోరికలు సిద్ధిపొందినవి. ఏలయన,

సీ. విసము మెక్కినవాని మిసిమి మెక్కినవాని
భజియింపఁగల మహాభాగ్య మొదవెఁ
గరిఁ గూల్చువాని మకరిని గూల్చువానిని
సేవింపగల మహాశ్రీ లభించెఁ
జర్మచేలమువాని ధర్మచేలమువాని
వినుతింపఁగల మహావిభవమబ్బెఁ
దెల్లమేన్గలవాని, నల్లమేన్గలవానిఁ
బూజింపఁగల గొప్పపున్నె మొదవె
నెద్దునెక్కువాని గ్రద్దనెక్కెడువాని
సోమధరుని హరుని కామహరుని
గన్నులార జూచు కలిమి మాకొనఁగూడె
నొక్క నెలవునందు నొక్కమాఱె.

అర్జు—మనము తప్పక ధన్యులము. ఏమన?

తే. గీ. భిన్నమయ్యును నేకమై వెలయునెద్ది
యేకమయ్యును భిన్నమై యెసఁగునెద్ది
యమ్మహాదివ్యతేజంబు హరిహరులుగ
ద్వివిధమయి తోఁచె మనపుణ్యవిభవమునను.

యుధి—అగును, దేవా! మిమ్ముసుతింపనిచ్చుటయే మాకువరములిచ్చుట.

శా. కాశీకల్పితఫాలభాగవిలసత్కాశ్మీరపుండ్రస్ఫుర
ల్లాలాటాంబకవహ్నికుండలభవేల్లత్కాలికామాలికా
లీలాసంహృతపద్మసంభవ వరాక్షీలబ్ధదుర్వారగ
ర్వాలీఢత్రిపురాసురంబగు శివాఖ్యబ్రహ్మ మేలున్ మముస్.

అర్జు.—

మ. అతిలోక ప్రతిభాప్రవర్ధిత మహాహంకార నిర్మూలిత
ప్రతిపక్షామర సార్వభౌమ రధిని పద్మాటవీ మండలో
ద్ధతిగోత్ర ప్రభవిష్ణు హేమక శిపూద్యద్దైత్యదంతావళా
యత గర్వాపనయప్రవీణ నరసింహబ్రహ్మమున్ గొల్చెదన్.

శంక—సచ్చరిత్రులగు మీకభ్యుదయము నే కలుగును.

కృష్ణు—శంకరాశీర్వచన మమోఘము.

యుధి—వెండియు నిట్లగుగాక!

ఉ. పాడియుఁబంటయుఁ గలిగి భాగ్యముతోఁ దులదూఁగుచుండి తా
రేఁడులు నిన్నుఁగొల్చుచు మహీజనముల్ సుఖియింత్రుగాక! తా
నాడినమాట దప్పక భయంపడి వచ్చెడివారిఁ గాచుచు
న్వాడిదొలంగ కించుక నృపాలుఁడు మేదిని నేలుగావుతన్.

శంక—తథాస్తు. (అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

సంపూర్ణము